

IRTI ARJESTA – VAI KIINNI ARKEEN?

Etnografia perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan rakentumisesta

Jenni Kehus &
Sanna Lähteinen

Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Syksy 2011

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: IRTI ARJESTA – VAI KIINNI ARKEEN? Etnografia perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan rakentumisesta

Tekijät: Jenni Kehus & Sanna Lähteinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 141 s.

Vuosi: Syksy 2011

Tiivistelmä:

Tutkimuksessa tarkastellaan Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan järjestämää *Irti Arjesta -perheleiri- ja -vertaisryhmätoimintaa*. Toimintaa tarkastellaan sosiaalityön työmuotona. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten ja millaisena perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta rakentuu ja 2) Mitä merkityksiä toimijat antavat perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnalle?

Kyseessä on etnografinen tapaustutkimus, jossa on tutkittu perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa vuonna 2010. Keskeisin aineisto on osallistuvaan havainnointiin perustuva havainnointiaineisto, joka on kehystänyt ja suunnannut muuta aineiston hankintaa. Haastatteluaineisto koostuu perheiden ja ohjaajien haastatteluista (16). Haastatteluiden tavoitteena on ollut testata havainnoinnin aikana syntyneitä tulkintoja. Lisäksi hyödynnetään dokumenttiaineistoa. Aineistot on analysoitu teemoittelemalla ja ristiinlukemisen metodia hyödyntäen.

Irti Arjesta -perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta on antoisa, joskin haastava työmuoto. Perheleiriä ja vertaisryhmätoimintaa yhdistävä työmuoto edellyttää huolellisen ennakkosuunnittelun ohella herkkyyttä ryhmälle ja ryhmädynamiikalle sekä rohkeutta reagoida ryhmän tarpeisiin. Ryhmätyö edellyttää ohjaajalta kykyä heittäytyä toimintaan ammattilaisena ja ihmisenä. Moniammatillinen tiimityöskentely edellyttää toiminnan tavoitteiden (virkistäytyminen ja lomailu, vanhemmuuden tukeminen ja kaksisuuntainen kotoutuminen) aukipurkamista, työntekijöiden roolien ja tehtävien selkeyttä sekä verkostoyhteistyönä rakentuvan toiminnan vahvaa koordinaatiota. Moniammatillinen ohjaajatiimi ja sen osaaminen on toiminnan toteuttamisessa olennainen.

Tutkimuksen otsikko *Irti Arjesta – vai kiinni arkeen?* kuvaa virkistäytymisen ja hoidollisuuden jännitettä toiminnan toteutuksessa, mutta toisaalta se kuvastaa toiminnassa olevaa mielenkiintoista elementtiä: irrottautumalla arkisista ympyröistä perheitä tuetaan ja annetaan voimavaroja elää yhdessä. Leiri on tehokas keino ryhmäyttää ennestään toisilleen tuntemattomia ihmisiä. Se voi käynnistää luottamuksellisen työskentelysuhteen toimijoiden välillä, jolloin työskentelyä on luontevaa ja tarkoituksenmukaista jatkaa myöhemmin vertaistukiryhmien tapaamisissa. Perheleiri toiminta merkitsee virkistäytymistä, uusia kokemuksia, yhdessäoloa sekä mahdollisuutta vertaistukeen ja uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Ne antavat mahdollisuuden perhettä eheyttävään työskentelyyn.

Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan tavoitteena on toiminnallinen jatkumo. Haasteena on saada toiminnasta sisällöllisesti eheä kokonaisuus, joka syvenee toiminnan etenemisen mukana. Toiminnan kehittäminen edellyttää ohjaajien mahdollisuutta työaikansa puitteissa osallistua toiminnan toteutukseen ja sen kehittämiseen. Se tarkoittaa resurssien pitkäjänteistä suunnittelua ja mahdollisuutta koulutukseen.

Avainsanat: perheleiri, vertaisryhmä, lastensuojelu, perhetyö, ryhmätyö, sosiaalityön työmuoto, moniammatillisuus, etnografia

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

1 PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄTOIMINNAN ÄÄRELLE	4
2 PERHEIDEN AUTTAMISEN MUOTOJA	7
2.1 MUUTOSTYÖ SOSIAALITYÖN YHTEISKUNNALLISENA TEHTÄVÄNÄ.....	7
2.2 PERHEIDEN AUTTAMINEN LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	11
2.3 RYHMÄTYÖ SOSIAALITYÖN VÄLINEENÄ.....	14
2.4 RYHMÄN MERKITYS JA MAHDOLLISUUDET	20
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
3.1 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
3.2 ETNOGRAFISEN TAPAUSTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA	25
3.3 TUTKIMUKSEN AINEISTOT	27
3.4 TUTKIMUSKENTTÄNÄ PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄT	34
3.5 KENTÄLLÄ OHJAAJINA JA TUTKIJOINA	36
3.6 SUBJEKTIIVISUUS JA KOKEMUKSELLISUUS ETNOGRAFIASSA	38
3.7 TUTKIMUKSEN PROSESSUAALISUUS	40
4 VERKOSTOYHTEISTYÖNÄ RAKENTUVA TOIMINTA	44
4.1 MIKÄ JA MIKSI IRTI ARJESTA?.....	44
4.2 TOIMINNAN KOHDERYHMÄ	49
4.3 VIRKISTÄYTYMISTÄ JA VANHEMMUUDEN TUKEMISTA.....	53
4.4 TOIMINNAN RAKENTUMINEN.....	65
5 TOIMINNAN RAKENTUMISEN ETNOGRAFISIA KUVAUKSIA	73
5.1 MITÄ KAIKKEA VAATII, ETTÄ LINJA-AUTOSSA ISTUU 13 PERHETTÄ... ..	73
5.2 LEIRILLÄ IRTI ARJESTA.....	76
5.3 VERTAISRYHMÄSSÄ PÄÄSTIIN VERTAISUUTEEN?.....	88
6 TOIMINTA MONIAMMATILLISENA RYHMÄTYÖNÄ.....	95
6.1 TYÖMUOTOJA	95
6.2 RYHMÄTYÖ MONIAMMATILLISENA TYÖNÄ	99

7 KOKOAVAA TARKASTELUA: PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄTYÖSKENTELEN MERKITYKSIÄ	112
7.1 PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄTOIMINTA TYÖMUOTONA	112
7.2 MAHDOLLISUUDET PERHEIDEN AUTTAMISESSA JA TUKEMISESSA?	117
7.3 TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTIA	120
8 TOIMINNAN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	123
LÄHTEET.....	126
LIITTEET.....	136

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELOT

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Irti Arjesta -toiminnan toteutumisen ja tutkimusaineistojen keruun ajallinen eteneminen	28
Kuvio 2.	Irti Arjesta -toiminnan tavoitteet ja sisällölliset keskeiset elementit	54
Kuvio 3.	Irti Arjesta -perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaan osallistuneet tahot ja työntekijät vuonna 2010.....	66
Kuvio 4.	Vuoden kierto Irti Arjesta -toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa vuonna 2010	68
Kuvio 5.	Irti Arjesta -toiminnan prosessi ja perheiden motivointi ennen perheleirin alkua.....	75
Kuvio 6.	Irti Arjesta -perheleirin pelkistetty ohjelma vuonna 2010	77
Kuvio 7.	Toiminnassa hyödynnettäviä työmenetelmiä	96
Kuvio 8.	Toiminnassa mukana olleiden työntekijöiden tehtävänkuvat	103
Kuvio 9.	Irti Arjesta -perheleiri- ja -vertaisryhmätoiminnan merkitykset ja mahdollisuudet	113
Kuvio 10.	Irti Arjesta -toiminnan kokonaisuus ja sen toteutus etenevänä ja syventyvänä prosessina	116

Taulukkoluetelo

Taulukko 1.	Toimintaan osallistuneiden lasten ikäjakaumat	50
--------------------	---	-----------

1 PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄTOIMINNAN ÄÄRELLE

”Mutta eiväthän sosiaalityöntekijät ohjaa leireillä”

Tutkimuksemme aihe – perheleiri ja vertaistukiryhmät sosiaalityön työmuotona – on saanut osakseen varauksetonta kiinnostusta ja innostusta. Samanaikaisesti aiheemme on herättänyt myös epäluuloisuutta, hämmennystä ja osin vastustustakin. Meiltä on kysytty, miksi tutkimme leiri- ja vertaisryhmätoimintaa sosiaalityön työmuotona, kun sosiaalialalla työelämän tehtävärakenteissa sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan ei käytännössä sisälly leiri- ja ryhmätyötä. Ryhmämuotoinen työ on lähinnä sosiaaliohjaajien, perhetyöntekijöiden ja muiden asiakkaiden kanssa lähityötä tekevien ammattilaisten työtä.

Kysymys on kiperä ja olemme pohtineet sitä koko tutkimuksemme ajan. Se on keskeinen motiivi siihen, miksi tartuimme tähän aihepiiriin ja kysymyksenasetteluun. Kysymys siitä, miten sosiaalityön asiakkaiden ja perheiden kanssa työskennellään ja miten heitä voidaan auttaa, lähti kehittymään mielessämme tehdessämme selvitystä Rovaniemellä toimivista ryhmistä ja ryhmämuotoisuudesta sosiaalialan työssä (ks. Kehus & Lähteinen 2009). Tavoitteenamme oli selvittää, miten ryhmämuotoisuutta hyödynnetään sosiaalialan työssä, minkälaisia kokemuksia siitä on sekä minkälaisia toiveita, tarpeita ja ideoita ryhmien käyttöön työntekijöillä oli. Sosiaalialan työ ja siinä hyödynnettävät työmenetelmät näyttäytyivät jossakin määrin yksipuolisilta ja paikoin tarpeettoman huonosti hyödynnetyiltä (ks. myös Kempainen ym. 2010; Heikkinen ym. 2007).

Selvitys oli osa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) Lapin toimintayksikön ja Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen syksyllä 2009 käynnistämää niin sanottua ryhmämenetelmien pilottia. *Pohjois-Suomen monialaiset sosiaali- ja terveyspalvelut -hankkeessa* (PaKaste) yhtenä painopisteenä on ollut ryhmätyömenetelmien kehittäminen, käyttöönotto ja tutkiminen sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja perhetyön keinona (ks. Poske 2009). Aloite ryhmämuotoisen asiakastyön kehittämiseen on lähtenyt kentällä olevista tarpeista, sillä sosiaalityöntekijöiltä puuttuu menetelmällistä osaamista ryhmätyömenetelmistä. Siksi menetelmälliseen kehittämiseen on päätetty vastata myös alan koulutuksessa ryhmämenetelmien pilotin avulla. Pilotti oli osa *Lapin sosiaalityön ja sosiaalialan opetus- ja tutkimuskeskusta* (ks. esim. Opetusministeriö 2007).

Tehdessämme selvitystä ryhmämuotoisuudesta, tutustuimme ryhmämenetelmiä käyttäviin työntekijöihin ja saimme mahdollisuuden jatkaa opintoihin kuuluvassa käytännönopetusjaksossa Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan yhteistyössä järjestämässä Irti Arjesta -perheleirillä ja vertaisryhmätoiminnassa. Olimme mukana toiminnassa vuonna 2010 osallistuen leirin suunnittelutoimintaan keväällä, kesäkuussa pidettyyn perheiden etukäteistapaamiseen, elokuussa pidettyyn perheleiriin ja syksyn aikana vertaisryhmiin ohjaajina yhdessä muiden työntekijöiden kanssa.

Käytännönopetusjaksoomme kytkeytyy myös tutkimuksemme aihe. Tullessamme opiskelijoina mukaan toiminnan suunnitteluun, tiesimme Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan työntekijöiden toiveesta saada toiminnasta opinnäytetyönä tehtävä toiminnan mallinnus tai käsikirja ohjaajien käyttöön. Koska toiminta ei ollut meille aiemmin tuttua, pohdimme sosiaalityön opiskelijoina, mitä perheleiri ja vertaisryhmätoiminta on sosiaalialan työnä, mitä toiminta tuottaa tai miten asiakkaat sen kokevat. Päätimme tarttua näihin kysymyksiin ja tutkia, mitä toiminta sosiaalityönä ja sosiaalityön työmuotona tarkoittaa.

Tutkimuksessa on kyse etnografisesta tapaustutkimuksesta, jossa tapauksen muodostaa Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan yhteistyössä järjestämä Irti Arjesta -perheleiri- ja -vertaisryhmätoiminta vuonna 2010. Tarkastelemme leiri- ja vertaisryhmätoimintaa toiminnallisena kokonaisuutena ja asiakkaille tarjottavana palvelumuotona. Tutkimuksen näkökulma on toiminta sosiaalityön työmuotona ja sosiaalityön mahdollisuudet perheiden auttamisessa.

Irti Arjesta -toiminnan toteuttamisen tapa tekee tutkimuksestamme mielenkiintoisen, koska sekä leiri- että vertaisryhmätoimintaa on molempia toteutettu ja tutkittu erillään (esim. Leppiman 2010; Pekkarinen 2004, 2006; Heikkinen, A. 2005; Kallunki 2006; Heikkinen ym. 2007; Rönn 2000; Mattila 2000), mutta harvemmin yhtenä toiminnallisena kokonaisuutena. Tutkimuksessa on mahdollista tuottaa tietoa leiri- ja vertaisryhmämuotoisen toiminnan yhdistämisestä. Toimintaa toteuttavilla tahoilla oli tiedollinen tarve toiminnan kehittämiseksi, koska pitkästä perinteestä huolimatta siihen kuuluvalla vertaisryhmätoiminnalla on tuore tausta: ryhmät pidettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2009. Tutkimuksessa tarkastelemme toimintaa sosiaalityön työmuotona, jolloin ky-

symme, miten ja millaisena perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta rakentuu. Kysymme edelleen, mitä merkityksiä eri toimijat antavat perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnalle.

Irti Arjesta -perheleiri ja -vertaisryhmätoiminnan tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen ja tarjota perheille mahdollisuus lomailuun ja virkistäytymiseen (Kallunki 2006, 22). Kyse on perhepalvelusta tai työmuodosta, jolla on lastensuojelullinen motiivi. Perheillä on entuudestaan asiakassuhde kaupungin sosiaalitoimeen tai seurakunnan diakonia- tai perhetyöhön, jotka valitsevat perheet toimintaan. Valinnassa painotetaan perheitä, joissa perherakenteet ovat heikentyneet ja joissa vanhempien uupumus uhkaa lasten turvallista kehitystä. Valintatilanteessa arvioidaan perheen voimavaroja vastaanottaen apua ja perheille toiminnasta koituvaa hyötyä. (Wallenius 1996, 29.) Etusijalla ovat perheet, jotka eivät ole olleet toiminnassa aiemmin.

Seuraavassa luvussa tarkastelemme sosiaalityötä ja perheiden kanssa tehtävää työtä. Tarkastelumme keskiössä on perheiden auttamisen muodot ja siinä erityisesti ryhmätyön näkökulmat. Luvussa kolme esittelemme tutkimuksen toteutuksen. Luvussa neljä, viisi ja kuusi kuvaamme tutkimuksemme empiirisen osuuden keskustellen aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden kanssa. Luku seitsemän sisältää kokoavaa tarkastelua tutkimuksemme tuloksista ja niiden merkityksestä perheiden tukemiselle, lastensuojelutyölle ja sosiaalityölle. Tutkimuksemme viimeinen luku sisältää kehittämissuhteita tutkimuksemme tuottaman tiedon pohjalta.

2 PERHEIDEN AUTTAMISEN MUOTOJA

2.1 Muutostyö sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä

Sosiaalityön kontekstisidonnaisuus

Sosiaalityön ikuisuusaihe ja kiistelyn kohde on, miten sosiaalityö määritellään tai voidaan sitä ylipäänsä määritellä ollenkaan. Toisinaan on ajateltu, että sosiaalityöhön kiinnittyy monia erilaisia ulottuvuuksia, minkä vuoksi sen kattava määrittely on mahdollonta (Sipilä 1989, 61; Payne 2006). On väitetty, että sosiaalityötä tehdään aina keskellä rakenteellista ja ideologista ristiriitaa: se mitä käytännössä sosiaalityöntekijä joutuu tekemään, on ristiriidassa sen kanssa, mitä hänen tulisi tehdä (Rose 2003, 204). Kirsi Juhila (2006) on ratkaissut määrittelyn ongelman rakentamalla sosiaalityöstä erilaisia tulintoja sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden suhteista käsin.

Sosiaalityön määrittely on tarpeen, koska se on lopulta ainoa mahdollisuus haltuunottaa sosiaalityötä. Määrittelyä on vaikeuttanut sosiaalityön monenlaiset ympäristöt ja asiakasryhmät. Vaikka sosiaalityön määrittely on tärkeää, tulee sosiaalityö määriteltyksi tai luoduksi uudelleen sosiaalityön käytännöissä. Sosiaalityötä ei ole olemassa todellisuudessa, vaan ainoastaan ideoiden tasolla, jolloin sosiaalityö määrittyy keskusteluissa ja käytännön toiminnassa. Siten se on aikaan, paikkaan, kulttuuriin ja sosiaalisiin olosuhteisiin sidottua toimintaa, jota voidaan tarkastella sosiaalityöntekijöiden, asiakkaiden ja virastojen yhteenliittymänä ja keskinäisenä vuorovaikutuksena. (Payne 2006, 7, 11.) Mahdollinen tapa määritellä sosiaalityö on sen pohjalta, mitä sosiaalityöntekijä tekee, mutta se tuottaa vain loputtoman tai jatkuvasti täydennettävissä olevan listan erilaisia tehtäviä (Sipilä 1989, 61; Thompson 2000, 13–14). Tällöin jää vastaamatta kysymys sosiaalityön yhteiskunnallisesta tehtävästä tai tavoitteesta.

Satu Ranta-Tyrkön (2010, 21) näkemyksen mukaan sosiaalityö sisältää monia keskenään eroavia lähestymistapoja, joita ei voida koskaan kääntää samalle kielelle tai taivuttaa lähestymistapoja mahtumaan samaan koulutusohjelmaan. Käytännön sosiaalityötä painotetaan eri tavoin eri maissa ja eri aikoina vallitsevan kulttuurin sekä historiallisten

ja sosioekonomisten olosuhteiden mukaan (IFSW 2000). Tästä huolimatta sosiaalityötä tulee tarkastella ja tutkia nimenomaisesti käytäntöjen moninaisuus huomioiden, koska se on ainoa tapa hahmottaa sosiaalityötä tai sen tavoitetta (ks. myös Jokinen, Juhila & Pösö 1999, 3).

Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä muotoutuu sen historiallisten juurien, ajankoh-
taisen yhteiskunnallisen tilanteen ja ennakoidun kehityksen perusteella (Kananoja 1997,
18). Sosiaalityön tehtävä on kunakin aikana määriteltävä uudelleen, koska ongelmat ja
sosiaalityön haasteet muuttuvat (Maanittu 1997, 25) Muun muassa väestön ikääntymi-
nen, monikulttuurisuus ja lainsäädännön muutokset luovat paineita miettiä uudelleen
sosiaalityön tavoitetta, työtapoja ja toimintamalleja. On tärkeää pohtia, miten sosiaali-
työllä ja siinä käytettävillä työmuodoilla ja -menetelmillä voidaan vastata ajassa oleviin
yhteiskunnallisiin ongelmiin ja perheiden kokemuksiin haasteisiin.

Sosiaalityön erilaisia määritelmiä

Sosiaalityöstä on erilaisilla painotuksilla tuotettuja määritelmiä. Osa niistä on väljempää,
jolloin sosiaalityöllä ymmärretään laajalti kaikenlainen auttamistyö, jossa autetaan ih-
misiä ratkaisemaan ongelmiaan. Sosiaalityö rinnastuu yleisesti auttamistyöksi, jolloin
katoaa sosiaalityön ero muihin auttamisammatteihin: sosiaalityön lakiin perustuvat teh-
tävät ja velvollisuudet. Nämä korostuvat erityisesti lastensuojelutyössä. (Thompson
2000, 1–3.)

Sosiaalityöhön kuuluu olennaisesti tuen ja kontrollin yhteenkietoutuneisuus. Sosiaalityö
toimii aina sekä yksilön että yhteiskunnan tasoilla, jolloin yhteiskunnan tasolla oleva
suojelutehtävä tai huolenpityö saattaa yksilön kohdalla todellistua sosiaalisena kont-
rollina (Thompson 2000, 3; Laitinen & Kempainen 2010, 140). Sosiaalityöntekijän työ
ei palaudu vain yhteen suhteeseen tai yhteiskunnalliseen tehtävään, vaan työssä on läsnä
erilaisia suhteita ja tehtäviä, jotka painottuvat eri tavoin (Juhila 2006, 260–262).

Suomessa käytetyt sosiaalityön määritelmät ovat kehittyneet rinta rinnan sosiaalityön
koulutuksen kehittymisen kanssa. Jorma Sipilän (1989) sosiaalityö-käsite on laaja ja sitä

voidaan käyttää ainakin seuraavissa merkityksissä: tieteen- tai oppiala, ammatillinen käytäntö, yhteiskunnallinen käytäntö, yhteiskunnan osajärjestelmä, hallinnollinen osajärjestelmä, liike, ideologia tai ammatti.

Lainsäädäntö on yksi mahdollinen tapa hake määrittelyitä. Sosiaalihuoltolaissa sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta (Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 18 §).

Suomalaiset sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköt ovat laatineet sosiaalityöstä Sosnetin (2003) määritelmän, jonka mukaan ”*Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilanearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.*”

Sosnetin (2003) määritelmässä sosiaalityö on sosiaalityöntekijän tekemää kokonaisvaltaista muutostyötä. Se korostaa ammatin taustalla olevaa korkeatasoista koulutusta. Aulikki Kananoja (1997, 18) nojaa käsitykseen sosiaalityöstä sosiaalisena muutostyönä, jonka tavoitteena on puutteellisten sosiaalisten olojen ja vaikeiden elämäntilanteiden parantaminen sekä vähävoimaisten yksilöiden ja ryhmien toimintaedellytysten, osallisuuden ja elämänotteen vahvistaminen. Sosiaalityöntekijä voi toimia yksilön, ryhmän tai yhteisön muutosprosessin käynnistäjänä, tukijana ja suuntaajana. (Kananoja 1997, 18.)

Kirsi Juhilan (2006, 11) ratkaisu tarkastella sosiaalityötä sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden suhteena painottaa asiakkaan keskeistä osuutta sosiaalityössä. Sosiaalityö on toimintaa, jonka toteuttamiseen osallistuvat yhtä hyvin asiakkaat kuin sosiaalityöntekijätkin (Payne 2006). Anneli Pohjola ja Merja Laitinen korostavat, että vaikka sosiaalityötä tehdään paljon yksilökohtaisena työnä, ongelmat ja kohtaaminen eivät palaudu

palautua yksilöön, yksilöllisiin tai kahdenkeskisiin suhteisiin. Sosiaalityö muutostyönä huomioi yksilön yhteisössään ja toimintaympäristössään. (Laitinen & Pohjola 2010, 7.) Sosiaalityön määrittely sosiaalisesti muutostyöksi korostaa sosiaalityötä empowermentmentina, sen voimaannuttavaa luonnetta ja päämäärää.

Sosiaalityön kansainvälinen maailmanjärjestö IFSW (2000) on määritellyt sosiaalityön seuraavasti: ”*Sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä sosiaalityö käyttää sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa. Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet.*” IFSW:n määritelmä ei ole professiokeskeinen, vaan korostaa ihmisoikeuksia ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja ympäristön välillä. Ihmisoikeudet ovat erottamaton osa sosiaalityön teoriaa, arvoja, etiikkaa ja käytäntöä, ja niiden suojelemisessa on sosiaalityön oikeutus ja motiivi (Witkin 1998; 2003, 243).

Nojaamme Sosnetin (2003) määritelmään sosiaalityöstä sosiaalisena muutostyönä. Sosiaalityö on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja huomioi ihmiset ja sosiaalityössä kohdattavat asiat yhteisössään, ympäristössään ja yhteiskunnassaan. Ajattelemme, että sosiaalityön koulutuksen saanut sosiaalityöntekijä on keskeinen osa sosiaalityön ammatillista toimintaa ja sen päämäärän tavoittamista. Silti sosiaalityö ei tyhjenny sosiaalityöntekijän tekemään työhön: sosiaalityötä ja sen yhteiskunnallisena tehtävänä olevaa sosiaalista muutostyötä toteutetaan yhteistyössä muiden ammattilaisten, sosiaalityön asiakkaiden ja heidän verkostojensa kanssa. IFSW:n (2000) määritelmä ja sosiaalityössä hyödynnettävät työmuodot (konsultointi, kliininen työ, ryhmätyö, sosiaalipedagoginen työ, perhetyö ja terapia) eivät sisällä työskentelyä asiakkaan epävirallisten sosiaalisten verkostojen tai työntekijöiden ammatillisten verkostojen kanssa (ks. myös Raunio 2009, 67). Moniammatillisuutta ja verkostotyötä pidetään kuitenkin tärkeänä osana sosiaalityötä. Sosiaalityön näkemyksessämme korostuu sosiaalityön kontekstisidonnaisuus ja moniammatillisen työn tärkeys sosiaalityön tavoitteiden saavuttamiseksi.

2.2 Perheiden auttaminen lastensuojelutyössä

Lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävä työ, lastensuojelutyö ja perhetyö muodostavat moninaisen kirjon erilaisia kuvauksia. Tässä luvussa tarkastelemme perheiden auttamisen muotoja erityisesti lastensuojelun ja perhetyön näkökulmista. Tavoitteena on jäsentää perheiden auttamisen konteksteja. Tarkastelemme tutkimuksessamme perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa lastensuojelutyön ja perhetyön viitekehyksistä.

Lastensuojelun ja lastensuojelutyön tavoitteet

Lastensuojelu on lakisääteistä (Lastensuojelulaki 2007/417) toimintaa, joka toteuttaa osaltaan Lapsen oikeuksien sopimusta. Lastensuojelulaissa tehtävänä on sekä hoitaa yhteiskuntaa huolehtimalla yleisistä oloista ja ehkäisemällä ongelmia sekä korjata niitä hoitamalla yksilöitä ja perheitä. Tavoitteena lastensuojelutyössä on lapsen kehityksen turvaaminen ja sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Työ perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. (Bardy 2009, 39–41.)

Lastensuojelulaki (2007/417) toimii kahdella tasolla. Yleisellä tasolla lain tarkoituksena on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä kehittää kasvatuksen tukemiseksi ongelmia ehkäiseviä palveluja. Ehkäisevän työn tehtävä on kollektiivinen, vaikka tehtävän velvoittavuutta tunnetaan lastensuojelun ulkopuolella edelleen huonosti. (Bardy 2009, 39–40.) Toisaalta lastensuojelulaki pitää sisällään erityisenä tehtäväkenttänä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon keinoin (Heino 2008, 15). Lastensuojelussa korostuu korjaava työ.

Lasten hyvinvoinnin edellytyksenä on hyvin voivat perheet. Lasten turvattomuus, laiminlyönti ja pahoinpitely kietoutuvat monisyisin tavoin muun muassa vanhempien päihitteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai parisuhteiden väkivaltaisiin ristiriitoihin (Heino 2007; 2009). Lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt, avio- ja avoerot ovat yleistyneet ja työelämässä on tapahtunut muutoksia, joiden seurauksena lapsiperheistä on tullut entistä haavoittuneempia (Forssén 2006, 102). Lastensuojelun asiak-

kaaksi tuleva lapsi asuu usein köyhässä perheessä ja yksinhuoltajaperheessä (Heino 2009, 63; Saarikallio-Torp ym. 2010, 237–238.)

Käytännön työssä kohdattavat tilanteet ja pulmat kattavat koko elämän kirjon, jolloin lastensuojelun tehtäväkenttä määrittyy laajaksi. Tästä johtuen lastensuojelun työ ei asetu yksiviivaiseen ammatilliseen kuvaukseen, sillä lastensuojelun ammatilliseen toimintaan kuuluu niin lasten vaatteiden pesua, luistelemaan opettamista, torumista, koulunkäynnin motivoimista kuin päätöksentekoa vakavista, yksilöön kohdistuvista toimista, joissa suhteutetaan ammatillisesti oikeana pidettyä moniin lastensuojelua kehystäviin hallinnollisiin ja oikeudellisiin ehtoihin (Pösö 1997, 145). Kaiken kaikkiaan työn keskiössä on konkreettisen avun ja tuen järjestäminen, joiden ohella lastensuojelussa korostuu tunteiden kanssa työskentely, luottamuksen hankkiminen ja erilaiset suhdeverkot (Bardy 2009, 42).

Lastensuojelu painottuu pitkälti korjaavaan työhön ja avohuollon tukitoimenpiteisiin (esim. Bardy 2009, 39; Heino 2009, 53–56). Lastensuojelun toteuttamispaikaksi on ymmärretty ensisijaisesti koti ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on viimesijainen keino. Mikäli sijoittamiseen päädytään, korostetaan silloinkin perhesuhteiden ylläpidon merkitystä ja sijaishuollon kodinomaisuutta niin perhe- kuin laitoshoidossa. (Pösö 1997, 147.)

Lastensuojelun palveluita ja työmuotoja

Lastensuojelu on laaja kirjo erimuotoista toimintaa, palvelua ja työtä lasten ja perheiden kanssa. Työ organisoituu rakentamalla perheen ympärille tukea ja palveluita, joiden avulla perheen tilannetta voidaan auttaa ja helpottaa. (Hurtig 1999, 9.) Sosiaalityön ja julkisen sektorin ohella tukea ja palveluja tuottavat esimerkiksi kolmas sektori ja seurakunnat. Palvelut sekä tukevat että paikkaavat palvelujärjestelmässä olevia aukkoja (esim. Heino 2008, 35–36; Jokela 2011, 36–40; Juhila 2008, 14; Metteri 2004).

Leiritointi ja ryhmämuotoinen työ eivät kuulu tavanomaisimpien kunnallisten työmenetelmien piiriin. Toimintaa järjestetään vaihtelevasti eri puolella Suomea lähinnä

projektimuotoisena työnä. Vain pieni osa lastensuojelun asiakkaista pääsee mukaan kyseiseen toimintaan. Tästä huolimatta leiri-, loma- ja ryhmämuotoisen työn järjestämistä lastensuojelussa määritellään lainsäädännössä. Lastensuojelulain (2007/417) 36 § sisältää lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet. Pykälän mukaan *kunnan on tarvittaessa järjestettävä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun tukitoimina muun muassa vertaisryhmätoimintaa, loma- ja virkistystoimintaa sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia*. Sosiaalihuoltolain (1982/710) 17 §:n mukaan kunnan on huolehdittava niistä palveluista, jotka mainitaan sosiaalihuoltoasetuksen 13 pykälässä. Asetuksen (1983/607) mukaan voidaan sosiaalisten syiden perusteella järjestää lapsiperheille, vammaisille ja vanhuksille lomanviettopalveluita tai tukea lomanvieton järjestämisestä.

Lainsäädäntö ja sosiaalihuollon organisointi kapeuttavat lastensuojelutyötä. Ensimmäistä suomalaista lastensuojelulakia kritisoitiin voimakkaasti sen huostaanottopainotteisuudesta. 1980-luvulla uudistettu lastensuojelulaki yhdessä muun lapsilainsäädännön kanssa ankkuroi uudenlaisen ymmärryksen lastensuojelun yhteiskunnallisista tehtävistä ja käytävissä olevista keinoista, velvollisuuksista ja sitoumuksista. (Pösö 1997, 145–146.) Vuonna 2008 uudistunut lastensuojelulaki (2007/417) painottaa aiempaa vahvemmin ennaltaehkäisevää työtä, viranomaisten välistä yhteistyötä sekä lapsen näkökulmaa ja osallisuuden huomioimista (esim. Heino 2008, 16; Hotari ym. 2009; Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 243–244; Laitinen & Ojaniemi & Tallavaara 2007).

Lapsi ei ole irrallinen työskentelyn kohde, vaan lastensuojelutyössä huomioidaan kokonaisvaltaisesti perhe tuen tarvitsijana (esim. Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 243–244). Erilaisia perhetyön työskentelymenetelmiä on kehitelty ja perhetyö on lisääntynyt, laajentunut ja syventynyt, ja sitä tekevät monet alan ammattilaiset (ks. Heino 2008). Perhetyön työmuotojen kehittäminen on liittynyt 1990-luvun laman jälkeiseen tilanteeseen, jossa sosiaali- ja terveystoimen toimintamenoja supistettiin samanaikaisesti kun perheiden ongelmat monimutkaistuivat ja lisääntyivät. Tähän vastattiin kehittämällä perinteisten keinojen ohella monien toimijoiden yhteistyötä, kokonaan uusia toimintamuotoja ja interventioita (Rantalaiho 2006, 47).

Perhetyö on laaja, osin myös jäsentymätön kokonaisuus. Se on työtä perheenjäsenten kanssa tilanteen selvittämiseksi, perheen tukemiseksi ja lasten hyvinvoinnissa todettujen puutteiden ratkaisemiseksi (Heino ym. 2000; Hurtig 2003, 11; Korkiakangas 2005, 24–25). Perhetyö tunnetaan usein moniammatillisena toimintatapana, johon liittyy monenlaisia käsitteitä, kuten esimerkiksi arkinen apu, avohuollon perhetyö, keskustelullinen perhetyö, perhekuntoutus ja perhekoti (esim. Heino ym. 2000, 10–13; Hurtig 2003, 28–29; Uusimäki 2005, 3–5). Toisinaan perhetyönä on mainittu myös esimerkiksi toiminnalliset perheillat, iltaryhmä- ja viikonlopputoiminta sekä leirit ja retket (Sauvola 2005, 12; Hiitola-Moilanen 2005, 20–21). Yksi tarkastelukulma perhetyöhön on jaotella sitä sen toteuttamisen kontekstin kautta: perhetyötä tehdään laitoshuollossa, laitoshuollon ja avohuollon välimaastossa ja avohuollossa (Heino ym. 2000, 10–13). Olennaista tässä on erottaa, kuinka vahvasti tuki tai kontrolli painottuu.

Edellä todetun perusteella leiri-, loma- ja ryhmämuotoinen työ perheiden kanssa voidaan ymmärtää perhetyön yhdeksi toimintamuodoksi (Määttä & Partanen 1999, 26–30; ks. myös Heino 2008, 24–25; Heino ym. 2000, 188–189). Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan tavoitteena on perheen tukeminen ja lapsikeskeinen perhelähtöisyys. Perhettä tuetaan mahdollistamalla perheen lomailu ja yhdessäolo sekä tarjoamalla perheen keskinäisten suhteiden lujittamista mahdollistavaa toimintaa. Toiminnassa mukana oleva vertaistuki on tarkoitettu tukemaan perhettä kokonaisvaltaisesti.

2.3 Ryhmätyö sosiaalityön välineenä

Ryhmätyön pitkä perinne

Ryhmän käyttö sosiaalityössä ei ole uusi asia, vaan sitä on käytetty jo viime vuosikymmenen alun sosiaalityössä. Vaikka ryhmätyö on sosiaalityön historian valossa perinteinen työmenetelmä, niin se ei ole kuulunut viime aikoina vakiintuneisiin tai vallitseviin menetelmiin (esim. Kananoja 2007; Kemppainen ym. 2010, 114–115). Ulla-Maija Rantalaihon (2011) mukaan ryhmämuotoista sosiaalityötä on tehty kautta aikojen, mutta sen merkitys on vaihdellut eri aikoina ja vuosikymmeninä.

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Jane Addams ja settlementtitoiminnan sosiaalityöntekijät toimivat aktiivisesti nais- ja rauhanliikkeissä yhteiskunnallisten epäkohtien poistamisen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja demokratian nimissä. (Hietalahti 1976, 4; Rissanen 1969, 17; Jauhiainen & Eskola 1994, 137.) 1930-luvulta lähtien ryhmätyö on voitu määritellä sosiaalityön menetelmäksi omine tavoitteineen ja menettelytapoineen. Vuonna 1935 sosiaalityön vuosikirja sisälsi ensimmäisen ryhmätyötä käsittelevän artikkelin. (Rissanen 1969, 1; 213.)

Suomeen ryhmämuotoinen sosiaalityö teki tuloaan 1950-luvulla. Suomalaisessa sosiaalityössä ryhmätoiminta on ollut suhteellisen vähän yhteiskunnallisen muutostyön välineenä, toisin kuin muissa maissa. Ryhmätyömenetelmä tuli ensimmäisenä käyttöön kansansivistys- ja nuorisotyössä. (Jauhiainen & Eskola 1994, 138.) Hietalahden (1976, 19) mukaan ryhmätyömenetelmän käyttöönotossa sosiaalityössä oli kyse halusta kokeilla uutta ja soveliaampaa työmuotoa, joka ulkomailla oli herättänyt runsaasti innostusta ja mielenkiintoa. Aluksi ryhmämuotoisuutta kokeiltiin päihdehuollossa, jossa menetelmä koettiin sopivaksi asiakkaan aktivoimiskeinoksi. A-klinikka ja AA-liikkeen toiminta oli tuolloin vielä alkutaipaleella, mikä mahdollisti uudenlaisten menetelmien käytön luontevasti (Hietalahti 1976, 20). AA-liike on edelleenkin tunnettu ryhmämuotoisesta vertaistoiminnasta.

1900-luvun alkupuolelta lähtien sosiaalityössä on ollut vallalla case workin eli yksilökohtaisen sosiaalityön metodinen perinne. Yksilökohtainen sosiaalityö keskittyi vahvasti psykologisiin tekijöihin, minkä vuoksi psykodynaamiset ja psykoanalyttiset teoriat olivat vallalla. Vasta 1950-luvulla alettiin uudelleen korostaa sosiaalisia tekijöitä asiakkaan kanssa tehtävän työn perustana. Suomalaisessa ja yleisemminkin eurooppalaisessa sosiaalityössä on ollut vahva järjestelmäkeskeisen sosiaalityön perinne, jolloin työskentelyn lähtökohtana on hallinnollinen järjestelmä, ohjeet ja laki. Yhdysvalloissa korostettiin ongelmakeskeistä perinnettä, jossa työskentelyn kohteena oli yksittäinen ”tapaus”, yksilön tai perheen kokema ongelma. Työskentelytavassa korostetaan teoreettisia ja metodisia näkemyksiä. 1960-luvulla kunnallinen sosiaalihuolto edusti pitkälti järjestelmäkeskeistä perinnettä, kun uudet terapeutit instituutiot, kuten A-klinikat, kasvatustieteelliset ja perheasianneuvottelukeskukset sekä eräät järjestöt omaksuivat ongelmakeskeisen sosiaalityön perinteen. (Toikko 1997, 171–175; Salo 1981, 245–247; Koskinen, S.

1997, 36.) Historiallinen tausta tekee ymmärrettäväksi, miksi edelleenkin kunnallisessa sosiaalityössä ryhmämuotoista toimintaa on suhteellisen vähän.

Aulikki Kananoja (2007) arvioi, että lakien ja säännösten määrittelyt ja hallinnolliset perinteet kunnallisessa sosiaalityössä eivät ole jättäneet tilaa ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksille. Sosiaalityön juridisoitumisen myötä asiakastyöhön on aiempaa vahvemmin liittynyt erilaiset asiakirjat, päätöksenteko ja dokumentointi (esim. Kääriäinen 2003; Satka 1997, 29). Asiakkaiden leimaantumisen pelko saattaa estää ryhmämuotoista toimintaa erityisesti pienillä paikkakunnilla. Työntekijät pelkäävät rikkovansa vai tiolovelvollisuutta kutsuessaan asiakkaita ryhmiin tai että asiakkuus paljastuu ryhmässä käymisen vuoksi ulkopuolisille. Elina Pekkarisen (2006, 100) näkemyksen mukaan ryhmätoiminnan hyödyntämistä on vaikeuttanut myös tutkimustiedon puute.

Dave Ward (2002, 154) pitää ryhmätyöskentelyä tarpeellisena osana sosiaalityötä. Syyinä ryhmätyön puuttumiseen tai vähäiseen käyttämiseen ei voi olla ainakaan vähäinen kirjallisuus ryhmätyöstä. Sen sijaan sosiaalipalveluiden johdossa ja organisaatioissa ei ole onnistuttu hankkimaan tietoa ja ymmärrystä ryhmäprosessista tai käyttämään ryhmätyötaitoja oikein. 'Uuden johtamisen' (new managerialism) kulttuuri korostaa kuuliaisuutta auktoriteetille, erilaisia mittareita ja toimenpiteiden tuottoja. Ne eivät välttämättä edesauta ryhmämuotoisia menetelmiä. Ryhmätyössä käytettävät ongelmakeskeiset menetelmät, tasapuolinen kohtelu, priorisointi ja arviointi, kasvattavat luovuutta ja luovat yhteishenkeä sekä innostusta käsiteltävää asiaa kohtaan. Ne menevät hukkaan, jos niille ei anneta arvoa organisaatiossa. (Ward 2002, 155.)

Aulikki Kananoja ja Anni Pentinmäki (1977, 13) luonnehtivat kolmisenkymmentä vuotta sitten, että yksilökohtainen sosiaalityö perustuu ihmisten hyvinvoinnin takaamiseen. Tuolloin nähtiin, että ryhmämuotoiset toimenpiteet olivat enimmäkseen materiaalistien resurssien jakamista. Yksilökohtainen työskentely oli puolestaan kaiken kattavaa, hyvinvoinnin turvaamista. Sosiaalihuolto oli osa sosiaalipolitiikkaa, jonka alueella yksilökohtainen sosiaalityö enimmäkseen tapahtui. (Kananoja & Pentinmäki 1977, 14.) Yksilön ja yksilöllisyyden merkitys sosiaalipolitiikassa on aikojen kuluessa vaihdellut. Sosiaalipolitiikaksi nimetyn toiminnan alkaessa asiakas nähtiin toimenpiteiden objektina. Ajan myötä ihmisestä on tullut subjekti, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia (Kananoja

& Penttinen 1977, 13–14; Pohjola 2010, 26.) Sosiaalityössä työskentely toteutuu kirjavassa arvokentässä, jossa ei voi nojautua perinteiseen sosiaalipolitiikkaan ja sen järjestelmien turvaan, vaan on mentävä lähemmäksi ihmisten elämää (Kananoja 1997, 32, 34). Tähän ryhmämuotoinen työskentely avaa mahdollisuuden.

Ryhmätyö käsitteenä on saanut ajan myötä monia tulkintoja. Allan Brown (1994, 8) ja Reino Rissanen (1969, 215) pitävät Gisela Konopkan määritelmää vuodelta 1963 sopivana: *ryhmätyö on menetelmä, jolla autetaan yksilöitä parantamaan kykyään sosiaaliseen toimintaan tarkoituksenmukaisen ryhmäkokemuksen avulla ja käsittelemään entistä tehokkaammin henkilökohtaisia, ryhmänsä tai yhteiskuntansa ongelmia*. Brownin (1994, 8) mukaan siinä kiteytyy pääasiat: ryhmätyö on sosiaalityön menetelmä, se auttaa yksilöitä sosiaalisessa toiminnassa, keskittyy selviytymiseen henkilökohtaisella, ryhmän tai yhteiskunnan tasolla. Ryhmätyö on menetelmä, jolla voidaan auttaa sekä ryhmiä että yksilöitä ratkaisemaan henkilökohtaisia, ryhmän, organisaatioiden ja yhteiskunnan tasolla olevia ongelmia. (Brown 1994, 9.)

Ensimmäiset ryhmäkokemuksemme saamme syntyessämme perheeseen eli ryhmään (esim. Savolainen 2007). On tärkeää tuntea itsensä hyväksytyksi ja arvostetuksi. Ryhmässä voi jakaa tunteensa ja osallistua sen tavoitteen mukaiseen toimintaan. Ryhmää käyttävä sosiaalityö vastaa yhteiskunnallisiin tarpeisiin muodollisten ja luonnollisten ryhmien sekä kriisejä varten luotujen verkostojen avulla (Jauhiainen & Eskola 1994, 139). Ryhmämuotoinen sosiaalityö kulkee rinnan yksilösosiaalityön kanssa, eikä kumpikaan ei voi korvata toista (Levamo 2007).

Ryhmämuotoinen asiakastyö nykyään

Mitä ryhmä sosiaalityössä tuottaa asiakkaiden näkökulmasta? Ryhmämuotoisessa asiakastyössä työntekijät asettuvat kuulemaan asiakkaita heidän omista kokemuksistaan käsin. Kananojan (2007) mukaan työskentely ryhmien kanssa vastaa aidosti sosiaalista lähestymistapaa sekä antaa yhden vastauksen siihen, miten ”sosiaalinen” sosiaalityössä toteutuu. Vaikuttavan sosiaalityön mahdollisuuksia kunnallisessa sosiaalityössä tutkineen ryhmän tutkimusraportin (Kemppainen ym. 2010) yhtenä tuloksena esitetään, että

kunnissa tehtävän sosiaalityön kehittämisen painopisteeksi tulisi asettaa työorientaation tietoinen muuttaminen asiakasosallisuutta, ihmisten kohtaamisen taitoja, vuorovaikutusintensiivisyyttä ja suunnitelmallisuutta korostavaan suuntaan. Yhtenä mahdollisuutena tässä nähdään ryhmätyö. Perusteluksi annetaan sosiaalialan kaikkein keskeisin osaaminen, jonka tulisi olla ihmisiä yhteistoimintaan kytkevissä sosiaalisissa ilmiöissä (Kemppainen ym. 2010, 136).

Ryhmätyön osalta on tehty uusia avauksia viime vuosien aikana erityisesti niillä paikkakunnilla, joissa työmetodeja on kehitetty käytännön toimijoiden ja sosiaalityön yliopistoyksiköiden tiiviinä yhteistyönä. Heikki Waris -instituutissa toteutettiin muutamia vuosia sitten lasten ja nuorten avohuollon ryhmätoiminnan metodista kehittämistä koskeva hanke, jonka myötävaikutuksena valmistui useita julkaisuja (esim. Heikkinen A. 2002, 2005; Heikkinen ym. 2007; Pekkarinen 2004, 2006). Vantaalla toteutettiin selvitys ryhmämuotoisesta asiakastyöstä lastensuojelun avohuollon kontekstissa (ks. Paasivirta ym. 2008). Tavoitteena oli selvittää, minkälaista ryhmämuotoinen asiakastyö on lastensuojelussa ja miten sitä voitaisiin laadullisesti kehittää. Pohjois-Suomen alueella ryhmätyön osaamiseen vastataan koulutuksen ja käytännön kehittämistyön kautta (ks. Poske 2009). Ryhmämuotoisuuteen liittyvät metodiset kehittelyt lähtevät usein käytännön tarpeista ja siitä, miten sosiaalityössä voitaisiin vastata paremmin asiakkaiden tarpeisiin ja tukea hyvinvointia kokonaisvaltaisemmin. Yhtenä kantavana tekijänä taustalla ovat olleet psykososiaalisen tuen tarve sekä vertaisuuden ja osallisuuden vahvistaminen (esim. Levamo 2007, 70).

Ryhmätoiminta haastaa lastensuojelun avohuollon perinteiset menetelmät ottamalla lapsen tai nuoren vertaisryhmän osaksi asiakkuusprosessia. Vertaistukea on hyödynnetty oma-apuryhmissä ja erilaisissa sosiaaliin verkostoihin perustuvissa työmenetelmissä, kuten läheisneuvonpidossa, verkostotyössä, ja -terapiassa. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä vertaisryhmiä on kuitenkin hyödynnetty satunnaisesti ja lähinnä lyhytkestoisena projektitoimintana, jolloin siitä ei pääse muodostumaan pysyvää työmenetelmää lastensuojelun palveluihin. (Pekkarinen 2006, 99–100.) Ryhmässä tapahtuvan sosiaalisen vertailun kautta lapsi tai nuori oppii itsestään ja rakentaa sen avulla minäkuvaansa, käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan. Lapsi tai nuori tuntee kuuluvansa johonkin, saa kokea läheisyyttä ja kumppanuutta. (Salmivalli 2008, 33–34.)

Ryhmämuotoista asiakastyötä on kaiken kaikkiaan ollut melko vähän esimerkiksi Rovaniemen kaupungin työntekijöiden tekemänä työnä (ks. Kehus & Lähteinen 2009). Sosiaalityöntekijät ohjaavat asiakkaitaan muiden tahojen toteuttamiin ryhmämuotoisiin palveluihin, erityisesti kolmannen sektorin toimintaan. Ryhmätyö on usein työntekijän persoonallinen tapa työskennellä, jolloin menetelmän käyttö lähtee työntekijän henkilökohtaisesta kiinnostuksesta tai osaamisesta. Ryhmät syntyvät erityisestä tarpeesta ja ovat kestoaltaan määräaikaista, vaikka kolmannen sektorin ja järjestöjen ryhmissä toiminta on useammin jatkuvaa. Tietyillä sosiaalityön alueilla, esimerkiksi perheneuvolassa, hyödynnetään ryhmiä enemmän ja ryhmätyö koetaan tärkeäksi toimintamuodoksi. Työntekijöiden näkemyksen mukaan ryhmämuotoinen asiakastyö soveltuu monenlaisille asiakasryhmille. (Ks. Kehus & Lähteinen 2009.) Rovaniemen kaupungin lastensuojelutyössä on viime aikoina kehitetty ryhmämuotoisia menetelmiä.

Sosiaalialan korkeakoulutusjärjestelmässä tapahtuneet muutokset ja käytännön työelämän tehtävärakenteiden kehittäminen (esim. Vuorensyrjä ym. 2006; Opetusministeriö 2007; Karjalainen & Sarvimäki 2005; Rahko 2011) ovat tuoneet omat jännitteensä myös ryhmätyön käyttöön osana sosiaalialan työtä ja sosiaalityötä. Sosionomi (AMK) -koulutuksen ja kentälle tulleiden sosiaaliohjaajien ammattikunnan myötä on mielletty, että ryhmätyö kuuluu pikemminkin sosiaaliohjaajien kuin sosiaalityöntekijöiden työhön, sillä sosionomien (AMK) työn luonteessa korostuu tuki, ohjaus ja kasvatus. Näkemys nousi esille myös tekemässämme selvityksessä, sillä sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan ryhmänohjaus kuuluu enemmän sosiaaliohjaajien työhön ja että toisaalta heillä on myös sosiaalityöntekijöitä paremmat valmiudet ryhmätyöhön koulutukseen sisältyneen metodiopetuksen vuoksi (Kehus & Lähteinen 2009).

Lastensuojelun tehtävärakennesuosituksissa (ks. Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 29–32) sosiaalityöntekijän tehtävänä on johtaa asiakasprosessia, jolloin sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvityksestä, asiakassuunnitelman laatimisesta ja avohuollon tukitoimiin liittyvästä päätöksenteosta vastaaminen. Sosiaaliohjaajan tehtäviin kuuluu erityisesti kuuluvat erityisesti palvelutarpeen arviointi yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa, perhetyö ja avohuollon tukitoimien sekä jälkihuollon toteuttaminen asiakassuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden ja tehtävien mukaisesti. Työelämän tehtävärakenteissa sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työnjako tarkoit-

taa, että sosiaaliohjaaja tekee enemmän lähiyötä asiakkaan ja perheen kanssa. Sosiaalityöntekijän etäisyys asiakkaaseen on yleensä suurempi, jolloin ryhmätyö jää sosiaaliohjaajien työkseen. Tärkeä kysymys on, miten sosiaalityöntekijä huomioi ryhmämuotoiset menetelmät ja palvelut osana asiakkaan tai perheen asiakassuunnitelmaa sekä mikä rooli sosiaalityöntekijällä on ryhmän käynnistämisen, toiminnan arvioinnin ja kehittämisen kannalta. Sosiaalialalla työnjaon ei tulisi olla liian hierarkkinen, vaan osaamisen ja tehtävänkuvien tulisi täydentää toisiaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

2.4 Ryhmän merkitys ja mahdollisuudet

Britanniassa sosiaalityöntekijöiden ammatillisten vaatimusten mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee ymmärtää, kriittisesti analysoida, arvioida ja soveltaa sosiaalityössä tarvittavaa tietoa, mukaan lukien tietoa organisaatioteorioista, ryhmäkäyttäytymisestä ja organisaation muutoksista. Sosiaalityöntekijän tulee kyetä työskentelemään ryhmien kanssa sekä edistämään yksilöllistä kasvua, kehitystä ja itsenäistymistä. (TOPSS 2004, 20.) Ryhmätyötä koskeva tieto on tärkeää melkein puolella Britannian sosiaalityölle kohdistuvista ammatillisista vaatimuksista (Lindsay & Orton 2008, ix).

Anna-Kaisa Koskinen (2007, 68–69) pohtii, onko ryhmä sosiaalityön menetelmä vai toimintamuoto ja päätyy tutkimuksessaan jäsentämään ryhmät yhdenlaiseksi muutos-sosiaalityön toiminta-areenaksi ja asiakasosallisuutta vahvistavaksi toimintamuodoksi. Asiakkaiden kokemuksissa ryhmät ovat toimintamuoto, jolloin ryhmät muuttuvat enemmän kontekstiksi kuin menetelmäksi. Ryhmän sisällä voidaan käyttää erilaisia menetelmiä (esim. Heikkinen ym. 2007; Koskinen, A-K. 2007). Sosiaalinen ryhmätyö on sosiaalityön menetelmä, jonka tavoitteena on tarkoituksenmukaisten ryhmäkokemusten kautta vastata yksilöiden ja ryhmien tarpeisiin sekä vaikuttaa ja muuttaa yksilöiden, ryhmien, organisaatioiden tai yhteisöjen ongelmia. (Lindsay & Orton 2008, 7; ks. myös Brown 1994.) Ryhmätoiminnan on oltava tarvittaessa pitkäkestoista, jopa vuosien mittaista (Heikkinen, A. 2005). Elina Pekkarisen (2006) tekemän tutkimuksen mukaan vaila riittävää osaamista ryhmäprosessi saattaa karata käsistä ja ryhmädynamiikka kärjistää jo olemassa olevia ongelmia.

Ryhmätyöskentelyn hyödyt

Oleellinen ja inhimillinen osa yksilön kehitystä on johonkin liittyminen, kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen. Ryhmän avulla yksilö voi reflektoida itseään, tulla tietoiseksi omista tavoistaan, havaita, ajatella, tuntea, kommunikoida ja toimia. Ryhmässä yksilö voi helpommin pohtia toimintansa eri puolia ja vaihtoehtoja, koska ryhmätilanne on usein monimutkainen kokemus, joka tuottaa monenlaisia näkökulmia asioihin. (Jauhiainen ja Eskola 1994, 15–17; Brown 1994, 12–13.)

Ryhmään liittyy usein vertaisuuden kokemus, jonka perustana on jokin yhteisesti jaettu ja tärkeäksi koettu asia. Kyse on vertaisuudesta jonkin tietyn asian ja erityisesti sen ilmenemismuodon suhteen. (Hokkanen 2003, 267.) Vertaisuuden kokemukseen perustuvia ryhmiä on muodostunut jonkin yhteiskunnallisesti, käytännöllisesti tai emotionaalisesti ongelmalliseksi koetun tilanteen ympärille. Vertaisryhmän perustana voi olla myös jokin positiivinen kokemus. Vertaisryhmät ovat viime vuosikymmenellä laajenneet yhä uusille elämänalueille ja ryhmille: työttömille, mielenterveyskuntoutujille, vaikeasti sairastuneiden omaisille ja omaishoitajille. Lisäksi pienten lasten vanhemmat kokoontuvat vertaistensa pariin perhekahviloihin ja internetin erilaisiin vertaisryhmiin. (Ks. Hokkanen 2003; Laukkanen 2007; Vanhanen 2011.) Osa vaikutuksensa levinneisyydellä on ollut elämän ja kokemusten yksityistymisellä, inhimillisellä yhteyden kaipuulla sekä julkisten varojen supistumisella. Toiminta perustuu ihmisten omaan ja koettuun tietoon, ei niinkään ammattilaisten tuottamaan tietoon. Vertaisuuden kautta ihmisen kokemukset ja tuntemukset normalisoituvat, niitä ei tarvitse selitellä tai oikeuttaa. (Pietilä 2006, 29–32, 34–35; Brown 1994, 14.)

Ryhmäkokemukset itsessään voivat auttaa ihmistä löytämään omimman itsestään (Jauhiainen & Eskola 1994, 16). Lastensuojelun ryhmätoiminnassa lapsi tai nuori kohdataan erityisesti osallisuuden kautta: hänet liitetään osaksi ryhmää, jossa hän voi kohdata vertaisiaan ammattitaitoisten työntekijöiden ohjauksessa (Pekkarinen 2006, 126). Muiden saman kokeneiden kanssa oleminen voi toimia tuen lähteenä, erityisesti jos taustalla on vaikeita tai traumaattisia kokemuksia. Tuen voi saada uhri tai hänen läheisensä. Esimerkiksi päihdeongelmaisten läheisten ryhmissä jaetaan ja käsitellään omia tunteita. (Brown 1994, 14.)

Parhaimmillaan ryhmätyöskentely voi tarjota voimavaran ryhmän jäsenille, vastavuoroisen tuen, tiedon jakamisen, motivaation ja toivon. Ryhmätyöskentelyssä saa mahdollisuuden oppia ja testata ihmissuhde- ja muita taitoja, yhteenkuuluvuuden tunnetta, roolimalleja, palautetta käyttäytymisestä ja selviytymisyrittämisestä sekä mahdollisuuden auttaa ja tulla autetuksi. (Ward 2002, 152–153; Brown 1994, 16.) Ryhmä tuottaa merkityksellisiä osallisuuden kokemuksia sekä uusia ulottuvuuksia myös työntekijöiden ja asiakkaiden väliselle vuorovaikutukselle (Pekkarinen 2006).

Työskenneltäessä ryhmien kanssa tulee miettiä, miten ryhmä toimii ja yksilön identiteetti muovautuu ryhmässä. Sosiaalipsykologiassa tutkitaan miten stereotyyppiat, stigmat ja ihanteellinen käyttäytyminen muodostuvat ryhmässä ja ottaa kantaa sortoon ja syrjintään ryhmien välillä. Ryhmätyö voi olla voimaannuttavaa, sillä ryhmässä ryhmän jäsenet tasapainottavat työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta. Voimaantuminen tulee sen asian tiedostamisesta, että ongelma on yksilön ulkopuolella ja on yksilöä alistavien käytäntöjen ja politiikan tulosta. Ryhmät joissa ihmiset tukevat ja auttavat toisiaan, ovat voimaannuttavia, koska ongelmia kohdataan kollektiivisesti ryhmässä, yhdessä toinen toistaan tukien. (Brown 1994, 14–15; Lindsay & Orton 2008, 8–9.)

Osallisuus ryhmässä tuottaa toivoa ja optimismia. Yksilön tunne omista kyvyistä ja kykenevyydestä paranee ja muiden ryhmäläisten ongelmien ratkeaminen, antaa toivoa myös oman elämäntilanteen muutoksiin. Ryhmä voi tarjota mahdollisuuden saavuttaa jotain aiemmin saavuttamatonta. Osa vastaanottaa apua mieluummin ryhmässä kuin yksin työntekijän kanssa. Tähän saattaa osaltaan liittyä viranomaispelko, sillä esimerkiksi lastensuojelussa asiakas voi pelätä huostaanottoa. Ryhmätyö voi olla taloudellinen tapa auttaa, mutta taloudellisuus ei perustu siihen, että tavoitetaan kerralla suuri joukko ihmisiä. Ryhmän suunnittelu ja valmistelutyö vievät paljon aikaa ja resursseja, minkä lisäksi ryhmän toimintojen ulkopuolella asiakas yleensä tarvitsee kontaktia auttaviin tahoihin myös yksilöllisesti. Sen sijaan ryhmän vaikuttavuus on siinä, että se täydentää yksilönä saatavaa apua tarpeellisella tavalla. (Whitaker 2001; Brown, 1994, 15–18, 44.)

Ryhmätyön mahdolliset rajoitukset

Toisinaan ryhmä saattaa tuottaa ei-toivottuja piirteitä ja käyttäytymistä. Ryhmän toteuttaminen vaatii huolellista suunnittelua, jotta ryhmästä olisi enemmän hyötyä kuin mahdollisia haittoja. Tehdessämme selvitystyötä Rovaniemellä toimivista ryhmistä (Kehus & Lähteinen 2009) eräs haastatelluista työntekijöistä koki riskialttiina tuoda yhteen esimerkiksi huonosti käyttäytyviä nuoria, jolloin ryhmä saattaa vain pahentaa ei-toivottua käyttäytymistä ja myös niiden osalta, joilla aiemmin ei ole ollut vastaavanlaisia ongelmia. Ryhmämuotoisessa toiminnassa riski on aina olemassa, mutta sitä voidaan vähentää ryhmän osallistujien huolellisella valinnalla ja ryhmän toiminnan suunnittelulla.

Toisinaan ryhmässä voi esiintyä esimerkiksi mielipide-eroja, jotka voivat näyttytyä ongelmana esimerkiksi ryhmän ohjaajalle, mutta ei ryhmän jäsenille (Whitaker 2001, 143.) Jäsenten välillä voi esiintyä epätasa-arvoa hallitsevan käyttäytymisen tai mielipiteiden mitätöinnin muodossa. Ryhmässä olevat roolit sisältävät valtaa, jolloin esimerkiksi yksinvaltiat saattaa yrittää johtaa koko ryhmää ja ottaa vallan ohjaajalta. Ryhmä voi asettaa ohjaajan koville rikkomalla ryhmälle asetettuja sääntöjä. Ohjaajan tehtävänä on keskittyä sisäisten tunnekuohujen sijasta kokemuksiin, joilla on vaikutusta ryhmän ulkopuolella. (Whitaker 2001, 144–145; Lindsay & Orton 2008, 13.)

Ryhmät eivät ole kaikkia varten. Jotkut ovat kuin luotuja olemaan ryhmissä, mutta toisille se voi tuntua vieraalta ja ahdistavalta. Saako henkilö mitään ryhmästä, johon hänet on pakotettu osallistumaan? Vapaaehtoinen osallistuminen ryhmään nostaa yleensä motivaation ja osallistumistasoa. Toisinaan ryhmään osallistuvat henkilöt voivat kokea ryhmän kontrolloivana. Esimerkiksi osa ehkäisevän lastensuojelun perheistä kokee olevansa jatkuvan tarkkailun alaisena tai että sillä varmistetaan, että esimerkiksi lapsi saa edes kerran päivässä kunnan ruuan. (Brown 1994, 32, 37.)

Ryhmässä syntyy tietoa asiakkaista. On mielenkiintoista pohtia, mitä sosiaalityöntekijä tekee tiedolla, joka ryhmässä tulee esille. Onko hän oikeutettu jakamaan sen työyhteisössään vai sitoutuuko hän mahdolliseen ryhmän sisäiseen salassapitovelvollisuuteen? Sama koskee ryhmän jäseniä, sillä ryhmätyön peruseriaatteena on luottamuksellisuus.

Ryhmän aloittaessa sovitaan yhteisistä säännöistä, jotta ryhmän jäsenet voivat luottaa toisiinsa sekä jakaa henkilökohtaisia ja arkaluonteisia asioita toisilleen. Toisaalta kaikki eivät välttämättä kykene pitäytymään yhteisesti sovitussa säännöissä. (Brown 1994, 31; Lindsay & Orton 2008, 14–15.)

Ryhmän perustamisen kannalta on tärkeää saada sille tuki työyhteisössä ja ylemmältä taholta organisaatiossa (Brown 1994, 36; 41). Toisinaan organisaatiossa ei ymmärretä sosiaalisen ryhmätyön menetelmän merkitystä ja vaikuttavuutta, mikä vaikuttaa ryhmän käytettävissä oleviin resursseihin ja toimintaedellytyksiin. Ryhmän ohjaajalla ei ole tilaisuutta suunnitella ryhmää, toimintaan ei anneta soveltuvia tiloja, ryhmälle ei löydy soveltuvia ohjaajia tai asiakkaita. (Brown 1994, 44; Jauhiainen & Eskola 1994, 24–26.) Ryhmätyöskentelyn rajoituksena voi olla se, että se koetaan vieraana työmenetelmänä, jolloin työyhteisön sisällä ryhmätyöhön annettavaa työpanosta ei huomioida tai sitä jopa kadahditaan. (Lindsay & Orton 2008, 13.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessamme tavoitteena on tarkastella Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan yhteistyössä vuonna 2010 järjestämää Irti Arjesta -perheloma- ja -vertaisryhmätoimintaa. Kyseessä on etnografinen tapaustutkimus, jossa tarkastelemme leiri- ja vertaisryhmätoimintaa toiminnallisena kokonaisuutena ja asiakkaille tarjottavana palvelumuotona.

Tarkastelemme perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa sosiaalityön työmuotona ja sosiaalityön mahdollisuuksia perheiden auttamisessa. Tutkimuksemme taustalla olevana tavoitteenamme on tehdä perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa ymmärrettäväksi sosiaalityönä. Kysymme, miten ja millaisena toiminnallisen kokonaisuuden muodostava leiri- ja vertaisryhmätoiminta rakentuu ja mitkä sen rakentumisen muodot ovat. Kysymme edelleen, miten eri toimijat ymmärtävät toiminnan sekä minkälaisia merkityksiä he toiminnasta tuottavat.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten ja millaisena perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta rakentuu?
2. Mitä merkityksiä toimijat antavat perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnalle?

3.2 Etnografisen tapaustutkimuksen lähtökohtia

Tutkimuksessamme on kyse etnografisesta tapaustutkimuksesta, jossa vuonna 2010 toteutettava perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta muodostaa tapauksen. Etnografia voidaan määritellä useasta eri näkökulmasta. Etnografisen tutkimuksen alkujuuret ovat (sosiaaliantropologiassa, mutta se on otettu pysyväksi osaksi yhteiskunta- ja sosiaalitieteellistä tutkimusta. Sosiaalityön tutkimuksessa tutkimusmetodologia on vakiinnuttanut paikkansa, koska etnografisen tutkimuksen tavoitteet sopivat yhteen sosiaalityön käytännön pe-

riatteiden ja metodien kanssa. Sosiaalityön käytännön toiminnassa ja etnografisessa tutkimuksena pidetään tärkeänä kontekstiin ja ympäristöön liittyvien merkitysten erittelyä. Molempia yhdistävinä tekijöinä voidaan pitää holistisuutta ja induktiivisuutta. (Floersch 2009.) Sosiaalityössä etnografisia väitöstutkimuksia on tehty runsaasti (mm. Pösö 1993; Eräsaari 1995; Forsberg 1998; Törrönen 1999; Hurtig 2003; Korpinen 2008; Laakso 2009; Leppiman 2010; Skaffari 2010).

Tapaustutkimus on toiminnassa olevan tapahtuman tutkimusta. Siihen liittyy olennaisesti monipuolinen ja monella tavalla koottu tieto, jonka kautta ilmiötä ymmärretään entistä syvällisemmin. (Yin 1994, 13; Metsämuuronen 2006, 16–17.) Tutkimuksessamme tarkastelemme perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa tapauksena, joka rakentuu tiettyyn paikkaan ja hetkeen. Tapaustutkimuksen avulla saadaan yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia (Yin 1994).

Etnografisessa tutkimuksessa tavoitellaan tutkimuskohteen tulkintaan ja ymmärtämiseen pyrkivää tiheää kuvausta (Geertz 1973; James 2001). Kirsi Juhila ja Tarja Pösö (2000, 177) määrittelevät etnografian tutkimukseksi, jossa pyritään pääsemään sisälle johonkin kulttuuriin, ymmärtämään miten tuon kulttuurin jäsenet tulkitsevat maailmaansa ja toimivat siinä. Etnografisella tutkimuksella voidaan havainnoida ja saada selville arkisia toimintoja ja asioita, joilla on kulttuurisesti ja institutionaalisesti merkitystä (Juhila & Pösö 2000, 178). Tutkimuksessamme tiheä kuvaaminen mahdollistaa pääsyn sisälle Irti Arjesta -toimintaan ja toiminnan rakentumisen mahdollisimman tarkan kuvauksen.

Martyn Hammersley (1990) pitää etnografiaa metodologiana, jossa ihmisten käyttäytymistä tutkitaan heidän jokapäiväisessä ympäristössään. Tietoa kerätään useista eri lähteistä, mutta yleensä havainnointi ja epäviralliset keskustelut/haastattelut ovat pääasiallisia tiedonkeräysmenetelmiä. Tapaustutkimukselle on ominaista, että tutkittavasta yksittäisestä tapauksesta kootaan kattavaa, intensiivistä tietoa, jotta ilmiötä ymmärretään syvällisesti. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185; Metsämuuronen 2000, 17.) Etnografisessa tutkimuksessa ei välttämättä tehdä kovin tiukkaa suunnitelmaa tiedonkeruusta, vaan tutkijalle jää mahdollisuus kerätä tietoa sellaisenaan, ”raakaversiona” (Ham-

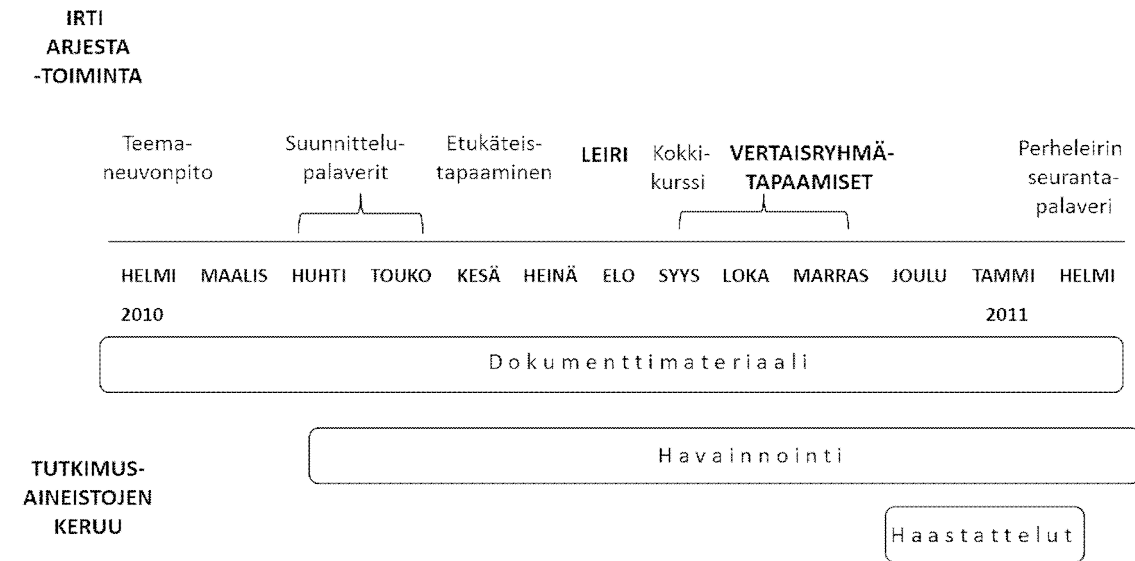
mersley 1990, 1–2; Fetterman 1998, 31). Emme tehneet tarkkarajaista suunnitelmaa toiminnan havainnoinnista, vaan havainnoinnin tapa muotoutui toiminnan edetessä ja tutustuttuamme toimintaan ja siinä mukana oleviin toimijoihin. Etnografiassa tutkija on kontaktissa tutkittavien kanssa joko suoraan tai epäsuoraan, seuraa tutkittavien arkista elämää, kuuntelee puhetta ja tekee kysymyksiä.

Tapaustutkimuksessa voi harvoin tehdä yleistyksiä. Tapauksen myötä tutkija saattaa löytää yhdistäviä tekijöitä, mutta yleistämistä oleellisempaa on tapauksen ymmärtäminen. (Metsämuuronen 2000, 18; Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185; Stake 2005, 443.) Tutkimuksessamme emme pyri tekemään yleistyksiä leiri- tai ryhmämuotoisesta työskentelystä, vaan kuvaamaan vuonna 2010 toteutettavan Irti Arjesta -toiminnan rakentumista mahdollisimman tarkasti.

Etnografinen tapaustutkimuksemme on toteutunut tutkijatriangulaationa, koska tutkimusta on tehnyt useampi kuin yksi tutkija kerrallaan. Leena Viinamäki (2007, 176) näkee triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamisessa rikkauden, jonka avulla voidaan lisätä mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan saamista eri ulottuvuuksiin. Triangulaatio voi toteutua esimerkiksi aineisto-, tutkimusmetodi- tai tutkijatriangulaationa.

3.3 Tutkimuksen aineistot

Etnografiselle tutkimukselle on ominaista, että aineistoja on pikemminkin liikaa kuin liian vähän. Clifford Geertzin (1973) määritelmän mukaan etnografiassa pyritään *tiheään kuvaukseen* (thick description) eli tutkittavan ilmiön monipuoliseen ja moniulotteiseen tarkasteluun. Se mahdollistuu usein yhdistelemällä erilaisia empiirisiä aineistoja. Tässä luvussa kuvaamme, mihin tutkimuksemme empiirinen analyysi perustuu. Hyödynnämme kolmea aineistokokonaisuutta: havainnointi-, haastattelu- ja dokumenttiaineistoja (ks. Kuvio 1). Seuraavaksi erittelemme kunkin aineistokokonaisuuden merkitystä ja käyttöä tutkimuksemme kokonaisuudessa.

Kuvio 1. Irti Arjesta -toiminnan toteutumisen ja tutkimusaineistojen keruun ajallinen eteneminen.

Havainnointiaineisto

Tutkimuksemme keskeisin aineisto on havainnointiaineisto, joka on kehystänyt ja suunnannut muuta aineiston hankintaa. Havainnointi mahdollistaa toiminnan ymmärtämisen omassa yhteydessään ja siten kehyksen tai ymmärryksen muun aineiston analysoinnille ja tulkinnalle. Havainnointimme on ollut luonteeltaan osallistuvaa havainnointia, koska olemme olleet leirillä ja vertaisryhmissä ohjaajina. Rajanveto osallistuvan ja osallistavan havainnoinnin välillä on vaikeaa, koska oma toimijuutemme leirillä ja ryhmissä on osaltaan suunnannut toiminnan toteutumista.

Olemme kirjoittaneet osallistuvaan havainnointiin perustuvia tutkimuspäiväkirjoja (yhteensä 51 sivua, Times New Roman 12 pt, riviväli 1). Ne ovat luonteeltaan kuvailevia ja pohdiskeluvia, osin kriittisiäkin suhteessa toiminnan toteutukseen. Ajatustemme ja tunnelmiemme kirjaaminen on ollut tärkeää ja tarpeellista. Pohdintojemme ohella tutkimuspäiväkirjat sisältävät yksityiskohtaisia kuvauksia erilaisista tapahtumista ja tilanteista sekä muistiinpanoja työntekijöiden ja perheiden kanssa käydyistä keskusteluista.

Perheleirille lähtiessämme meillä ei ollut tarkkaa suunnitelmaa siitä, mitä havainnoimme. Sovimme seuraavamme toimintaa, kuuntelevamme ja osallistuvamme keskusteluihin. Aluksi harkitsimme systemaattista tapaa havainnoida toimintaa tai havainnoinnissa käytettävää apuvälinettä (esim. havainnointirunko). Luovuimme ideasta, koska halusimme olla avoimia toiminnalle ja koska toiminta ei ollut meille entuudestaan tuttua.

Johanna Hurtig (2003, 48–50) pohtii muistiinpanoja aineistona ja sitä, miten tutkijalla voi olla kahtaalle suuntautuva suhde muistiinpanoihin. Yhtäältä ne ovat henkilökohtaisia muistiinpanoja kentälläolosta, mutta toisaalta ne tulevat kenen tahansa luettavaksi tutkimuksen julkaisemisen jälkeen. Tutkija itse vaikuttaa siihen, kuinka hän kirjaa havaintonsa. Kiireessä merkityt muistiinpanot eivät välttämättä myöhemmin avaudu edes tutkijalle itselleen. Kokemuksemme mukaan havainnoinnin aikana kirjatut muutamatkin sanat tai lauseet auttavat, kun jälkepäin kirjoittaa muistiinpanoja tarkemmiksi toiminnan kuvauksiksi.

Tutkimuspäiväkirjojen ohella meillä on käytössämme työntekijöiden suunnittelupalaverien ja muiden palavereiden äänitteitä (perheiden valintapalaveri toukokuussa 2011 ja kolme palautekeskustelua leirin ja vertaisryhmien jälkeen syksyllä 2011), joita on käytetty systemaattisemmin muistiinpanojen tekemiseksi ja asioiden mieleenpalauttamiseksi.

Etnografisessa tutkimuksessa havainnointi voidaan jakaa neljään osallistumisen asteeseen. Perinteisin muoto on havainnointi ilman varsinaista osallistumista. Monesti tämänkaltainen osallistumattomuus on hankalaa tuottaen enemmän häiriötä kentällä kuin varsinainen osallistuminen. Toinen osallistumisen aste on osallistuva havainnointi. Kolmantena muotona on osallistava havainnointi eli toimintatutkimus. Selkeä rajanveto osallistuvan ja osallistavan havainnoinnin välillä on vaikeaa, koska osallistuvan havainnoinnin osallisuuden aste vaihtelee eri tutkimuksissa paljon. Yleisesti ajatellaan, että tutkijan tulee olla vapaa keskittymään päätoimisesti tarkkailuun (Eskola & Suoranta 1998, 100). Osallistuva havainnointi on eräässä mielessä uppoutumista, sillä tutkija löytää tietyllä tavalla paikkansa tutkimuskohteessa, mutta muistaa samalla oman arvomaailmansa, jossa on kasvanut (Grönfors 182, 96). Neljäs osallistumisen aste on piilohavainnointi. (Grönfors 1982, 87–88; myös Eskola & Suoranta 1998, 99–104.) Tutkijan

tulisi löytää sopiva välimuoto kanta-aottamattoman, mutta kiinnostusta osoittavan sekä kanta-aottavan ja aktiivisen osallistumisen väliltä (Grönfors 1982, 82).

Tutkimuksessamme tekemämme havainnointi sisältää elementtejä osallistuvasta ja osallistavasta havainnoinnista. Pääasiallisesti havainnointi on luonteeltaan osallistuvaa. Kerroimme työntekijöille ja perheille, että osallistumme toimintaan opiskelijoina ja tutkijoina. Tutkijan roolin vuoksi olemme monissa tilanteissa pitäytyneet hieman sivussa tai tilanteiden ulkopuolella, passiivisempina kuin mitä olisimme olleet ilman tutkimusta. Valinta on ollut tietoinen tutkimuksellinen ratkaisu, joka on sopinut luontevasti myös opiskelijan rooliin.

Aineistonkeruussamme on piirteitä myös osallistavasta havainnoinnista. Ohjaajan roolin vuoksi oma panoksemme leirillä ja vertaisryhmissä on osaltaan suunnannut toiminnan toteutumista (ks. myös Koskinen, A-K. 2007, 68). Tutkimuksemme ei kuitenkaan edusta perinteistä toimintatutkimusta, jossa tutkimuksen tehtävänä on toiminnan kehittäminen tutkimuksen aikana (Heikkinen, H.L.T. 2007; Grönfors 1982, 118–124; Metsämurtonen 2006, 103). Tavoitteenamme on ollut tehdä toimintaa ymmärrettäväksi sosiaalityönä ja tarkastella sen mahdollisuuksia perheiden kanssa työskentelyssä. Monessa suhteessa olemme olleet tutkimusmatkailijan tunnelmissa ihmettelemässä toimintaa: kysymässä mitä tämä on, miten ja miksi se toimii. Osallistava roolimme on tarkoittanut, että emme ole voineet tehdä systemaattisia muistiinpanoja tapahtumishetkellä, vaan olemme aukikirjoittaneet muistiinpanot myöhemmin tietokoneella.

Ohjaajana mukana oleminen on mahdollistanut toiminnan ymmärtämisen ”sisältä päin”. Samalla se on tuottanut tilanteita, joissa meidän on pitänyt olla herkkänä tutkijan ja tietäjän suhteen. Tarkastellessamme toimintaa sosiaalityön työmuotona, olemme sitoutuneet purkamaan perinteisiä käsityksiä siitä, kenen tieto on arvokasta tai ensisijaista. Siksi on ollut tärkeää olla sensitiivinen tiedolle. Asiakkaalla oleva tietoinnasta ja sen merkityksestä hänen elämässään on yhtä tärkeää kuin työntekijöillä oleva tieto.

Haastatteluaineisto

Toisen aineistokokonaisuuden muodostaa haastatteluaineisto. Laura Huttusen (2010, 43) mukaan havainnointi tekee etnografiasta etnografiaa, mutta havainnointia rikastetaan ja syvennetään muilla aineistonkeruumuodoilla, kuten haastattelemalla.

Haastattelimme vertaisryhmien viimeisen kokoontumiskerran jälkeen ne perheet ja työntekijät, jotka olivat olleet mukana leirillä ja ainakin yhdessä vertaisryhmäkokoontumisessa. Ohjaajan roolin vuoksi oli tärkeää haastatella perheitä saadaksemme selville heidän oman äänensä. Siinä missä havainnointiaineisto mahdollistaa toiminnan ihmettelyn ja ymmärtämisen toiminnan yhteydessä, on haastatteluaineiston tavoite ollut testata havainnoinnin aikana syntyneitä ajatuksiamme ja tulkintojamme keskustelemalla niistä yhdessä toimijoiden kanssa.

Nuorille teimme ryhmähaastattelun viimeisellä vertaisryhmän kokoontumiskerralla. Ryhmäkeskusteluun osallistui yhteensä 11 nuorta ja se kesti vajaa puoli tuntia. Ennen haastattelua pelkäsimme, ettemme saisi kokoon riittävästi nuoria. Haastatteluhetkellä havaitsimme joukon liian suureksi hyvän ryhmämuotoisen keskustelun toteutumiseksi. Nuoria jännitti ja tilanne oli kaikin puolin outo; tutkijat kyselemässä heidän kokemuksiinsa leiristä ja vertaisryhmästä muiden, osin tuntemattomien nuorten läsnä ollessa. Rajoituksista huolimatta nuorten kanssa keskustelu varmensi aiempia käsityksiämme ja tuotti uusia näkökohtia, joihin kiinnitimme myöhemmässä aineistonkeruussamme huomiota. Nuoret puhuivat paljon siitä, mikä heistä oli ollut mukavaa. He eivät nähneet leirin sosiaalityöllistä puolta, vaan olivat nauttineet perheen kanssa olemisesta ja yhteisestä tekemisestä.

Haastattelimme perheet joulukuussa 2010. Kaikki perheet, joihin otimme yhteyttä, halusivat osallistua haastatteluun. Yhden perheen osalta haastatteluajankohdan sopimisesta huolimatta meille ei avattu ovea, emmekä saaneet myöhemminkään vanhempaan yhteyttä. Jostain syystä emme sinä aamuna olleet tervetulleita perheen kotiin. Kokemus oli hämmäntävä, erityisesti ehkä sen vuoksi, että koimme ensimmäistä kertaa selvää ristiriitaa sosiaalityön ammatillisen etiikan ja tutkijan etiikan välillä: Sosiaalityöntekijöinä heräsi huoli siitä, miksi emme olleet tervetulleita tai oliko kenties tapahtunut jotain sellais-

ta, johon meidän olisi pitänyt puuttua. Tutkija meissä sen sijaan ajatteli, että emme voi häiritä tutkittavaa sen enempää kuin jo olimme tehneet (kaksi ovikellonsoittoa, kaksi puhelua ja yksi tekstiviesti).

Perheiden haastattelut toteutimme perheiden kotona ja yhden yliopistolla. Haastatteluisa oli mukana vain yksi vanhempi, koska kaikki vanhemmista oli yksin asuvia vanhempia. Kahdessa maahanmuuttajataustaisen perheen haastattelussa käytettävissämme oli puhelintulkki, mutta yksi haastateltava ei kokenut tulkkia tarpeelliseksi. Valitettavasti yhden haastattelun osalta emme saaneet tulkkausta koskaan sovittua, joten haastattelu jäi toteuttamatta.

Tulkin käyttö mahdollisti tärkeällä tavalla haastatteluiden toteuttamisen perheenjäsenten kielitaidon puutteellisuuden vuoksi. Samalla tulkin läsnäolo puhelimitse haastattelutilanteessa toi vuorovaikutukseen monia erityispiirteitä. Vuorovaikutus ei ollut yhtä luontevaa kuin ilman tulkkia, jolloin keskustelimme vapaammin ja esitimme tarkentavia kysymyksiä (ks. Skaffari 2010, 100). Simultaanitulkkaus vaatii erittäin hyvää kuuntelemisen taitoa ja kykyä kääntää merkityksiä nopeasti keskustelun aikana (esim. Chand 2005). Haastattelutilanteessa tuotettu tieto oli meille tullessa jo kahdesti tulkittua ja aina emme voineet olla täysin vakuuttuneita siitä, että olimme ymmärtäneet toisiamme esimerkiksi toimintaan liittyvän erikoissanaston vuoksi. Monet haastattelussa havaitut haasteet ovat samankaltaisia kuin monikulttuurisessa sosiaalityössä ylipäänsä. Tulkkauksessa häviää tietoa, aikaa ja se heikentää luottamuksen syntymistä. (Ks. Kriz & Skivenes 2010.)

Perheiden haastattelu osoittautui haastavaksi. Haastattelut sujuivat kohtuullisen hyvin, tunnelma niissä oli mukava ja meillä oli tervetullut olo perheiden koteihin. Monissa kohdin meistä tuntui, ettemme onnistuneet tehtävässä kovin hyvin. Osoittautui vaikeaksi kysyä haastateltavilta asioista, joista olimme tutkimuksellisesti kiinnostuneita. Erityisen vaikeaa se oli perheleiriä ja vertaisryhmätoimintaa yhdistävän toimintamuodon suhteutumisesta muuhun perheelle tarjottuun apuun. Keskustelu kääntyi uudelleen toiminnasta saatuihin kokemuksiin tai elämyksiin. Kokemus oli opettavainen ja sai meidät tutkijoina havahtumaan tutkimuksemme yhteen merkittävimpään tulokseen: perheille toiminnassa on keskeisintä toiminnan tuottamat kokemukset ja elämykset, eivätkä he välttämättä

hahmota perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa palveluna tai työmuotona. Voi olla, että toistaiseksi suhteellisen vähäinen kokemuksemme asiakkaiden parissa työskentelystä vaikutti haastatteluiden onnistumiseen tai omiin odotuksiimme haastatteluiden toteutumisesta. Haastatteluita helpotti se, että olimme toisillemme ainakin jollakin tavalla en-tuudestaan tuttuja. Silti voi pohtia, syntyikö haastattelutilanteissa välillemme riittävää luottamusta avoimen kommunikaation mahdollistamiseksi. Perheiden haastattelut kesti-vät noin puolia tuntia.

Tammikuussa 2011 haastattelimme toiminnassa mukana olleet ohjaajat (7), jotka valit-simme haastatteluun samoin kriteerein kuin perheet. Haastattelut olivat hyvin keskuste-levia. Osa työntekijöistä kommentoi haastattelua hyödylliseksi, koska samalla sai pohtia toimintaan liittyviä ajatuksia. Eräässä mielessä haastattelut olivat työnohjauksellisia ti-lanteita meille kaikille ja antoivat odotettua paljon enemmän ajateltavaa. Toisten am-mattilaisten kanssa toiminnan reflektointi tuntui luontevammalta kuin perheiden kanssa. Saimme palautetta osuudestamme toiminnassa sekä vahvistusta käsityksillemme ja ko-kemuksillemme. Toimintaa koordinoivaa diakoniatyöntekijää haastattelimme kahdesti. Haastattelut kestivät tunnista kahteen.

Haastatteluaineiston koko on merkittävä: yhteensä 232 sivua (Time New Roman 12 pt, riviväli 1). Haastattelut toteutimme väljän teemahaastattelun idean tavoin, jolloin haas-tattelut etenivät omalla painollaan muodostaen omanlaisensa kokonaisuuden. Haastatte-luissa hyödynnetyt haastattelurungot ovat tutkimuksen liitteenä 1.

Dokumenttiaineisto

Toiminnasta kertynyt dokumenttiaineisto on viimesijainen tutkimuskysymystemme kannalta. Sen kautta muodostamme kuvaa yhtäältä siitä, minkälaisena toimintaa organi-saatioiden tasolla luodaan ja tuodaan esille (esimerkiksi teemaneuvonpito) sekä toisaalta miten toiminnasta kerrotaan perheille (esimerkiksi kirjeet) tai minkälaista palautetta sii-tä kerätään.

Dokumenttiaineisto sisältää muun muassa seuraavat asiakirjat:

- Toimintaa koskeva yhteistyösopimus Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan välillä
- Teemaneuvonpidon 4.2.2010 pöytäkirja
- Ohjaajien suunnittelukokouksien 14.4.2010, 5.5.2010 ja 25.5.2010 muistiot
- Leiriesite
- Kirje perheille ennen leiriä
- Leirin ohjelma
- Vertaisryhmäkokoontumisen 16.10.2010 suunnittelumuistio
- Kutsu perheille retkipäivään Norvajärvelle 20.11.2010
- Vuoden 2011 leirin ensimmäinen suunnittelupalaveri 3.2.2011
- Teemaneuvonpidon seurantalaveri 17.2.2011

Näiden lisäksi käytössämme on ollut toiminnan aikana käytyä sähköpostikirjeenvaihtoja, joissa on suunniteltu toimintaa. Käytössämme on ollut Rovaniemen ammattikorkeakouluun vuonna 2006 tehty opinnäytetyö toiminnasta (Kallunki 2006) sekä kahden toiminnassa mukana olleen työntekijän opintoihin liittyviä tehtäviä, joissa esitellään ja käsitellään heidän pohdintojaan perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnasta.

3.4 Tutkimuskenttänä perheleiri- ja vertaisryhmät

Tutkimuksen kulun tarkka kuvaaminen on tarpeen tutkimuksen luonnetta, merkitystä ja tuloksia arvioidessa. Etnografisessa tutkimuksessa kriittisenä on usein pidetty kentälle pääsyä, joka on käynnistymisedellytys tutkimukselle. Usein se kuvataan perinpohjaisesti (ks. esim. Eräsaari 1995).

Etnografi voi joutua pitkään etsimään sopivaa mahdollisuutta kenttätöön toteuttamiseen. Yksi vaihtoehto on miettiä, ketä ja mitä ei halua tutkia tutkimuksen rajaamiseksi. (Fettermannin 1998, 32–33.) Etnografiselle tutkimukselle ominaista ovat sitkeät neuvottelut kentälle pääsystä (esim. Eräsaari 1995; Törrönen 1999; Skaffari 2010). Se pätee erityisesti sosiaalityön tutkimukseen, jossa tutkitaan sensitiivisiä asioita ja ihmisten vaikeita elämäntilanteita. Martti Grönforsin (1982, 58) mukaan kentälle pääsy on sitä hankalampaa mitä suljetummasta ryhmästä ja mitä intiimimmästä tutkimusongelmasta on kyse. Toisinaan kentälle pääsy voi tapahtua kuin huomaamatta.

Tutkimuksessamme kohderyhmä tarjoutui kuin itsestään ja kentälle pääsy mahdollistui opiskelijan roolissa. Tehdessämme syksyllä 2009 selvitystä ryhmämuotoisuudesta sosiaalialan työssä, haastattelimme toiminnassa mukana ollutta sosiaalityöntekijää. Kiinnostuimme perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnasta siinä määrin, että pyysimme mahdollisuutta päästä toimintaan opiskelijana mukaan. Tietämättämme lehtori Liisa Hokkanen oli tahollaan järjestellyt asiaa, joten toimintaan pääsytimme mahdollistui sitä kautta. Emme varsinaisesti tarvinneet erityisiä ”portinvartijoita” (Hammersley & Atkinson 1995, 63–67; Grönfors 1982, 73–77) kentälle pääsemiseksi, mutta luonnollisesti henkilökohtainen kontakti toiminnassa mukana olevaan työntekijään auttoi asiassa. Koska olimme mukana toiminnassa tutkijoiden sijasta ensisijaisesti sosiaalityön opintoihin kuuluvan pakollisen käytännönjakson myötä ohjaajina, ei tutkijuuttamme juurikaan kyseenalaistettu.

Aloitimme toiminnassa opiskelijoina huhtikuussa 2010. Osallistuessamme ensimmäisiin toiminnan suunnittelupalavereihin, meillä ei ollut vielä käsitystä tutkimuksemme tavoitteesta. Toimijoiden intressinä oli saada käytännönläheistä tietoa tai toiminnan mallinnus. Opiskelijoina me kipuillimme käytännöstä tulevien tiedontuotannon tarpeiden ja tieteellisen opinnäytetyön vaatimusten ristipaineissa. Monessa suhteessa meillä oli tunne, että olimme lähteneet jotenkin ”nurinkurisesti” liikkeelle. Olimme kentällä vaiheessa, jossa emme tienneet olevamme siellä etnografisina tutkijoina. Kesän aikana teimme tutkimuksen fokuoimiseen liittyviä päätöksiä lähestyvän leirin ja tutkimuslupien saamiseksi.

Tarvitsimme tutkimusluvat (liitteet 2 ja 3) Rovaniemen seurakunnalta ja Rovaniemen kaupungilta. Seurakunta myönsi luvan tutkimuksellemme kesäkuussa 2010, mutta kaupungin lupa saapui vasta elokuussa 2010, kun olimme palanneet perheleiriltä kotiin. Tutkimusluvan ehtona oli, että tutkimuksen toteuttamisesta sovitaan vielä erikseen lasten ja perheiden palveluiden johtavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Perinteisesti etnografisessa tutkimuksessa on korostettu kentällä oloa. Kenttäjakso on totaalinen kokemus, joka vie tutkijan mennessään ja vaatii älylliset, emotionaaliset ja fyysiset voimavaransa (Amit 2000; 1; Okely 1992, 8). Kokemuksemme leirillä olemista oli juuri tuota: Neljän päivän leirin jälkeen olisimme tarvinneet viikon mittaisen lepo-

loman ja työnohjauksen. Olimme fyysisesti väsyneitä, mutta myös psyykkisesti uupuneita perheiden ja heidän elämäntilanteidensa kohtaamisesta. Viimeaikaisessa tutkimuksessa kentän käsitettä ja kentällä oloa on arvioitu uudelleen. Sen sijaan, että kenttä olisi jossakin muualla tai vähintäänkin maantieteellisesti kaukana, nykyään ajatellaan, että ”kenttä” voi löytyä mistä tahansa (Pink 2000; Amit 2000, 1; Laukkanen 2007, 20).

Vaade kenttäjakson pituudesta on yleensä pitkä, puolesta vuodesta vuoteen tai jopa enemmän (ks. Davies 1999, 67; Fetterman 1998, 34). Antti Karisto kutsuu tutkimustaan (Karisto 2008, 38) ”pikaetnografiaksi”, koska kenttätyöjakso kesti yhteensä vain kolme kuukautta. Tutkimuksessamme kentällä oloaika voi pitää (määrällisesti) vaatimattomana. Toisaalta toiminnalla on selkeä aloitus ja päätös. Olimme mukana toiminnan suunnittelusta eli huhtikuusta 2010 lähtien ja päätimme kenttäjaksoamme helmikuussa 2011 pidettävään teemanneuvonpitoon, jossa arvioitiin edellisen vuoden toiminnan toteutumista ja suunnattiin katse tulevan vuoden toiminnan suunnitteluun. Havainnoitavasta ajanjaksosta tulee kohtuullisen pitkä (huhtikuu 2010–helmikuu 2011), mikä on meille tutkijoina tärkeää ymmärtääksemme toimintaa moniulotteisesti. Kenttäjakso ei tämän tutkimuksen kontekstissa voisi olla yhtään sen pidempi kuin miten se on toteutunut, sillä osallistuimme toimintaan kokonaisuudessaan sellaisena kuin se vuonna 2010 toteutui.

3.5 Kentällä ohjaajina ja tutkijoina

Etnografista tutkimusta ei voi tehdä pohtimatta tutkijan rooleja (Coffey 1999, 23). Oman roolin pohtiminen on tärkeää ennen kenttäjaksoa, koska se vaikuttaa siihen, kuinka ihmiset näkevät tutkijan ja kuinka suhtautuvat häneen. Rooleja voi olla useampi ja vaihdoksen voi tehdä tutkimuksen aikana. (O’Reilly 2009, 9–10.) Meillä oli leiri- ja vertaisryhmätoiminnassa koko ajan tietynlainen kaksoisrooli ja kaksoissidos: olimme kentällä samanaikaisesti käytännön opiskelijoina ja opinnäytetyön tekijöinä, jolloin olimme läsnä asiakkaille ja työntekijöille sekä työntekijöinä että tutkijoina.

Kysymys on tärkeä erityisesti tutkimuksellisen lähestymistapamme kannalta. Pohdimme, onko etnografinen lähestymistapa ylipäänsä mahdollinen, koska toimimme leirillä

myös työntekijän ja ohjaajan rooleissa. Tutkimuksellisesti kysymys on tuttuudesta ja vieraudesta suhteessa tutkimaamme ilmiöön (ks. Coffey 1999, 23).

Silti kaksoisroolimme on pohtimisen arvoinen kysymys: Miten kykenimme tietynlaisina sisäpuolisina etnografisen otteen vaatimaan ulkopuolisuuteen, siihen ettei meille tullut liian kotoisa tunnelma leirillä tai vertaisryhmissä (Hammersley & Atkinson 1995, 115)? Kuinka pystymme paikantamaan toiminnan rakentumista myös asiakkaan kokemuksista käsin? Käytännönopetuksen aikana meillä muodostui henkilökohtainen suhde työntekijöihin ja asiakkaisiin, mikä on vaikuttanut tutkimuksemme tekemiseen. Kysymys roolistamme on ollut mielessämme koko tutkimusprosessin ajan ja olemme pyrkineet kiinnittämään siihen erityistä huomiota. Kaksoisroolimme vuoksi perheiden haastattelu toiminnan jälkeen oli tärkeää.

Leirillä kerroimme perheille ja ohjaajille lyhyesti tutkimuksemme tavoitteen ja sen toteutukseen liittyvistä eettisistä seikoista sekä jaoimme tutkimustamme koskevan esitelykirjeen (liite 4). Kerroimme kirjeen jakamisen yhteydessä keskustelevamme mieluusti perheiden kanssa heitä askarruttavista kysymyksistä toiminnan aikana tai sen jälkeen.

Perheet eivät tietääksemme kommentoineet tai kyseenalaistaneet tutkijuuttamme toiminnan toteutuksessa. Yksi vanhempi tuli kysymään, mitä etnografia tarkoittaa, mutta muilla perheillä ei ollut tarvetta keskusteluun. Ohjaajat kommentoivat tutkimustamme ja tekemisiämme useammankin kerran. Esimerkiksi palaverissa keskustelun nauhoittamiseksi pöydälle asetettu digisanelin aluksi vaivaannutti tunnelmaa, sillä ohjaajat arkailivat sanomisiaan ja pyrkivät viralliseen työntekijän rooliin. Vakuuttelimme ohjaajille nauhoitteiden tulevan vain meidän tutkijoiden käyttöön. Meihin on toisinaan viitattu ”tutkijoina” tai esitetty erilaisia vinkkejä, joihin meidän olisi hyvä kiinnittää huomiota. Tutkimuksemme on koko prosessin ajan liittynyt odotuksia, mitä olemme pitäneet hyvänä asiana.

Ohjaajien haastatteluissa keskustelimme omasta roolistamme toiminnassa ja siitä, miten he ovat meidät kokeneet: opiskelijan, tutkijan vai ohjaajan roolissa. Monet kokivat, että tutkijan roolimme oli painottunut selvimmin, vaikka toisaalta meitä pidettiin tasavertaisina ohjaajina muiden kanssa. He mielsivät opiskelijan ja tutkijan roolit kiinnostavasti

lähelle toisiaan perustellen, että opiskelijallakin on aina tuntosarvet hyvällä tavalla esillä ja että opiskelijoille on tunnusomaista hyvien kysymysten esittäminen.

No en mie tiedä sillai, että teijän rooli. Miusta se on melkein hyvä, että toivon, että teiltä tulee sitä selkeyttä sitten, että siihen kun te kaiken vedätte yhteen. Ja sitte se, että tuota..en mie tiä. Se, että te kuitenkin olette tarkkaillu siellä ja näin, mutta se ei ole ollut yhtään niinkö häiritsevää ja eikä semmosta. Te olitte kuitenkin siihen porukkaan. Ettei sitä niinkö muistanukkaan, että mikä teillä oli rooli siellä. (Ohjaajan haastattelu 2)

Tutkijan roolin korostuminen on tarkoittanut, että jossain määrin emme ole ohjaajina voineet ”uppoutua” tai heittäytyä toimintaan samassa määrin kuin olisimme tehneet, jos emme olisi yhtäaikaisesti tutkineet toimintaa. Yksi ohjaaja mainitsi, että hän olisi toivonut meiltä suurempaa panosta toiminnassa, mutta toisaalta hän samalla ymmärsi ja hyväksyi toimijuutemme reunaehdot.

3.6 Subjektiivisuus ja kokemuksellisuus etnografiassa

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan kautta suodattuu tutkittava ilmiö tai kohde (Hammersley & Atkinson 1995, 19). Tutkija toimii työväliseenä, jolloin persoonamme, elämän- ja työhistoriamme määrittää tapaa tehdä tutkimusta. Ei ole ollenkaan yhdentekevää, millaisia olemme suhteessa tutkimiimme henkilöihin (ks. Hammersley & Atkinson 1995, 92–99; Pink 2000, 99).

Tutkimuksessamme keskeistä on, että meitä on kaksi tutkijaa ja että teemme tutkimusta yhdessä. Tutkimuksessamme tulee esille kahden tutkijan erilaiset persoonat ja näkökulmat sosiaalityöhön ja ryhmämuotoiseen toimintaan. Etnografiassa tutkijan persoona korostuu, koska suurin osa aineistosta kerätään olemalla itse mukana toiminnassa ja toimimalla itse työvälisenä aineistonkeruussa. Jokaisella on oma tapansa toimia tutkijoina ja kerätä tietoa.

Näemme parityöskentelyn ehdottomana rikkautena: Meitä on ollut kaksi silmäparia ja kaksi paria korvia havainnoimassa ja kokemassa toimintaa. Leirillä ja vertaisryhmissä

osallistuimme pääsääntöisesti eri osaan ohjelmaa. Näin havainnoimme toimintaa laajemmin kuin mitä yhdellä tutkijalla näissä puitteissa olisi ollut mahdollisuutta. Parityökentely on mahdollistanut läpi tutkimusprosessin kulkeneen keskinäisen reflektointimme. Kenttätöön aikana reflektointi auttoi löytämään yhteisiä havainnoinnin kohteita sekä muodostamaan alustavaa analyysia ja käsitteistöä. Keskusteluissamme on nousut esiin ilmiöitä, joihin kumpikin on kiinnittänyt huomiota ja joita olemme sen vuoksi pitäneet merkityksellisinä. Havainnointia on voinut suunnata uudelleen johonkin tiettyyn asiaan tai ilmiöön, mikä on nähdäksemme rikastuttanut aineiston analyysia ja tulkintaa ja siten parantanut edellytyksiämme analysoida toimintaa.

Keskinäisestä reflektoinnistamme huolimatta olemme pitäneet tutkimus- ja havainnointipäiväkirjaa kumpikin erikseen. Ratkaisulla olemme saaneet paremmin kahden tutkijan ajatukset esille, eikä havainnointi pelkistynyt liaksi samoihin kysymyksiin. Reflektointimme tuloksena katseemme suunta hioutui koko ajan yhtenäisemmäksi. Siitä huolimatta toisen tutkijan kirjoittaman tekstin lukeminen on ollut kiinnostavaa. Tutkimuspäiväkirjat vaihdoimme kenttätöön ja haastattelujen päätyttyä maaliskuussa 2011.

Koulua koskevassa etnografisessa tutkimuksessaan Tarja Palmu (2007, 139–140) tunsi olevansa lähempänä oppilaita kuin opettajia. Toisinaan meilläkin on ollut samansuuntaisia tunteita, koska elämäntilanteemme on samankaltainen kuin perheiden vanhemmilla: olemme nuoria rovaniemeläisiä naisia ja äitejä, joilla on pieniä lapsia. Emme niinkään ole olleet lähempänä asiakkaita kuin työntekijöitä, mutta toisinaan olemme tunteet olevamme lähempänä asiakkaita kuin muut ohjaajat. Suurin osa perheleirin ja vertaisryhmien vanhemmista on yksinhuoltajia ja toinen meistä on elänyt yksin lapsensa kanssa ilman toista läsnä olevaa aikuista. Vanhempina meillä on ollut helppo samastua kokemuksiin väsymyksestä tai uhmaikäisen lapsen kasvattamisesta. Olemme pohtineet, minkälainen tutkimuksellinen positioimme olisi ollut, jos emme olisi olleet itsekin äitejä.

Yksi seikka erottaa meidät olennaisella tavalla suurimmasta osasta perheitä: opiskelemme yliopistossa ja meistä on tulossa sosiaalityöntekijöitä. Meillä ei myöskään ole omakohtaista tietoa niistä elämäntilanteista, joista perheet tulevat, vaan olemme lukeet niistä kirjoista ja tutkimuksista. Tutkija ei voi irrottautua kulttuurikontekstistaan, sillä tapa tarkastella maailmaa on syvällä sisällä. Kentälle lähtiessä on usein muodostu-

nut tietyt käsitteet ja ennakko-oletukset tutkimuskohteesta. Se kuinka paljon antaa valtaa näille käsitteille ja kuinka pystyy niitä myöhemmin työstämään, vaikuttaa kentällä syntyviin ajatuksiin meistä ja heistä Tutkittavien asettaminen alussa toiseuden asemaan voi tuottaa ongelmia myöhemmässä vaiheessa. (Suojanen 1997, 154–155.) Olemme pyrkineet tiedostamaan omat ennakko-oletuksemme välttääksemme havainnoinnin keskittymisen vain tiettyihin asioihin tai henkilöihin.

Kenttätöskentelyn aikana olemme joutuneet kyseenalaistamaan aiemmin itsestään selviä asioita. Toisinaan tutkittava ilmiökenttä on tutkijalle liian läheinen, jolloin se näytetään itsestään selvänä. Vieraammalla alueella tutkija joutuu pohtimaan oman elämäkokemuksensa vaikutusta tutkimuksen tulkintaan ja merkitysten antamiseen. Etnografisen tutkijan tulee ihmetellä ja kyseenalaistaa toimintaa. (Suojanen 1997, 155.)

3.7 Tutkimuksen prosessuaalisuus

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen vaiheet usein lomittuvat. Etnografiselle tutkimukselle on ominaista, että alustavaa analyysiä tehdään jo kentällä, jolloin se suuntaa ja tarkentaa tutkijan kiinnostuksen kohdetta. Tutkimuksessa aineiston tuottaminen, kerääminen, analyysi, tulkintojen tekeminen ja kirjoittaminen limittyvät ja kietoutuvat toinen toisiinsa (esim. Coffey 1999; Hammersley & Atkinson 1996, 205; Lappalainen 2007, 13).

Tämä pätee myös tähän tutkimukseen, sillä ensimmäisissä leirin suunnittelupalavereissa meillä ei ollut täsmällistä käsitystä tutkimuskysymyksistä, jotka olisivat suunnanneet havainnointiamme. Tutkimusasetelma on muotoutunut käsi kädessä toimintaan osallistumisen, aineiston tuottamisen ja analyysin aikana. Toisaalta kysymyksemme siitä, miten toiminta voidaan ymmärtää sosiaalityöksi, oli mielessämme ensimmäisestä suunnittelupalaverista, joten siinä mielessä olemme koko kenttäjakson ajan havainnoineet toimintaa samasta suunnasta ja samoja kysymyksiä asettaen. Ajattelemme, että keskustelumme esimerkiksi opettajiemme ja tuttaviemme kanssa ennen toimintaan osallistumista sekä toisaalta myös aiemmin tekemämme selvitys ryhmämuotoisesta asiakastyöstä (ks.

Kehus & Lähteinen 2009) osana yliopiston ja osaamiskeskuksen kehittämistyötä suuntasivat tutkimuksellista katsettamme keskeisesti. Tutkimuskysymyksen ja -asetelman muotoutuminen on ollut sosiaalinen tapahtuma ja sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan.

Kirjoitimme ensimmäisestä Irti Arjesta -toiminnan suunnittelupalaverista saakka muistiinpanojamme päiväkirjaan, vaikka emme tässä vaiheessa olleet sitoutuneet etnografiaan tutkimusmetodologianamme. Alustavat havaintomme ja keskinäiset keskustelumme yhdistyneenä kirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtymiseen rakensivat tutkimuksemme kokonaisuutta, sen tavoitetta ja toteutustapaa. Kokemuksemme ja havaintomme leirin ja vertaisryhmien toiminnasta suuntasivat puolestaan haastatteluiden toteutusta.

Tutkimusaineistomme ovat pitkälti itsemme tuottamia joko suoranaisesti (tutkimuspäiväkirjat) tai välillisesti oman toimijuutemme tai osallisuutemme tuottamina (esim. haastattelut, kokousten pöytäkirjat ja leiriohjelma). Tutkimuskenttää ei sellaisenaan ole, vaan olemme luoneet sitä tutkimuksemme kuluessa erilaisten käytännön toimien, kirjoitusten ja kirjojen kautta. Kenttä muotoutuu siitä, mitä tutkija siitä kirjoittaa, mutta myös siitä, miten lukija sen tulkitsee ja kontekstualisoi. (Atkinson 1992, 5–9.)

Aineistojen varsinaisen analyysin aloitimme kenttäjakson päättymisen ja haastattelujen tekemisen jälkeen. Alkuvaiheessa kului paljon aikaa aineistoihin perehtymisessä, niiden järjestelemisessä ja tiivistämisessä. Luimme kirjoittamaamme ja tuottamaamme aineistoa sekä kuuntelimme haastatteluja äänitiedostoina kumpikin tahoillamme saadaksemme käsityksen siitä, mitä tietoa aineistoon sisältyy, miten se on tuotettu ja mitä ominaispiirteitä kuhunkin aineistokokonaisuuteen sisältyy. Teimme myös aineistoja koskevia tiivistyksiä ja kokosimme aineisto-otteita erillisiksi temaattisiksi tiedostoiksi.

Johanna Hurtig (2003, 65) jäsentää osuvasti havainnointi- ja haastatteluaineiston välisiä eroja. Havainnointiaineisto on sisällöllisesti niukka, kaottinen, vaikeasti hahmoteltava ja kontekstuaalinen, mutta siinä on myös ihmiset, tutkijan omat tunteet ja ajattelu elävästi läsnä. Keskusteluaineisto on puolestaan sisällöllisesti runsas, järjestäminen suhteellisen helppoa, etäällä tutkijasta, mutta siinä ihmiset ja tunteet ovat enemmän etäällä aineistosta kuin esimerkiksi havainnointiaineistossa. Tutkimuksemme aineistojen väliset erot ovat pitkälti samanlaisia kuin Johanna Hurtigin (2003, 65–66) kokemuksis-

sa. Haastatteluaineisto, erityisesti työntekijöiden haastattelut, olivat hyvin mukaansatempaavia. Omasta tai toisen tutkijan tutkimuspäiväkirjasta kiinnostuminen analyytisesti oli sen sijaan haastavampaa. Se on muodostanut haasteen tasapainoilla eri aineistokokonaisuuksien välillä.

Aineistokokonaisuuksiin perehtymisen tarkoituksena on ollut muodostaa kokonaiskuva aineistostamme ja mahdollistaa aineiston jakaminen mielekkäisiin kokonaisuuksiin, teemoiksi sekä auttaa hahmottamaan kokonaisuuksien keskinäisiä ja sisäisiä suhteita (Boyle 1994, 165). Hammersleyn ja Atkinsonin (1996, 210) mukaan laadullisen aineiston analyysivaiheessa etsitään muutamia käsitteitä, jotka auttavat ymmärtämään, mistä ilmiössä on kysymys. Käsitteet tarjoavat uuden näkökulman tutkittavaan asiaan. Lähdimme tarkastelemaan aineistoa pilkkomalla sitä osiin, joista syntyi vähitellen teemoja ja kokonaisuuksia, joiden ympärille muodostui käsitteitä. Koko ajan tutkimuksemme lähtökohta, perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan jäsentäminen työmuotona, toimi kantavana ideana analyysissä. Se jäseni teemojen muodostumista, sillä etsimme aineistoista sellaisia kohtia, joiden kautta voimme ymmärtää toimintaa sosiaalityön työmuotona sekä tarkastella sitä, miten ja millaisena perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta rakentuu ja mikä siinä tuntuu olevan tärkeää.

Laura Huttusen (2010) mukaan havainnointi muodostaa etnografisen tutkimuksen ytimen. Vaikka etnografiassa tavallisesti hyödynnetään havainnointiaineistojen ohella muita aineistoja, on aineistojen huolellinen kontekstointi äärimmäisen tärkeää. Aineistoja tulee lukea rinnakkain, mutta myös ristiin: eri aineistojen voi ajatella täydentävän, mutta myös kyseenalaistavan ja selittävän toisiaan (Huttunen 2010, 43). Keskeisenä haasteena analyysissä on tutkimuksen kokonaisuuden ja kontekstin huomioiminen. Etnografian tulee sitoa havaintonsa teoreettisiin keskusteluihin ja jäsentää niitä käsitteellisin välinein. Tämä etnografisen tutkimuksen periaate on ollut keskeinen tutkimuksemme: analyysin eri vaiheissa ja toimintaa koskevissa analyysiosuuksissa pidimme välttämättömänä lukea aineistokokonaisuuksia rinnakkain ja yhdistää eri aineistojen tuottamaa tietoa. Lopulta veimme aineiston keskustelemaan myös kirjallisuuden, teorian ja tutkimuksen kanssa.

Tutkimuksen empiirisessä osuudessa olemme käyttäneet otteita aineistoistamme. Aineisto-otteessa on merkintä, mistä aineistokokonaisuudesta on kyse, esimerkiksi vanhemman haastattelu tai Jennin tutkimuspäiväkirja. Erotamme haastattelut toisistaan numeroilla. Olisimme halunneet nimetä kunkin haastateltavamme uudella, keksimällämme nimellä. Ratkaisu osoittautui hankalaksi, koska vanhempien haastatteluihin osallistui äitejä ja isiä epätasasuhteisesti. Nimi, keksittynäkin, olisi paljastanut haastateltavan sukupuolen ja vaarantanut haastateltavan anonymiteetin. Toisaalta emme halunneet kuitenkaan vaihtaa henkilön sukupuolta. Päädyimme käyttämään neutraalia haastateltavien erottamistapaa, numeroa. Käytäntö antaa henkilöistä epäpersonaallisen kuvan ja tuntuu siksi meistä väärältä, mutta pidimme haastateltavien tunnistamattomuuden turvaamista tärkeämpänä.

Olemme siistineet käyttämiämme sitaatteja lähinnä niiden puhekielisyyden osalta sekä poistaneet turhia täytesanoja luettavuuden parantamiseksi. Lainauksien valinnassa olemme käyttäneet huolellisuutta turvataksemme toimijoiden tunnistamattomuutta.

4 VERKOSTOYHTEISTYÖNÄ RAKENTUVA TOIMINTA

Tutkimuksemme ensimmäisessä empiirisessä pääluvussa kuvaamme perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa yleisellä tasolla. Kerromme ja kuvaamme sitä, mistä toiminnassa on kysymys, mitä sillä tavoitellaan ja keitä toiminnan toteutukseen osallistuu. Pohdimme ja erittelemme kysymyksiä verkostoyhteistyöstä ja moniammatillisuudesta sekä toiminnan koordinoinnista ja johtamisesta.

4.1 Mikä ja miksi Irti Arjesta?

Kun nämä kaikki perheet tulee tähän, mukaan tähän leirille.. niin hehän on jo jossain taholla huolenaiheena ja jonkun tuen piirissä ja.. sitten tää leiri ja musta semmonen elämyksellinen.. myös joka voi tuoda jotain ihan uuttakin siihen heidän perhekuvioon ja myös niitten muitten. (Ohjaajan haastattelu 7)

Toiminnan tausta ja toteuttaminen

Perheleiritoiminnalla on pitkä perinne, sillä se on käynnistynyt Suomen evankelisuterilaisen kirkon yhteisvastuukeräyksen rahoittamasta *Yhteisvastuu lapsistamme* -projektista vuonna 1994. Laman myötä lasten ja lapsiperheiden elämäntilanteet vaikeutuivat, joten yhteisvastuukeräys suunnattiin lasten ja heidän perheidensä arjen hädän lieventämiseen. Suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen palvelujärjestelmässä laman myötä tapahtuneet muutokset ovat Irti Arjesta -toiminnan käynnistymisen taustalla. Toiminnalla haettiin vastausta sen hetken yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten vähävaraisten perheiden loma- ja virkistystarpeisiin. Perheiden moniulotteiset ongelmat ja taloudellisten resurssien vähäisyys loivat tarvetta viranomaisten ja auttavien tahojen väliseen moniammatilliseen yhteistyöhön. (Wallenius 1996, 3–4; 22–24; Karinsalo 1996, 5–9.) Projektin tavoitteena oli kehittää lastensuojelun avo- ja laitoshuollon välimaastoon sijoituvia ennaltaehkäiseviä työmuotoja sekä tukea vanhemmuutta asiakaslähtöisyyden, verkostoitumisen ja jatkuvuuden näkökulmasta. Toiminnan tavoitteena on, ettei käynnistyvä yhteistyö lopu vain yhteen tapaamiseen tai leiriin, vaan sen jatkuminen esimerkiksi kunnallisessa lastensuojelussa tai seurakunnan perhetyössä (ks. Hurtig 1999, 51). Toi-

mintaan lähti mukaan kymmenen seurakuntaa ja kuusi lastensuojelulaitosta ympäri Suomea. Seurakunnat saivat itse ideoida oman paikkakunnan tarpeisiin ja omaan toimintaansa soveltuvia ratkaisuja perheiden tueksi. (Wallenius 1996, 3–4; ks. myös Saarikallio-Torp ym. 2010, 237.)

Rovaniemellä Irti Arjesta -perheleiri käynnistyi samana vuonna. Toiminta perustuu Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen seurakunnan allekirjoittamaan yhteistyösopimukseen¹. Kyseessä on monitoimijainen ja moniammatillinen verkostoyhteistyö, jota toteuttaa moniammatillinen tiimi (esim. Payne 2000; Isoherranen ym. 2005; Metteri 1996). Työntekijöitä on mukana vuosittain 5–11. Osa on ollut mukana jo aiempina vuosina, mutta toimintaan tulee myös uusia työntekijöitä vuosittain. Yhteistyösopimuksessa todetaan, että toiminnan kannalta on tärkeää turvata työn jatkuvuus, osaaminen ja kehittäminen, mikä edellyttää työntekijöiden mahdollisuutta sitoutua toimintaan useammaksi vuodeksi (2–3 vuotta) kerrallaan. Joka vuosi vaihtuvat ohjaajat ovat verkostoyhteistyönä toteutettavan toiminnan kannalta haavoittuva käytäntö.

Toiminnan tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen sekä tarjota perheille mahdollisuus lomailuun ja virkistäytymiseen (ks. Kallunki 2006, 22). Neljä päivää (maanantai–torstai) kestävä perheleiri järjestetään vuosittain elokuun alussa Rovaniemen seurakunnan Norvajärven leirikeskuksessa. Leirille otetaan mukaan noin 15 perhettä, jotka valitaan pääasiallisesti kaupungin lastensuojelun, mutta myös maahanmuuttajatoimiston ja seurakunnan perhe- ja diakoniatyön kautta. Etusijalla ovat perheet, jotka eivät ole olleet leirillä aiemmin. Toiminta on osallistujille maksutonta, koska kyseessä on ennaltaehkäisevästä lastensuojelun avohuollon tukitoiminnasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §).

Leirin ohjelma koostuu ohjatusta ja vapaamuotoisesta toiminnasta. Vanhemmille ja lapsille järjestetään erikseen ryhmät, joissa on teemoja perheiden arkeen, selviytymiseen ja vanhemmuuden tukemiseen liittyen. Keskeinen osa vanhempien ryhmän toimintaa on keskustelu ja vertaistuki, mutta lasten ja nuorten ryhmissä on käytössä pääasiallisesti toiminnalliset muodot, kuten leikit, askartelu ja liikunta. Ryhmien lisäksi ohjelmaan

¹ Toiminnan alkuvaiheessa yhteistyösopimuksen allekirjoittivat Rovaniemen seurakunta, Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen maalaiskunta. Kunnat yhdistyivät vuoden 2006 alussa Rovaniemen kaupungiksi.

kuuluu muuta toiminnallista yhdessäoloa, esimerkiksi saunomista, uintia, kalastusta, ruokailuja ja lätnyapaistoa. Perheillä on mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti ohjaajien kanssa. Hengellisiin hartaustilaisuuksiin osallistuminen on vapaaehtoista.

Vuonna 2009 perheleirin jatkoksi järjestettiin vertaisryhmät syksyn aikana. Ajatus lähti työntekijöiden keskusteluista saada perheet paremmin ryhmäytymään ja sitoutumaan toimintaan sekä mahdollistaa vertaistuen jatkuminen syksyn ajan. Vertaisryhmätoiminnassa voi nähdä taustalla ajatuksen *Yhteisvastuu lapsistamme* -projektin alkuperäisideasta. Jo projektin alkuvuosina leirille toivottiin konkreettista jatkoa, muun muassa muis- teluiltoja tai osallistumista erilaisiin tapahtumiin, jotka voivat toimia luontevana jatkona tai tukea alkanutta aktiivisuutta. (Wallenius 1996, 34.)

Leirin jälkeen toiminta jatkuu vertaisryhmissä lapsille, nuorille ja aikuisille. Tapaamisia on syksyn aikana kolmesti, kerran kuussa lauantaisin klo 10–14 ja perheiden toiveena vuonna 2010 oli, että vertaisryhmät olisivat jatkuneet myös keväälle. Tavoitteena on, että kaikki leirillä olleet perheet ja ohjaajat jatkavat vertaisryhmissä. Vain muutama perhe ei osallistunut vertaisryhmätapaamisiin esimerkiksi sairastumisten tai muiden päällekkäisyyksien vuoksi. Myös osa ohjaajista oli estyneitä osallistumasta ryhmään opintovapaan ja muiden henkilökohtaisten syiden vuoksi.

Toiminnan perustelut ja yhteiskunnalliset vaateet

Sitte tietenki se moniammatillinen tiimi, tiimityöskentely ja ylipäätänsä se mistä niinku. - - - vähän niinkö hirvittikin se, että miten täällä kaikki elää omissa loke- roissaan ja. - - - Huomas sitte, että meillähän on täällä tämmönen helmi olemassa, että Irti arjesta perheleiri, jossa on niinku moniammatillinen tiimi ja.. ja siitä ei juuri hirveesti oltu edes puhuttu. (Ohjaajan haastattelu 3)

Verkostoissa työskentely ja moniammatillisuus ovat sosiaalialan työn arkea. Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta toteutuu monitoimijaisena ja moniammatillisena verkostoyhteistyönä. Moniammatillinen yhteistyö on usein käytännössä verkostoissa tehtävää työtä ja siinä korostuu vuorovaikutus ja eri toimijoiden välinen yhteistyö. Verkostomaisella toiminnalla haetaan ratkaisuja perinteisiin organisaatiokeskeisiin toimintakulttuureihin

ja korostetaan ylisektorista ja moniammatillista työskentelyotetta asiakkaiden auttamisessa. (Esim. Karjalainen 1996; Arnkil & Eriksson & Arnkil 2000.)

Verkostoyhteistyö on merkittävää Irti Arjesta -toiminnassa, sillä ilman verkostoa ja yhteistyösopimusta, toimintaa ei olisi mahdollista toteuttaa tai se muuttaisi luonnettaan merkittävällä tavalla. Verkoston olemassaolo ja sen toimivuus on keskeinen edellytys toiminnan mahdollistamisessa. Kumpikin organisaatio hyötyy toisesta osapuolesta ja kummallakin on sellaisia vahvuuksia, joita suunnitelmallisesti hyödynnetään asiakkaiden parhaaksi. Kaupungin puolelta toimintaa hyödyttää vahva lastensuojelun osaaminen ja kontaktit perheisiin ja seurakunnalla puolestaan käytettävissä oleva leirikeskus ja pitkä kokemus leiritoiminnan järjestämisestä.

Mie näen sen kyllä hyvänä, että on monenlaista katsantokantaa, että ku itsehän sitä kattoo tavallaan, no semmosta vähän niinkö ehkä semmosta kasvatuksellista ja ohjaamista myöski, mutta eri kannalta mitä taas joku päiväkodin ihminen. (Ohjaajan haastattelu 5)

Verkostotyö on ominaista nimenomaan lastensuojelutyölle, joka on toiminta-alueena laajaa ja jota toteutetaan eri ammattilaisten välisenä yhteistyönä. Lastensuojelutyötä luonnehtii monipuolinen tukivalikoima, mutta myös kontrolli ja pakkotoimien uhka. Tämä tuo leimansa yhteistyöhön tuottaen ja ylläpitäen varauksellisuutta, mikä heijastuu kaikkiin vuorovaikutussuhteisiin. Verkostoitumisen ja maailmojen laajenemisen myötä maailmojen erilaisuutta ja näkökulmien kirjoa on osattava kuulla, ymmärtää ja tulkita yhä herkemmin. Haaste on yhteinen: se koskee lastensuojelutyön ammattilaisia kentällä, hallintoa, poliitikkoja, tutkijoita ja kehittäjiä. (Heino 1999, 24–28.)

Työelämässä korostuu moniammatillisuuden vaade useiden seikkojen vuoksi. Osin nämä tekijät ovat kietoutuneet yhteen, mutta yksinkertaistavasti ajateltuna vaateet voidaan jakaa yhteiskunnassa, toimintaympäristössä ja palvelujärjestelmässä tapahtuneisiin muutoksiin ja taloudellisuuden tehokkuuden vaatimukseen sekä toisaalta asiakaslähtöisyyden korostumiseen (esim. Hämäläinen & Widgren 1999/2000).

Postmoderniin maailmaan liittyvät yhteiskunnalliset muutokset ilmenevät sosiaalityössä moniasiakkuuksina ja monimutkaisina elämäntilanteina (ks. Easen ym. 2000; Kemppainen ym. 1998). Ongelmat vaativat uudenlaista osaamista, asiantuntijuutta ja yhteistyötä

eri tahojen ja ammattilaisten kesken eli käytännössä verkostoitumista ja tiimityöskentelyä. Palvelujärjestelmän sektoroituminen ja pirstaleisuus, kunta- ja palvelujärjestelmän muutokset, kuntien autonomian lisääntyminen ja sosiaalihuollon palveluiden yksityistämisen ovat lisänneet verkostomaisen työskentelyn tarvetta parin viimeisen vuosikymmenen aikana (esim. Filppa 2002, 25; Määttä 2006, 570). 1990-luvun laman jälkeisessä tilanteessa sosiaali- ja terveystoimen toimintamenoja supistettiin samanaikaisesti kuin perheiden ongelmat monimutkaistuivat ja lisääntyivät. Tähän vastattiin kehittämällä perinteisten keinojen ohella monien toimijoiden yhteistyötä, kokonaan uusia toimintamuotoja ja interventioita. (Esim. Rantalaiho 2006, 47, Roivainen 2011, 15.) Ihmisten kohtaamia ongelmia on yhä useammin mahdotonta eriyttää olemassa olevan byrokratian ehtoihin sopivaksi (Paavilainen & Pösö 2003, 47).

Erityisesti Iso-Britanniassa moniammatillisuuden yleistyminen ja siihen kiinnittyvät poliittiset ohjelmat ja palvelujärjestelmän kokonaisvaltainen ”modernisoiminen” ovat seurausta monista vakavista lastensuojelun tapahtumista eri vuosikymmenten aikana. Tavoitteena on ollut tehostaa palvelujärjestelmän toimivuutta, lisätä sosiaalityön vaikuttavuutta ja vastata lasten ja perheiden tarpeisiin kokonaisvaltaisemmin. 2000-luvun alkupuolella syntynyttä New Labour -puolueen käynnistämää ohjelmatyötä voidaan kutsua yhdessä ajattelemisen -ohjelmaksi eli *joined-up governmentiksi* ja siihen kytkeytyvää ajattelua käsitteellä *joined-up thinking*. Ne kuvastavat lastensuojelutyön käsitteellistä muutosta kohti eri toimijoiden moniammatillista yhteistyötä. (Banks 2004, 126–128; Frost ym. 2005, 187–188; Easen ym. 2000, 355–356.)

Lainsäädäntö korostaa moniammatillisuuden vaadetta. Lainsäädännössä tapahtuneet uudistukset niin kansainvälisesti (esim. Banks 2004, 126) kuin Suomessakin (esim. Heino 1999, 2009; Metteri 1996, 9) ovat korostaneet yhteistyön lainsäädäntöön perustuvaa velvoittavuutta. Vaikka lainsäädäntö ei suoranaisesti aseta velvoittavia määräyksiä yhteistyön tekemiselle, toisaalta taustalla olevana oletuksena on viranomaisten ja auttavien tahojen yhteistyö käytännössä (Hämäläinen & Widgren 1999/2000). Kunnassa sosiaalihuollon järjestämisestä vastuussa oleva toimielin on lastensuojelua järjestäessään oltava tarvittaessa yhteistyössä niin kunnan sisällä viranomaisten kesken kuin tarvittaessa muiden kuntien, kuntayhtymien ja muiden palveluja järjestävien tahojen kanssa riittävien ja tarvetta vastaavien palvelujen järjestämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1982/710). Lastensuo-

jelulain eri osapuolia velvoittava keskinäinen yhteistyö koskee yleisesti lasten kasvuolojen kehittämistä, palvelujen yhteistoimintaa ja tapauskohtaista yhteistyötä asiakkuusprosessin kaikissa vaiheissa (esim. Heino 1999, 24; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 14 §). Moniammatillisen yhteistyön merkitys tulee esille sosiaalialan eettisissä ohjeissa, joissa yhteistyön tarkoituksena mainitaan asiakkaalle tarpeellisten palvelujen järjestäminen sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen edistäminen (Arki, arvot, elämä ja etiikka 2005, 26).

4.2 Toiminnan kohderyhmä

- - - Kun ohjaaja kävi täällä kotona mua haastattelemassa niin sitten mä, että millä perusteella ne perheet valitaan, niin mä sitten jotenkin tälleen muotoilin sen että no ”pitääkö siinä perheessä olla joku ongelma että sinne pääsee?” niin sitten se sano että vähän niinku. (Vanhemman haastattelu 8)

Irti Arjesta -toiminnan yleiset tavoitteet muodostavat perustan ja kriteetit perheiden valinnalle. Perheet ovat usein olleet erilaisten lastensuojelun, päihde- ja mielenterveystyön tai kriminaalihuollon palveluiden piirissä jo vuosien ajan. Taloudelliset ja osaamiseen liittyvät resurssit yhdistämällä voidaan tarjota perheille erityinen palvelumuoto.

Suurimmassa osassa perheitä vanhempien ongelmat ovat ensisijaisesti lähettävän tahon asiakkuuden perusteena, mutta osalla lapsista on myös eritasoisia mielenterveysongelmia tai sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvää haastetta. Ohjaajien näkemyksen mukaan toiminta ei kuitenkaan ensisijaisesti ole tarkoitettu tai ei sovellu perheille, joissa on akuutti ongelma tai paha kriisi. Toiminta soveltuu paremmin perheille, joissa kuntoutumisprosessi on aluillaan tai hyvässä vauhdissa. Se voi tukea tarkoitettulla tavalla perheen elämäntilannetta ja perheenjäsenten voimaantumista yhdessä perheenä.

Sanna: Mutta onko se semmonen riski? Pitääkö meidän miettiä sitä, kun me valitaan niitä perheitä leirille että?

Ohjaaja: Tietenkin se, että sinne ei tietenkään ihan semmosia.. joilla on semmonen Sanna: Vaikka akuutti päihdeongelma

Ohjaaja: Justiin ajattelin sanoa, että akuutti päihdeongelma. Siinä saattaa olla jos riski että sillä on jotain juomaa siellä. (Ohjaajan haastattelu 1)

Vuonna 2010 mukana oli 13 perhettä: 15 vanhempaa ja 28 lasta. Rovaniemen kaupungin lastensuojelun asiakasperheistä mukana oli vain pieni murto-osa. Kahden vanhemman perheitä oli kaksi ja yhden vanhemman perheitä 11. Muutamassa perheessä molemmat vanhemmat osallistuivat lasten hoitamiseen ja kasvattamiseen, vaikka asuivatkin eri osoitteissa. Työssäkäyviä vanhempia kaikista osallistujista oli yksi. Leirin sijoittuminen viikolle on voinut rajata työssäkäyvät vanhemmat toiminnan ulkopuolelle. Iältään vanhemmat olivat noin 20–50-vuotiaita.

Perheissä oli lapsia yhdestä neljään ja yksilapsisia perheitä oli viisi. Lasten ikäjakauma oli suuri: 0–17 vuotta. Valtaosa toimintaan osallistuneista lapsista oli alakouluikäisiä tai nuorempia, sillä yli 10-vuotiaita nuoria oli vain yhdeksän 28 lapsesta (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Toimintaan osallistuneiden lasten ikäjakaumat.

Ikäryhmä	Lasten lukumäärä
Alle 2-vuotiaat	5
2–5-vuotiaat	7
6–10-vuotiaat	7
Yli 10-vuotiaat	9
Yhteensä	28

Monessa perheessä elettiin pikkulapsivaihetta, mitä voidaan pitää yleisesti ottaen kuormittavana elämänvaiheena (esim. Rantalaiho 2006, 55). Pienten lasten perheiden suurta määrää selittää osaltaan toiminnan kohderyhmä, koska toiminta on suunnattu vähävaraisille perheille. Pienten lasten perheet ja yksinhuoltajaperheet muodostavat suurimman osan köyhistä lapsiperheistä. Yksinhuoltajat ja heidän lapsensa ovat haavoittuvia sosiaaliselle riskeille johtuen taloudellisista vaikeuksista, puutteellisesta sosiaaliturvan tasosta ja epävakaista työmarkkinoista. (Roivainen 2011, 15–16.)

Vähävaraisuus ei ole ainoa peruste päästä toimintaan, sillä yhtäläillä köyhät yksinhuoltajat kykenevät tarjoamaan riittävästi tukea ja kontrollia lapsilleen. Köyhyys voi kuitenkin aiheuttaa suuren tunnekuorman: väsymisen pitkään jatkuneeseen elämäntilanteeseen, arjen taisteluun. Jatkuva rahattomuus voi vaikuttaa yleiseen vireystilaan ja aiheut-

taa unettomuutta, kireyttä, hermostuneisuutta ja masennusta. (ks. Roivainen 2011, 17–18; Rantalaiho 2006, 47.) Vähävaraisuuden taustalta löytyy muita ongelmia, kuten päih-teet, mielenterveysongelmat ja väsyminen arjessa, jotka ovat pääasiallisena syynä osallistumiseen. Vähävaraisuutta ja työttömyyttä voi pitää lastensuojelullisena riskitekijänä silloinkin, kun ne toistuvat lyhytaikaisina. Puutteet materiaalisissa resursseissa voivat heijastua negatiivisesti vanhemmuuteen, arjen käytäntöihin ja perheen ilmapiiriin. (Ks. Laitinen & Janiemi & Tallavaara 2007, 28; Forssén 2006.)

Toiminnan tavoitteena oleva vanhemmuuden tukeminen on poikkeuksellisen haastavaa toiminnan kohderyhmän laajuuden vuoksi. Toimintaan osallistui kaiken kaikkiaan 13 varsin erilaista perhettä niin etnisen ja kulttuurisen taustan kuin perheen laajemman elämäntilanteen osalta. Osalla oli hyvin vaativia elämäntilanteita ja taustoja, ja osalla enemmän yksinhuoltajuuteen ja jaksamiseen liittyvää haastetta elämässä. Nuorimmat lapset olivat noin puolen vuoden ikäisiä ja vanhimmat peruskoulun yläkoulussa. Pohdimme toiminnan kohderyhmän laajuutta ja sen asettamia haasteita koko toiminnan toteuttamisen ajan. Myös ohjaajat olivat miettineet tahoillaan toiminnan suuntaamista tai rajaamista.

Ohjaaja: Sehän on hirveän haastavaa. Ja joskus siis, monta kertaahan me ollaan mietitty, että jos otettais vain niitä perheitä, jossa on vaikka mielenterveysongelma. Voitais keskittyä niinkö siihen, niinku tavallaan mielenterveysseuran tekkee aika paljon sellasta, semmosta työtä, leiritoimintaa.

Sanna: Että vaikka joka vuosi vois olla joku semmonen-

Ohjaaja: Teema-

Sanna: Teema tai painopiste niinku tai jonku tyyppisiä perheitä.

Ohjaaja: Niin, niin. Et kyllähän silloin vois eri tavalla keskittyä vain niihin asioihin.

Sanna: Mmm. Mut sit-

Ohjaaja: Sehän vaatii, sit se vaatii, sen työn. Se vaatis niinku etukätteen, että ne jotka ilmoittaa niitä perheitä, niin ne ilmoittas ne taustat paremmin. (Ohjaajan haastattelu 3)

Toiminnassa on pohdittu kohderyhmän rajaamista esimerkiksi perheisiin, joissa on mielenterveysongelmia tai haasteita nuorten kanssa. Kohderyhmän rajaamisen myötä työntekijöillä tulisi olla tarkka tieto perheen ongelmista. Perheitä tulisi haastatella, miksi he haluavat mukaan leirille, minkälaista tukea kaipaavat arkielämään, tai mitä asioita haluavat leirillä käsiteltävän. Tieto auttaa ohjaamaan moniammatillisen tiimin suunnittelutyötä. Keskittyminen rajattuun kohderyhmään asettaisi ohjaajille haasteen vastata kysei-

sen ryhmän tarpeisiin. Ohjaajilla tulee olla mahdollisuus kartuttaa tiedollista ja taidollista osaamistaan ennen toiminnan käynnistymistä.

Irti Arjesta -toiminnan perheistä osa näki toiminnassa olevan paljon samanlaisessa tilanteessa olevia perheitä. Osa koki perheiden olevan hyvinkin erilaisia, jolloin vaikeaa löytää yhteistä puhumista tai tekemistä. Käsitteellisesti kokemusta voidaan jäsentää kapeana ja laveana vertaisuutena, joihin sisältyy vertaisuus samuuden tai erilaisuuden näkökulmasta. Kapean tuen kierteessä olevia yhdistää positiivinen puhe ilmiöstä ja onnistumisten esiin tuominen. Ryhmästä jättäytyvät helposti pois sellaiset henkilöt, joilla on ilmiöstä negatiivisia kokemuksia. Kapean tuen kierteessä pysyvät henkilöt kokevat tuen saamisen positiivisesti ja jakavat vertaisuutta yhteisistä asioista. (Hokkanen 2003, 259–260; 265.) Toiminnassa mukana olleista perheistä osa koki tämänkaltaista vertaisuutta, helppoutta keskustella asioista. Keskusteltavat asiat eivät aina olleet positiivisia, vaan myös elämän synkkiä hetkiä tuotiin esille keskusteluissa.

Niin no onhan se tietenkin ne ystävät mitä tulee.. että niistäkin saattaa sitten tulla pitempiaikaisia ystäviä tai jopa bestiksiä [naurahtaa] mistä sitä tietää jos löytää samantyyppisen hengen ja samassa tilanteessa olevan ihmisen niin.. kyllähän siinä.. ja sitten tietenkin se henkinenkin puoli tosiaan tulee siinä jos löytää sen ihmisen, jolle voi purkaa niitä tunnontuskiansa [naurahtaa]. (Vanhemman haastattelu 2)

Lavean tuen kierteessä ilmiötä tarkastellaan niin positiivisten kuin negatiivistenkin kokemusten kautta. Jos yksilöltä löytyy halua auttaa toista yksilöä hänen erityisessä elämäntilanteessaan, täytyy hänen kyetä ylittämään vain oman kokemuksen kautta syntynyt vertaisuus. Ydinryhmään kuuluvilta se vaatii kiinnostusta myös toisenlaisten ihmisten elämään, joka on vaativaa ja edellyttää tietoista työskentelyä. Liian erilaiset elämäkokemukset voivat johtaa siihen, että yhteyttä ei synny. (Hokkanen 2003, 260, 265.) Toimintaan osallistui elämäntilanteiltaan erilaisia perheitä, mistä huolimatta he kokivat saaneensa toisiltaan paljon.

Kyllä se [leiri- ja vertaisryhmätoiminta] mulle ainaki aukaisi silmiä eri tavalla. Että sielläkin tuli ihmisiä, jotka näytti tavallisilta perheiltä ja sittekö joku aukaisi suunsa ja kertoi sitä tarinaa, niin sitä oli aivan, että oho. Miten tuosta on voinu joku selvittää? Tavallaan joku varmasti ajattelee minun tarinasta, miten tuommosesta voi selvittää. Mutta tavallaan ku ite ellää sen tilanteen, niin ei sitä osaa ajatella, että kuinka iso juttu se on. (Vanhemman haastattelu 1)

Toisen elämänkohtalo antaa peilipintaa siihen mitä itse on kokenut, jolloin omia kokemuksia pystyy suhteuttamaan eri tavalla. Ongelmien normalisointi ja sen huomaaminen, että muillakin on samoja ongelmia, auttaa purkamaan häpeän ja väsymyksen tunnetta (ks. Hurtig 1999, 91).

Irti Arjesta -toimintaan osallistui myös sellaisia perheitä, joilla toimintaan tuloon syynä oli suurimmalta osin virkistäytyminen. Heidän osaltaan ohjaajat jäivät miettimään, onko järkevää saattaa heitä yhteen haasteellisten elämäntilanteiden perheiden kanssa. Osa perheistä halusi jakaa melko avoimesti kokemuksiaan, jotka saattoivat näyttäytyä osalle perheistä pelottavilta.

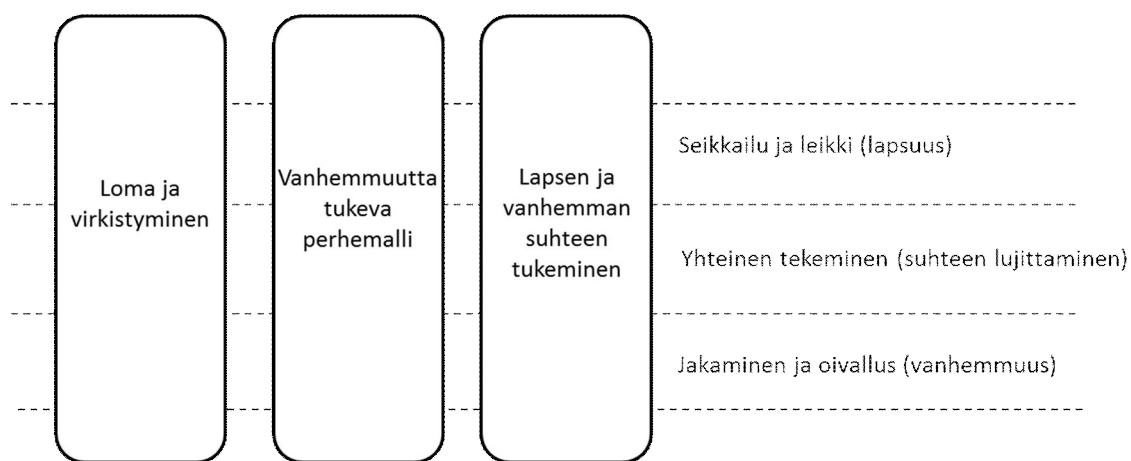
4.3 Virkistäytymistä ja vanhemmuuden tukemista

No kun se on alkanu siitä mistä on alkanu, että on haettu sitä irti arjesta ja köyhille perheille, vähävaraisille perheille. Mutta ei minun mielestä ole seurakunnalla, eikä kaupungilla eikä yhteiskunnalla varaa vain antaa ilosta leiriä ilman tavoitetta. (Ohjaajan haastattelu 2)

Ohjaajan haastattelusta otettu lainaus kuvaa hyvin toiminnan toteutuksessa olevaa risti-painetta. Vaikka toiminnan tavoitteet ovat selkeästi kirjattuina yhteistyösopimukseen, on siinä havaittavissa tavoitteisiin liittyviä jännitteitä. Seuraavaksi kuvaamme näitä jännitteitä niiltä osin kuin ne toiminnassa meille hahmottuivat.

Toiminnan alkuvaiheessa ajatuksena oli tarjota perheille mahdollisuus ensisijaisesti virkistäytymiseen. 1990-luvun aikana perheiden osallistumisen taustalla oli usein vähävaraisuus. Lama ajoi perheitä ahtaalle taloudellisesti ja monilla ei ollut varaa lomailua perheensä kanssa. Toiminta tarjosi tähän mahdollisuuden: yhteistä aikaa ja lomailua perheen kanssa. Toiminnassa pidempään mukana olleet työntekijät kertoivat, kuinka perheiden tilanteet ovat vuosien saatossa muuttuneet haastavammiksi. Enää leirille ei tulla pelkästään virkistäytymään, vaan usein perheiden elämäntilanteisiin liittyy vahvasti mielenterveys- ja päihdeongelmat.

Virkistäytyminen ja perheen yhteinen lomailu on saanut rinnalleen aiempaa vahvemmin vanhemmuuden sekä lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukemisen. Edelleenkin osa perheistä on mukana virkistäytymisen ja loman vuoksi, mutta yhä useampi perhe on vahvan ammatillisen tuen tarpeessa. Kuviossa 2 on esitetty toiminnan yhteistyösopimuksessa toiminnalle asetetut tavoitteet ja toiminnan sisällön keskeiset elementit. Toiminnalle on asetettu kolme tavoitetta: loma ja virkistyminen, vanhemmuutta tukeva perhemalli sekä vanhemman ja lapsen suhteen tukeminen. Sopimuksessa todetaan toiminnan keskeisiksi elementeiksi 1) jakaminen ja oivallus (vanhemmuus), 2) yhteinen tekeminen (suhteen lujittaminen) ja 3) seikkailu ja leikki (lapsuus). (Yhteistyösopimus perheleirityöstä 2006).

Kuvio 2. Irti Arjesta -toiminnan tavoitteet ja sisällölliset keskeiset elementit.

Lomailu ja virkistäytyminen

Toiminnan kokonaisuudessa erityisesti perheleiri tarjoaa mahdollisuuden lomailuun ja virkistäytymiseen. Perheet eivät toiminnassa mukana ollessaan elä omaa arkeaan, vaan aika on kiinnostavalla tavalla arjen ja siitä puhumisen synnyttämässä välitilassa (ks. Hurtig 1999, 32). Leiri mahdollistaa vanhemmille loman arkisista kodin askareista, kuten ruuanlaitosta, siivoamisesta ja pyykinpesusta. Taloudellinen huono-osaisuus ja köyhyys edellyttävät hengähdystaukoa arjen paineista. Tämä mahdollistuu turvallisten ja tasokkaiden puitteiden kautta. (Heikkinen, A. 2002, 589.) Leirin palautteet ja perheiden

haastattelut osoittivat, että kaikki perheet tuntuivat olleen tyytyväisiä kokemuksiinsa leiriltä ja ryhmistä. Kesästä ja syksystä oli jäänyt paljon hyviä muistoja.

Joo, ei tarvinu miettiä sitä siivousta ja kaaosta ja sitä ruuanlaittoa. Ei tarvinnu miettiä, että mitä joka päivä tekkee ja - - - (Vanhemman haastattelu 1)

Perheet lähestyivät toimintaa ensisijaisesti kokemuksellisesti ja elämyksellisesti, jolloin lomailun ja virkistäytymisen ulottuvuus nousi vahvasti esille. Maisemanvaihto, poispääsy arjen ympyröistä ja tavanomaisista tapahtumista on voimaannuttavaa. Anu Leppiman (2010, 196) käyttää käsitettä *kontrastisuus* kuvaamaan perheleirin eroa ja erilaisuutta suhteessa perheen omaan arkeen. Erilaiset elämykset ja ensimmäistä kertaa tapahtuneet asiat olivat jääneet leiriläisten mieleen. Johanna Hurtig (1999, 108) kuvaa perhekuntoutusjaksoa mahdollisuutena ”katkaisuhoitoon” arjesta: mahdollisuus iloita omista lapsista, vanhemmista ja tehdä monia mieleenpainuvia asioita yhdessä.

Norvajärvellä ruokailimme herkullisten ruokien äärellä monta kertaa päivässä, mikä nousi vanhempien kokemuksissa tärkeäksi. Suurimman osan köyhistä lapsiperheistä muodostaa pienten lasten perheet ja yksinhuoltajaperheet (Roivainen ym. 2011) ja valtaosa lastensuojeluperheistä on toimeentulotuen piirissä (esim. Saarikallio-Torp ym. 2010). Lastensuojeluperheille kohdistetussa ryhmämuotoisessa toiminnassa yleisesti käytetty ruoka merkityksellistyy uudella tavalla (esim. Leppiman 2010, 203–205; Pekkarinen 2005, 113).

Monet leirin ohjelmanumerot jäivät perheiden mieliin vahvasti, kuten esimerkiksi illanvietot ja joulupukin vierailu. Monelle maahanmuuttajaperheen lapselle kohtaaminen joulupukin kanssa oli ensimmäinen koskaan. Lisäksi suomalaisen kesänviettoperinteisiin vahvasti kuuluvat asiat, kuten uinti järvessä tai saunominen rantasaunassa, olivat perheille elämys. Vanhemmat kiittelivät mahdollisuutta päästä saunaan joko yksin tai perheensä kanssa. Hauskoja hetkiä koettiin myös leiriolympialaisissa, askarteluissa ja muissa toiminnallisissa hetkissä. Perheen myönteiset kokemukset saattavat eheyttää perheenjäsenten kuvaa omasta itsestään, perheestään ja arjestaan sekä parantaa itseluottamusta ja omaa ihmisarvon kokemusta (ks. Hurtig 1999, 108). Anu Leppiman (2010) on perheleiritoimintaa koskevassa tutkimuksessaan tutkinut perheleiriä nimenomaan elämyksiä tuottavana perhepalveluna.

Nuori: Lomaa.. ja.. täällä oli perhe.. perheet tulivat ja tutustuivat toisiin perheisiin.. täällä oli kivaa, lapset leikkivät ja aikuiset olivat, menttiin rannalle ja siellä paistettiin lättyjä.[nauraa]

Jenni: Joo

Nuori: Ja sitten he leikkivät. Siellä uitiin ja käytiin saunassa.

Jenni: Joo

Nuori: Ja me nukuimme - - - (Nuorten ryhmähaastattelu)

Joulupukki tietysti ja sitten toi mieleen jäi hyvä ruoka, sai rentoutua siellä ja hyvä mieli. (Vanhemman haastattelu 6)

Myös ohjaajat pitivät tärkeänä sitä, että perheleirin antamaa mahdollisuutta virkistäytymiseen. Kaikilla perheillä ei ole vaihtoehtoa lähteä lomalle omaa paikkakuntaa kauemmas kesän aikana, minkä vuoksi leirin suoma mahdollisuus lomaan on tärkeä. Monilla vanhemmilla on jaksamiseen liittyviä ongelmia, minkä vuoksi muutaman päivän helpotus arjen askareisiin voi olla tärkeää. Ohjaajat toivat kiinnostavasti esille, kuinka lomailun ohella toiminta antaa työntekijöille tilaisuuden seurata perheen toimintaa, pärjäämistä ja perheen keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Tältä osin toiminnassa yhdistyy samanaikaisesti tuki ja kontrolli. Auttamistyössä ei ole olemassa puhdasta tukea tai auttamista, vaan ne liittyvät aina toisiinsa. Tuki eli mahdollisuuksien avaaminen ja kontrolli eli hallinnan lisääminen yhdistyvät auttamistyössä. (Eriksson & Arnkil 2005, 31.)

Perheillehän se on toisaalta niinkö lomaa, se on vähän semmosta kontrolloitua lomaa [naurahtaa]. (Ohjaajan haastattelu 1)

Irti Arjesta -toiminnan luonteeseen kuuluu keskeisesti vanhemman ja lapsen välisen suhteen tukeminen. Tähän pyritään tarjoamalla tilaisuuksia yhteiseen tekemiseen, kokemiseen ja jakamiseen. Leirissä ja vertaisryhmäkokouksissa mahdollistettiin yhteinen vapaa-aika lapsen kanssa, jota vanhemmat ja ohjaajat ovat pitäneet arvokkaana. Osalla perheistä on heikot sosiaaliset verkostot, eikä lapsilla välttämättä ole juurikaan leikkikavereita, joten myös lapsille on tärkeää saada kontakteja muihin samanikäisiin lapsiin. (Ks. Hurtig 1999; Rönn 2000, 32–35.)

No tietysti tässä saa sitä yhteistä aikaa mikä on meille tärkeitä, niin se oli niinku tosi hyvä.. että koko perheenä ollaan ja tehään tommosta niinku normaalia niin sanotusti kun meidän perhe.. perhe-elämä ei ole joskus ehkä ollut niin.. normaalia - - - (Vanhemman haastattelu 8)

Vanhemmat pitivät aikaa ja mahdollisuutta olla oman lapsen tai lasten kanssa tärkeänä. Toiminnan aikana perheen kanssa tuli tehtyä sellaisia asioita, mitä arjessa normaalisti ei tule tehtyä (ks. myös Leppiman 2010). Toimintaan sisältyi perheen yhdessäoloa mahdollistavaa ohjelmaa, jonka lisäksi tavoitteena oli antaa vanhemmille tilaisuuksia verkostoitua muiden vanhempien kanssa sekä viettää halutessaan aikaa myös yksin esimerkiksi saunassa, rannalla tai marjametsässä.

Perheleirin ja vertaisryhmien toiminnan ideana on vahvasti perheen lomailu ja yhdessäolo. Poikkeuksena oli vertaisryhmien kokoontumiset, jolloin perheenjäsenet jakaantuvat omiin vertaisryhmiinsä. Muuna aikana mikäli vanhemmat halusivat ohjaajien hoitavan lapsia, tuli tästä sopia erikseen ohjaajien kanssa. Toiminnassa oli mukana useita yksinhuoltajaperheitä, joissa oli pieniä lapsia. Usein suhteellisen pienetkin lapset olivat joko yksikseen vaeltamassa leirikeskuksesta tai sitten meidän hoidettavanamme sillä aikaa, kun vanhemmat olivat esimerkiksi tupakkapaikalla tai saunassa. Tilanne oli poikkeuksellinen muihin vuosiin verrattuna ja aiheutti keskustelua ohjaajien kesken.

Minusta tuntuu, että jotkut varmaan onkin sen takia vähän silleen yllättyneitä että kun siellä sitten onkin niin paljon sitä ohjelmaa ja siellä pittää sitten niin paljon olla siellä aikuisten kanavilla, että he ajattelee että he lähtee niinku lomalle. Että lomalla vaan ollaan, mutta eikö lomalla yleensä nyt huolehdi omista lapsista? Että ne lähtee lomalle ja ajattelee, että siellä työntekijät huolehtii heidän lapsistaan ja he ajattelee että he vaan nukkuvat huoneissaan ja - - - (Ohjaajan haastattelu 1)

Toiminnan aikana ohjaajat keskustelivat siitä, tulisiko asiaan puuttua ja miten se tulisi tehdä. Yksinhuoltajat pienten lastensa kanssa aiheuttivat hoidon tarvetta eri tavalla kuin jos vanhemmalla oli teini-ikässä olevia nuoria mukanaan. Pohdimme liittyikö asia osataan myös siihen, että perheille toiminnasta käytetään *perheleiri*-käsitteen ohella käsitettä *perheloma*. Jos vanhemmille toimintaa on markkinoitu perhelomana, jossa saa lastenhoitoapua ja vanhemmalla on mahdollisuus lomailla, niin miksei vanhempi odottaisi sitä. Leirin alussa perheille kerrottiin toiminnasta ja yhteisistä säännöistä, kuten muun muassa siitä, että jokaisen tulee huolehtia omista lapsistaan ja että ohjaajat hoitavat lapsia vain ohjelmaan erikseen merkittyinä ajankohtina. Toisaalta se, että pienetkin lapset olivat paljon leirikeskuksesta yksinään ilman valvontaa tai vaihtoehtoisesti meidän ohjaajien hoidossa, saattaa kuvastaa perheiden tilanteita laajemmin eli rajattomuutta ja halua jättää lapset hoidettavaksi tilaisuuden niin salliessa.

Vanhemmuuden tukeminen

Irti Arjesta -toiminnan yhdeksi tavoitteeksi on määritelty vanhemmuuden tukeminen (ks. myös Kallunki 2006, 22). Tavoite on tärkeä, koska käytännössä kaikki perheet ovat jossakin jo huolen aiheena. Toimintaan valitaan sellaisia perheitä, joissa perherakenteet ovat heikentyneet ja joissa vanhempien uupumus uhkaa lasten turvallista kehitystä.

Toiminnassa vanhemmuutta on tukemassa moniammatillinen tiimi ja muut perheet. Ohjaajien kesken ei oikeastaan koskaan purettu kunnolla auki, mitä vanhemmuuden tukemisella konkreettisesti tarkoitetaan tai miten sitä toiminnassa toteutetaan. Tutkijoina pohdimme sitä, mitä vanhemmuuden tukeminen eri ammattilaisille moniammatillisessa tiimissä tarkoittaa ja miten vanhemmuuden tukeminen toiminnassa konkreettisesti näkyy. Väistämättä se heijastuu toimintaan tavalla tai toisella.

Siinä missä vanhempien kokemuksissa toiminnasta nousi esille vahvasti lomailu ja virkistäytyminen, oli ohjaajien katse toimintaan keskeisemmin vanhemmuuden ja perheiden tukemisessä. Haastatellessamme ohjaajia monelle tuli toiminnasta ensimmäisenä mieleen vanhemmuuden tukeminen. Ohjaajien käsityksissä pitkä yhdessä vietetty aika ja useat tapaamiset, välittävät työntekijälle paremmin käsityksen perheen kokonaisvaltaisesta tilanteesta. Toiminta näyttäytyy ohjaajille tärkeänä mahdollisuutena tiedon keräämiseen asiakkaista ja perheistä.

Miten vanhemmuutta tuetaan toiminnan avulla? Nähdäksemme vanhemmuuden tukemista toiminnassa tavoitellaan erityisesti kahdella tavalla: tarjoamalla perheille mahdollisuus mielekkääseen yhdessäoloon sekä vertaisryhmään. Vanhemmuuden tukemista on muun muassa se, että vahvistetaan vanhempana olon roolia ja tehtävää sekä annetaan välineitä olla ja toimia lastensa kanssa. Tarjoamalla perheelle yhteistä aikaa selkiytetään vanhemman tehtäviä ja luodaan perustaa lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Tarkoituksena on, että vanhemmat saisivat voimavaroja arkeen: arjen hallintaan, jaksamiseen, kasvatukseen ja mukavaan yhdessäoloon. Siihen voi myös sisältyä vanhemman omassa menneisyydessä olevien muistojen työstämistä. (Ks. Hokkanen 2003, 261; Talvinen & Nylund 2008, 119–120.)

Vanhemmille ja lapsille nähdään tärkeänä luoda mahdollisuus vertaisryhmään. Vertaisuus toteutuu toiminnassa kolmella eri tasolla: yhteinen jaettu kokemus (leiri), samankaltainen elämäntilanne ja toiminnassa mukana oleva ryhmätyöskentely. Vertaisryhmi- en taustalla on ajatus vertaisuuden kokemuksen tärkeydestä ja sen voimaannuttavasta merkityksestä (esim. Hokkanen 2003, 266; Wilska-Seemer 2005). Osalla perheistä on luonnostaan tarpeisiin nähden puutteelliset tai hajanaiset sosiaaliset verkostot, joten sen vuoksikin on tärkeää nähdä muita ihmisiä, joilla saattaa olla samanlainen elämäntilanne. Vanhemmille on tärkeää saada olla aikuisten kanssa sekä jakaa kokemuksia ja ajatuksia. Taustalla olevana tavoitteena on saada vanhemmat innostumaan ja löytämään yhteistä tekemistä myös muuna aikana ja ryhmän toiminnan ulkopuolella, esimerkiksi lähtemään pulkkamäkeen, marjametsään tai pelaamaan lautapeliä kotona. Lisäksi tavoitteena on, että perheet voisivat saada kaveriperheitä toisistaan.

On huomattava, että vertaisuus voi edistää ei-toivottuja tavoitteita ja sen myötä tuottaa riskejä perheiden elämäntilanteisiin (ks. Hokkanen 2003, 267; Nylund 2005, 205). Siksi on tärkeää valita perheet huolella ja pohtia heidän toimintakykyään ja mahdollisuuttaan osallistua toimintaan. Ei-toivottujen tavoitteiden ennakointi loputtomiin on mahdotonta, jolloin niiden riski on luonnollisesti aina olemassa. Vertaisuuteen tulee suhtautua kun- nioittavasti, arvostaen ja vastuullisesti, sillä siinä on vahva voima (Hokkanen 2003, 267).

Yksi keskeinen osa vertaisuutta on ohjelman rakenteessa oleva ryhmätoiminta. Ryhmis- sä – tai kanavilla kuten toiminnassa olevia ryhmätuokioita kutsutaan – tuodaan esille perheiden elämäntilanteiden kannalta keskeistä tai heille ajankohtaista teemaa. Van- hempien ja nuorten ryhmiin valitaan yhteinen teema, jota käsitellään erillään. Teema liittyy jollakin tavalla perheeseen, kuten rakkauteen, rajojen asettamiseen tai perheen jaksamiseen arjessa.

Ja lähettäis sitä kautta, kautta työskentelemään ja lisäämään niinkö lasten suojaa- via tekijöitä ja. Ja sitä vanhempaa, vanhemmuutta tukemaan ja sitten sitä oman sairauden ymmärtämisen lisäämistä. Ja sitte se miten se vaikuttaa siihen lap- seen...Mitä se tekee sille lapselle ko sairastaa. Miten se psyykkisesti sairas tai päihdeongelmainen pystys tukemaan ongelmista huolimatta sitä omaa lastansa. (Ohjaajan haastattelu 2)

Ohjaajan haastattelusta nousee esille perheiden kanssa työskentelyn merkittävä eettinen lähtökohta. Ohjaajien etukäteistieto perheistä sisältää eettisiä ulottuvuuksia, jotka liittyvät siihen, millaisena ja miten työntekijä näkee asiakkaan ihmisenä ja asennoituu hänen toimintaansa ja käyttäytymiseen. Se nostaa esiin syvälliset kysymykset ihmisyydestä, hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä. Onnistuneessa työskentelyssä pyritään löytämään ihmisen vahvuudet ja rajoitukset erilaisten kategorioiden ja stereotyyppien taakaa. (Laitinen & Väyrynen 2011, 168–169.)

Ideana on, että leirillä käynnistyvä yhteinen, tavoitteellinen toiminta jatkuu syksyllä vertaistukiryhmissä. Tutustumisen ja luottamuksen syntymisen jälkeen vertaisryhmissä voidaan varsinaisesti käynnistää yhteinen työskentely. Leirilläolo toimii eräänlaisena herättelynä, joka mahdollistaa sitoutumisen vertaisryhmätyöskentelyyn ja yhteistyösuhteen syventymisen. Samalla se antaa työntekijälle mahdollisuuden havainnoida, miten toiminnassa käsitellyt asioita on omaksuttu sekä harjoitella asioita yhdessä myös perheen arjessa varsinaisen toiminnan ulkopuolella. (Ks. Määttä & Partanen 1999, 20–22.)

Vuonna 2010 valtaosa perheistä osallistui vertaisryhmäkokouksiin aktiivisesti monista eri syistä johtuen. Positiivisena näyttäytyvä asia tarkoitti kuitenkin, että käytettävissä oli ennakoitua vähemmän ohjaajaresursseja perheiden kanssa työskentelyyn.

Ohjaaja: - - - Ajattelin, että niitä olis ollu vielä, jotenki just, että niissä ois sitte päässy siihen syvällisempään juttuun, mihin me ei tavallaan päästä leirillä. Mutta nyt tänä vuonnahan niitä, ku sinnehän osallistu turhan aktiivisesti sitte (naurua), niin se oli niinkö niin. No en mie tiä päästiinkö siellä miten, miten siellä päästiin syvällisesti, mutta. Mutta siis tuota..tuota tuota-

Sanna: Mutta siis sun mielestä se on siis niinkö se ajatus siin-

Ohjaaja: Se on niinkö se ajatus, niin. Että siinä niinkö saatais syventyä sitten ja oikeastaan niihin asioihin joita on sitte noussu sieltä, tavallaan sieltä leiriltä ja kyl-lähän itte täytyy kyllä sanoa, että on helpompi jatkaa sitte, jos on perhe joka käy vertaistukiryhmät, saatikka nyt, ku vielä oli ne ruokakurssit. Niitten pohjalta kotikäynnit. Niin onhan niinkö mullaki paljon helpompi sitte jatkaa sitä työskentelyä.”
(Ohjaajan haastattelu 3)

Syksyn ajan kestänyt toiminta on perheiden elämässä verrattain lyhyt aika, jolloin toimintaa voidaan pitää tavallaan herättelevänä: jonkinlaisena sysäyksenä pohtia perheen elämää ja kohdata sen arvokkuus uudella tavalla. Usein työskentely perheiden kanssa jatkuu sosiaalitoimessa ja kirkon perhetyössä vielä senkin jälkeen, kun toiminta on var-

sinaisesti päättynyt (ks. Hurtig 1999, 50–51). Toiminnan arvo asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen muotoutumiselle on tärkeä (Määttä & Partanen 1999, 23). Tavoitteena on pelkkää toiminnan aikajännettä pidempi prosessi, mutta sitä miten siinä onnistutaan, on vaikea arvioida.

Ohjaajien ja vanhempien kokemuksen mukaan vertaisryhmätoiminta on tuottanut erityisesti vanhempien verkostoitumista, mikä on ollut toiminnan toivottu tavoite. Aiemmin toiminta oli suhteellisen lyhytjännitteistä, kun ohjaajat ja perheet tapasivat vain neljänä päivänä leirillä ja kuukausia myöhemmin Norvajärvelle suuntautuneessa retkipäivässä. Syksyllä 2009 toiminnassa käyttöön otetut vertaistukiryhmälauantait muuttivat toiminnan luonnetta olennaisesti. Ohjaaja kuvaa muutosta seuraavasti.

Jossain määrin semmoista korjaavaa työtä ja toisaalta sitten myös semmosta myös ennaltaehkäisevää. Että se sisältää elementtejä niinku minusta molemmista että.. että nyt vielä kun siihen on nyt parina vuonna saatu näitä ryhmiä sitten jatkamaan sen leirin jälkeen että.. siihen tulee myös sitten tää vertaisuus sitten. (Ohjaajan haastattelu 7)

Toiminnassa olevaa vertaisuuden elementtiä ei voi korostaa liikaa. Sen näkeminen ja kokeminen, ettei oman perheen tilanne ole ainutlaatuinen ja että muillakin ongelmia, voi olla hyvin voimaannuttavaa (ks. Hokkanen 2009, 318–319). Vertaisryhmät ovat tuottaneet toimintaan todellista vertaisuutta ja perheet ovat tavanneet toisiaan myös vapaa-ajalla. Irti Arjesta -toimintaan osallistuneista muodostui vuonna 2010 oma sosiaalinen verkostonsa. Perheet kokivat saaneensa vertaistukea toisistaan ja kavaruussuhteet ovat jatkuneet toiminnan loppumisen jälkeen. Kavaruutta on syntynyt niin aikuisten kuin lastenkin välille. Erityisesti tätä tapahtui yksinhuoltajavanhempien keskuudessa, koska monella lasten syntymisen myötä sosiaaliset suhteet ovat vähentyneet. Varsinkin perheet, joissa on samanikäisiä lapsia, olivat löytäneet kavereita toisistaan.

Vanhempi: Muita ihmisiä ja saman.. samantyyllisissä tilanteissa olevia ihmisiä

Sanna: Eli minkälaisissa tilanteissa olevia?

Vanhempi: Yksinhuoltajia.. [naurahtaa] yksinhuoltajia enimmäkseen.. se on se vertaistuki että saa sitten ittekin. (Vanhemman haastattelu 4)

Leirillä ohjaajien huomio kiinnittyi toistuvasti tiettyihin vanhempiin ja lapsiin. Samalla meillä ohjaajilla oli tunne, ettemme kyenneet auttamaan heitä parhaalla mahdollisella

tavalla tai niissä asioissa, joissa he apua olisivat tarvinneet. Osa perheistä jäi selvästi vähemmälle huomiolle, mikä tuntui huonolta ja epätasa-arvoiselta ratkaisulta. Jälkeenpäin pohdimme tätä asiaa haastatellessamme ohjaajia ja keskusteluissa nousi esille uudenlainen käytäntö, jossa jokaiselle perheelle nimettäisiin oma ohjaaja, niin sanottu perheen yhteys- tai vastuuhenkilö.

Aiheesta keskusteltiin helmikuussa 2011 pidetyssä verkostopalaverissa, jossa nousi esille vanhemmuuden tukemisen välttämättömyys ja sen haastavuus leiri- ja ryhmätoiminnassa. Verkostopalaverissa nousi idea, että perheelle nimetty ohjaaja olisi ikään kuin työntekijöiden välinen sopimus, josta ei kerrottaisi perheille kontrollin tunteen välttämiseksi. Käytäntö voi olla perheelle myös luottamusta herättävää: joku pitää meistä huolta ja on kiinnostunut perheemme elämäntilanteesta. Näkemyksemme mukaan se, että perheet alusta saakka tietäisivät tietyn ohjaajan olevan heidän käytettävissään, synnyttäisi luottamusta ja palvelisi toiminnan tavoitetta paremmin (ks. Laitinen & Kemppainen 2010, 153, 170; Määttä & Partanen 1999, 22). Perheiden kanssa on mahdollista käydä avointa keskustelua siitä, mitä he toiminnalta haluavat ja miten haluaisi asioiden muuttuvan omassa elämässään – vai haluaako ollenkaan. Lisäksi vältetään turha ja päällekkäinen työ sekä varmistetaan kaikkien perheiden tasapuolinen huomiointi.

Kaksisuuntaista kotoutumista

Mukaan tulee n. 15 perhettä, joista kolme voi olla maahanmuuttajaperheitä. Suunnitelma kuulosti hyvältä, vaikka samalla mietinkin, että mikä tavoite toiminnassa on maahanmuuttajaperheiden integroimisen suhteen. (Sannan tutkimuspäiväkirja 14.4.2010)

Perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaan otettiin ensimmäisen kerran maahanmuuttajaperheitä vuonna 2008. Toiminnassa oli vuonna 2010 mukana neljä maahanmuuttajaperhettä. Kun mukaan otettiin maahanmuuttajat, toimintaan tuli huomaamatta myös kolmas tavoite: kaksisuuntainen kotoutuminen.

Maahanmuuttajaperheillä on asiakkuus maahanmuuttajatoimistoon, joka lähettää perheet toimintaan. Perheet valitaan samoilla perusteilla kuin kantaväestön perheet, mutta

maahanmuuttajaperheiden osalta varmistetaan suomen kielen taidon riittävyys. Perheiden lapset osaavat suomen kieltä yleensä hyvin, mutta vanhemmilla on kielitaidossaan puutteita. Muutoin toiminnassa olevilla maahanmuuttajaperheillä on samanlaisia arkeen, vanhemmuuteen ja rajojen asettamiseen liittyviä ongelmia kuin suomalaisilla perheillä (ks. Ikäläinen ym. 2003, 32). Maahanmuuttajatoimiston työntekijä on entuudestaan tuttu perheille, mikä madaltaa kynnystä toimintaan osallistumisessa.

Maahanmuuttajaperheet olivat kaiken kaikkiaan toiminnassa luontevalla tavalla mukana. Emme havainneet jännitteitä, vaan henki oli positiivinen toiminnan aikana ja perheet lähentyivät toisiaan. Maahanmuuttajaperheet olivat pitäneet leiristä ja ryhmästä ja heille oli jäänyt paljon mukavia muistoja. Suomalaiset perheet olivat yllättyneet positiivisesti maahanmuuttajien mukanaolosta ja olivat kiinnostuneita kuulemaan, mistä maasta ja kulttuurista maahanmuuttajat ovat tulleet. Eri uskonnot saattavat aiheuttaa toimintaan joitakin huomioitavia asioita esimerkiksi ruokailujen osalta. Ramadanin ajoittuminen leirin ajankohtaan saattaa estää muslimiperheiden osallistumisen käytännön syistä.

Suomessa asumisen aikana ei matkustanu tällaisia pitkiä matkoja. Eli tämä on ensimmäinen kerta. Ja sitten lapsilleki on hyvä kokemus. Esimerkiksi on saanu tutustua suomalaislapsiin. (Vanhemman haastattelu 7)

Oli kiinnostavaa, että perheet esittivät eri kulttuurien ja niiden kohtaamisen ottamista osaksi ohjelmaa. Perheet voisivat esitellä omaa kulttuuriaan ja tapojaan sekä edesauttaa perheitä tutustumaan toisiinsa osana ohjelmaa. Toiminnan aikana perheet voisivat luontevalla tavalla tutustuttaa toisilleen erilaisia tapoja. Esimerkiksi vanhempi kertoi opettaneensa maahanmuuttajaäidille erilaisia tapoja kantaa vauvaa ja tyyntytellä mahavaivojen vuoksi itkevää vauvaa. Kulttuurien välinen kohtaaminen on tärkeää sekä suomalaisille että maahanmuuttajille.

Haastattelemamme maahanmuuttajaperheiden vanhemmat toivat esille suomen kielen taitoon liittyvät puutteensa. Vaikka perheet oli valittu toimintaan huomioiden heidän kielitaitoaan, olivat vanhemmat osittain kokeneet, ettei heidän kielitaitonsa ollut riittävä erityisesti vertaisryhmiin osallistumisen osalta (ks. Alitolppa-Niitamo ym. 2005, 86; ks. myös Leppiman 2010, 152). Ohjaaja pohti kielitaitoa haastattelussaan seuraavasti.

Ja mä sitten niinku tajusin sitten semmosen niinku.. ei ehkä välttämättä suomalaisen mutta kieltä enemmän osaavan niinku avautumista siinä, että toinen niinku sitten vaan killittelee ja voi vähän naureskella kun hän ei oikein niinku ymmärrä että toinen niinku. (Ohjaajan haastattelu 6)

Ryhmän dynamiikan, sen toimivuuden ja luottamuksen syntymisen kannalta voi olla haastavaa, mikäli joku ei ryhmässä pysty kielen puolesta osallistumaan ryhmän toimintaan. Siten riittävä kielitaito ei liity vain maahanmuuttajaperheisiin, vaan heijastuu toimintaan laajemminkin. Tämä on pohtimisen arvoinen kysymys.

Tavoitteet tukevat toinen toisiaan

Koemme, että toiminnassa olevat tavoitteet – virkistäytyminen ja lomailu sekä toisaalta vanhemmuuden tukeminen – tukevat tai täydentävät toinen toisiaan. Tavoitteisiin liittyy jännitteitä. Nähdäksemme toiminnassa eräässä mielessä jatkuvasti tasapainoillaan näiden kahden ulottuvuuden välillä. Tästä huolimatta leirillä tai ryhmässä olo – irti arjesta oleminen – luo keinon päästä työstämään jotain sellaista, mikä mahdollistaa paremman arjen tai sen, että ”pääsee kiinni arkeen” ylipäänsä. Ohjaaja kuvaa tätä ulottuvuutta näin:

Ehkä justinsa.. että vaikka leirin nimi on irti arjesta niin mun mielestä jotenkin.. melkein välillä päin vastoinkin että saisivat kiinni siitä hyvästä arjesta.. että kun siellä on näitä vanhemmuuteen ja niinkö normaali elämään liittyviä teemoja niinku vanhemmille. Ja niinku sitä semmosta.. semmosta niinku vanhempien ja lasten mukavaa yhdessäoloa että.. oppisivat keinoja kuinka olla yhdessä. Vaikka leirin nimi onkin Irti Arjesta niin mun mielestä se on pikemminkin Kiinni Arkeen [naurahtaa] (Ohjaajan haastattelu 6)

Siten irrottautuminen arjesta luo puitteet yhteiselle työskentelylle. Yhteinen, jaettu kokemus ja yhdessäolo mahdollistavat luottamuksellisen ilmapiirin, jossa perheeltä tärkeiden asioiden työstäminen mahdollistuu. Tällöin voidaan kertoa ja kerrata esimerkiksi päivittäisten arkirutiinien merkitystä lapsille, mikä antaa avaimia selvittää arjesta paremmin ja vanhemmille voimavaroja. Irrottautuminen arjesta mahdollistaa itse asiassa pääsemisen kiinni arkeen: kiinni tavalliseen ja hyvään arjen elämään.

4.4 Toiminnan rakentuminen

Että sitte se, että ku on ne suunnittelu, suunnittelupalaverit ja niitten työstäminen ja. Jos kaikki ne laskee, ajallisestihan se vie aika paljon aikaa. (Ohjaajan haastattelu 3)

Irti Arjesta -toiminta rakennetaan vuosittain moniammatillisen tiimin välisenä verkostoyhteistyönä. Verkosto mahdollistaa toiminnan toteuttamisen, mutta samalla verkostomaiseen toimintaan liittyy monia eri tasolla olevia käytännön haasteita. Toiminnan rakentaminen vuosittain on monivaiheinen prosessi. Kuvaamme toiminnan rakentumisen prosessia ja siihen kytkeytyviä tekijöitä.

Verkostossa mukana olevat tahot

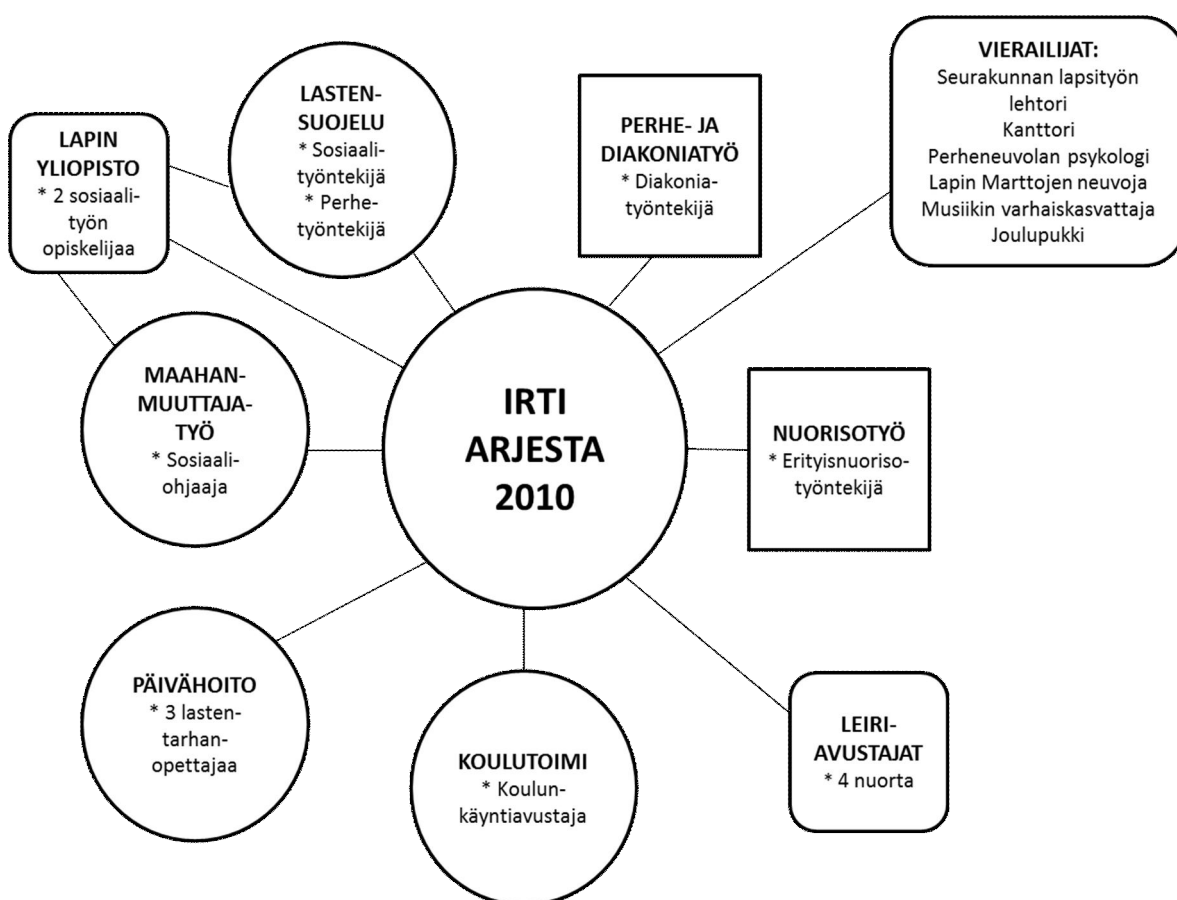
Toiminta perustuu yhteistyösopimukseen, jossa määritellään toiminnan tavoitteet, sisällölliset keskeiset elementit, toiminnan toteuttamiseen eri osapuolilla olevat vastuut, työntekijäresurssit ja kustannusten jakautuminen. Kustannukset katetaan kaupungin sosiaalitoimen ja seurakunnan diakoniatyön varoista, ja se on osallistujille maksutonta, koska kyseessä on ennaltaehkäisevästä lastensuojelun avohuollon tukitoiminnasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §).

Toiminnassa ovat mukana Rovaniemen seurakunnan diakoniatyö, nuorisotyö ja päiväkerhotoiminta sekä Rovaniemen kaupungista sosiaalivirasto (käytännössä lastensuojelu), päivähoito, nuorisotoimisto ja kasvatus- ja perheneuvola (Yhteistyösopimus 2006). Toiminnassa oli mukana vuonna 2010 myös kaupungin maahanmuuttajatyön ja koulutoimen työntekijöitä, vaikka sopimustasolla he eivät ole toiminnassa mukana.

Yhteistyösopimukseen on lisäksi kirjattu kunkin osapuolen tehtäviä. Irti Arjesta -yhteistyötä johtaa Rovaniemen seurakunnan diakoniatyö. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lähiö- ja perhetyöstä vastaava diakoniatyöntekijä on nimetty johtamaan yhteistyötä ja hänen tehtävänä on vuosittain käynnistää toiminnan suunnittelu ja rakentaminen. Kaupunki nimeää sosiaalityöntekijän, jonka tehtävänä on toimia yhdyshenkilönä ja tiedottajana omassa organisaatiossaan. Lisäksi kaupungin tehtävänä on muun muassa

nimetä muut toimintaan osallistuvat työntekijät. Molempien osapuolten tehtävänä on kutsua perheitä.

Diakoniatyöntekijän kanssa yhteistyössä toimintaa suunnittelee moniammatillinen tiimi (ks. kuvio 3), joka osallistuu toiminnan toteuttamiseen ohjaajina. Leirillä oli 11 työntekijää vuonna 2010: sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä, diakoniatyöntekijä, erityisnuorisotyöntekijä, kolme lastentarhanopettajaa, koulunkäyntiavustaja ja kaksi sosiaalityön opiskelijaa. Leiriavustajina oli neljä nuorta.

Kuvio 3. Irti Arjesta -perheleiri- ja -vertaisryhmätoimintaan osallistuneet tahot ja työntekijät vuonna 2010.

Kaupungin sosiaalivirastosta toimintaan osallistui yksi työntekijä enemmän ja puolestaan päivähoidon työntekijöitä oli selvästi vähemmän verrattuna yhteistyösopimuksessa todettuihin työntekijämääriin. Koulutoimi ei ole yhteistyösopimuksessa mukana, mutta

tästä huolimatta se osoitti yhden koulunkäyntiavustajan toimintaan, koska leirin ajan-kohta ennen koulujen alkua sopi aikataulullisesti hyvin koulunkäyntiavustajan työhön. Ohjaajien lisäksi leirillä kävi vierailevina työntekijöinä seurakunnan lapsityön lehtori ja kanttori sekä kaupungin perheneuvolan psykologi. Ulkopuolisina kutsuttuina vierailijoina mukana oli Lapin Marttojen neuvoja, musiikkituokion lapsille vetänyt musiikin varhaiskasvattaja sekä joulupukki.

Voimassa olevasta yhteistyösopimuksesta huolimatta kaupungin nuorisotoimi ei nimen-nyt yhtään työntekijää toimintaan. Kerta ei ollut ensimmäinen, vaikka nuorisotoimen mukanaolo olisi ollut toivottavaa, koska nuorisotyöntekijöillä olisi toiminnassa kaivat-tavaa osaamista nuorten kanssa työskentelyyn.

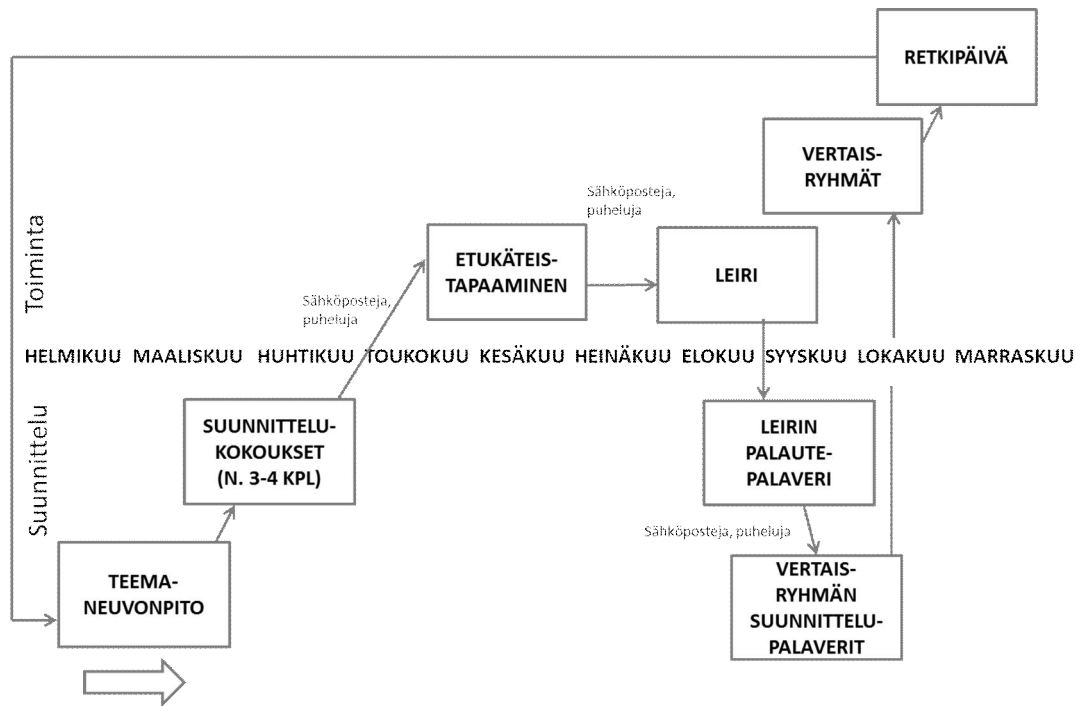
Mutta tuota nuorisotyöstä tosiaan kaupungilta ei tule tänä vuonna, tuli viesti että heillä ei ole resursseja, heillä on niin paljon leirejä. Piste. (Ohjaajan haastattelu, H4)

Rovaniemen kaupungin nuorisotoimen tilanteesta oli myös julkisuudessa keskustelua (esim. Uusi Rovaniemi 4.3.2011). Kaupunki järjesti kesällä 2011 vain neljä lasten kesä-leiriä aiemman kahdeksan sijasta. Tilanteen taustalla oli nuorisotoimen leiriohjaajien työaikaan liittyvät erimielisyydet, jotka ovat todennäköisesti taustalla myös siinä, miksi nuorisotoimi ei ole osoittanut työntekijäresurssia Irti Arjesta -toimintaan.

Vuoden kierto toiminnassa

Irti Arjesta -toimintaa voi kuvata koko vuoden prosessiksi (ks. kuvio 4), sillä toiminnan suunnittelu alkaa helmikuussa pidettävästä teemanneuvonpidosta. Silloin suunnataan katse edelliseen toimikauteen ja mietitään millaista toivottua ja ei-toivottua kehitystä toiminnassa on tapahtunut vuoden aikana. Teemanneuvonpidossa suunnitellaan tuleva toimikausi. Teemanneuvonpito on verkostokokous, johon osallistuu kaikki toiminnassa mukana olevat tahot ja heidän edustajansa. Vuonna 2010 mukana oli tahojen johtavia viranhaltijoita ja käytännön toteutuksessa mukana olleita työntekijöitä. Teemanneuvonpi-to mahdollistaa tärkeän vuoropuhelun asioista päättävien henkilöiden ja ruohonjuurita-son työntekijöiden välille. Ohjaajien näkemyksen mukaan olisi erittäin tärkeää, että

kaikki esimiehet ovat teemaneuvonpidossa paikalla, koska esimiehillä on mahdollista vaikuttaa esimerkiksi työntekijäresursseihin, työajan käyttöön ja toiminnan toteuttamisen reunaehtoihin.

Kuvio 4. Vuoden kierto Irti Arjesta -toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa vuonna 2010.

Vuonna 2010 ohjaajien suunnittelupalavereita ennen perheleiriä oli yhteensä kolme. Ensimmäinen palaveri pidettiin huhtikuussa. Tarkoituksena oli suunnitella perheleirin ohjelmaa, sopia suunnitteluun ja toteutukseen liittyvistä vastuista ja monista käytännön asioista. Toinen tapaaminen oli toukokuun alussa, jolloin jatkettiin ohjelman suunnittelua ja kartoitettiin leirin työntekijätilannetta sen osalta, ketkä ovat varmistuneet tulemaan leirille ohjaajina tai vierailevana työntekijänä. Toukokuun lopussa oli leirin viimeinen suunnittelupalaveri, jolloin valittiin toimintaan osallistuvat perheet. Kokouksen jälkeen perheille lähetettiin kirje.

Kirjeessä esitettiin kutsu etukäteistapaamiseen, joka pidettiin kesäkuun alussa. Etukäteistapaamisen tavoitteena oli tutustuttaa perheitä ja työntekijöitä ennen perheleiriä ja samalla sitouttaa toimintaan. Paikalle saapui muutamia perheitä ja tapaaminen oli kaikille osapuolille hyvä tapa tutustua toisiin ja päästä jyvälle siitä, mistä toiminnassa on

kysymys ja mitä elokuun perheleirillä on odotettavissa. Kaikki ohjaajat eivät lomien tai muiden päällekkäisten menojen vuoksi päässeet osallistumaan etukäteistapaamiseen.

Perheleiri pidettiin elokuun alussa. Elokuun loppupuolella oli leirin purkupalaveri ja samalla vertaisryhmien suunnittelupalaveri. Palaverissa käsiteltiin leiripalautteet sekä ohjaajien kokemukset ja tunnelmat leiristä. Leirin purkuun ja kuulumisten vaihtoon meni niin paljon aikaa, ettei suunnittelua juuri ehditty käynnistää. Suunnittelua hoidettiin sähköpostitse, mutta vertaisryhmäkokoontumisen alussa huomattiin, että vain osa ohjelmasta oli suunniteltu. Ammattitaitoinen tiimi kehitti ohjelman nopeasti kasaan. Se kaannus aiheutti ristiriitaisia tunteita vielä haastatteluissakin.

*Ohjaaja: Myös.. että niitten sisällöt jäi vähän keskeneräisiksi mun mielestäni. Se ensimmäinen oli minusta.. mä meinasin mennä paniikkiin kun mä tajusin että.. - - -
Ja mä luulin, että se homma oli niinku hanskassa
Jenni: Joo, no se oli aika yleinen käsitys kyllä
Ohjaaja: Ja se sähköposti oli kanssa sellainen että mä en edes ymmärtänyt että mitä siinä niinku luki (Ohjaajan haastattelu 7)*

Kokemuksesta viisastuneina päätimme pitää erillisen suunnittelupalaverin toisen vertaisryhmäkokoontumisen osalta. Vain muutama pääsi osallistumaan siihen johtuen vaikeuksista irrottautua normaalista päivätyöstä. Ohjelma suunniteltiin pienessä tiimissä ja siitä tiedotettiin kaikille sähköpostitse ennen vertaisryhmää. Kaikki sujui sillä kertaa paremmin.

Vertaisryhmätapaamisia oli syksyn aikana kahdesti ja marraskuun lopulla vietimme yhteisen retkipäivän Norvajärvellä. Suunnittelupalaveriin osallistui vain muutama ohjaaja ja ohjelma lähetettiin sähköpostitse muille tiedoksi. Toiminnan päätyttyä ei pidetty yhteistä palaveria, jossa vertaisryhmiä tai toisaalta koko vuoden toimintaa olisi tarkasteltu koavasti. Vuoden 2011 toiminta käynnistyi suunnittelupalaverilla helmikuun 2011 alku-puolella ja kuun lopussa pidettiin jälleen kerran teemaneuvonpito, jossa suunnattiin katse menneestä tulevaan: seuraavan kesän leiriin ja syksyn vertaisryhmiin.

Toiminnan koordinointi ja johtaminen

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on siirrytty entistä vahvemmin hierkarkisesta johtamisesta vertikaaliseen johtamiseen eli erilaisten tiimien ja verkostojen johtamiseen. Samanaikaisesti moniammatillisuuden lisääntymisen myötä on tapahtunut muutosta työskentelytavoissa. Yhä enemmän on siirrytty pois johtajakeskeisyydestä, mikä on tarkoittanut tiimityöskentelyn, jaetun päätöksentekotyön sekä eri ammattikuntien välisen yhteistyön painoarvon jatkuvaa kasvua. Asiakkaiden elämäntilanteita ja auttamista koskevia ratkaisuja saatetaan pohtia tiimeissä, samoin kuin hallinnollisia käytäntöjä ja linjanvetoja. Yhteistyön ja päätöksenteon muodot vaihtelevat ja virallisuuden asteet vaihtelevat. (Nikander 2002, 55–56.)

Verkostojen kohdalla törmätään usein samaan ongelmaan kuin organisaatioidenkin kohdalla: toiminta irtaantuu usein sille annetuista tavoitteista ja alkaa toteuttaa ei-aioittuja sivutoimintoja. Kyse on verkostojen ohjauksen ja johtamisen ongelmista, jotka jatkuessaan uhkaavat toiminnalle asetettujen primääritavoitteiden saavuttamista (Uusikylä 1999, 57). Irti Arjesta -toiminnassa on monia keinoja, joilla pyritään varmistamaan toiminnan toteutuminen sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Toimintaa koordinoi seurakunnan lähiö- ja perhetyöstä vastaava diakoniatyöntekijä, jonka tehtävänä on esimerkiksi kutsua kokoon ohjaajat suunnittelupalavereihin, hankkia tarvittavat materiaalit leirille ja ryhmätapaamisiin ja olla yhteydessä toimintaan tuleviin vierailijoihin. Seurakunnan aktiivisuus toiminnan toteuttamisessa on tärkeällä tavalla mahdollistanut toiminnan jatkumisen jo yli 15 vuoden ajan.

Yhteistyösopimuksessa on korostettu toiminnan jatkuvuuden turvaamista. Toisaalta ohjaajien osittainen vaihtuminen antaa mahdollisuuden toiminnan uudistamiseen, kun aika ajoin toimintaan tulee mukaan uusia innostuneita ja tuoreilla ajatuksilla varustettuja työntekijöitä. Saimme opiskelijoina palautetta siitä, että olimme mukavalla tavalla tarkastelleet toimintaa kriittisesti. Meiltä odotettiin kehitysideoita siinä vaiheessa, kun vuoden 2011 toimintaa alettiin suunnitella.

Tutkimuksissa on todettu, että monet verkostojen ongelmat liittyvät keskeisesti niiden toiminnan koordinointiin tai johtamiseen. Verkostoja johtaessa on pyrittävä välttämään

liian hierarkista johtamista, sillä usein verkostojen liiallinen muokkaaminen ja toiminnan normittaminen johtavat verkoston muuntumaan takaisin hierarkiseksi organisaatioksi. Johtamisessa on käsitteellisesti usein erotettu toisistaan *management* (asioiden ja prosessien johtaminen) ja *leadership* (ihmisten johtaminen). Vaikka ne ovatkin käytännössä vahvasti kiinnittyneitä toisiinsa, niissä on johtamisen painopisteet hahmotettu eri tavalla. Yleisesti ottaen voisi sanoa, että *leadership* on lähempänä verkostojohdantaa kuin *management*. On huomattava, että verkosto ei koostu vain rajatusta joukosta tarkoin määrättyjä toimijoita, vaan verkkoon liittyy usein satunnaisia toimijoita myös organisaation ulkopuolelta. (Uusikylä 1999, 61–62.)

Vaikka toiminnassa on jaettu suunnitteluvastuu, siitä huolimatta toiminnan koordinaattorina tai johtajana toimivalla diakoniatyöntekijällä on merkittävä rooli rakentamisessa vuosittain. Hän kantaa kokonaisvastuun toiminnasta ja pitää lankoja käsissään. Keskeinen osa tehtävää on moniammatillisen tiimin tiedottaminen ja ajan tasalla pitäminen. On todettu, että hyvä kommunikointi ja selkeä viestintä ovat onnistuneen tiimityön kulmakiviä (Nikander 2002, 56). Tästä ohjaajat antoivat koordinaattorille kiitosta.

Haastatellessamme ohjaajia, meidät yllätti, miten moni ohjaajista olisi kaivannut toimintaa vahvempaa johtajuutta. Ohjaajat pitivät tärkeänä sitä, että jollakin on koko ajan langat käsissä ja johtajuus hallinnassa. Koordinointi tai johtamisvastuu tulee olla nimettynä sellaiselle henkilölle, jolla on riittävästi resursseja hoitaa se kunnolla. Erityisesti kaupungin työntekijät toivat esille, että seurakunnan työntekijällä on todennäköisesti paremmat edellytykset onnistua tehtävässä kuin kaupungin työntekijällä työn luonteen ja siinä olevien vapausasteiden vuoksi.

Että onko se niinkö minkälainen kokemus ja sitte siinä pitää olla aika semmonen tavallaan niinkö vahva, että saa piettyä sen, ne ohjukset käsissä. Että ne lähe niinkö luisumaan. (Ohjaajan haastattelu 5)

Tai jotain muuta että.. että vähän niinku.. ehkä tää on vähän tämmöstä akkavaltaisena alan hommaa että sitten me.. ensimmäiset puoli tuntia tai 40 minuuttia menee semmoseen enemmän ja vähemmän paskanjauhamiseen ja sitten ruvetaan miettiin ja auta armias jos joku heittää jotain, niin siihen väliin pitää vähän hiristä.. niin kyllä aina välillä tuntuu siinä iltapäivän tunteina että hoidetaan nyt vaan nämä hommat ja.. niinku.. ja mennään pois täältä. (Ohjaajan haastattelu, H6)

Ohjaajien näkemyksien mukaan vahvempi johtajuus tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että suunnittelupalavereissa toimitaan tehokkaammin ja suunnitelmallisemmin. Kokouksissa meni usein aika paljon aikaa kuulumisten vaihtamiseen, välillä myös nauramiseenkin. Osa se turhautti.

Vaikka ohjaajat kaipasivat toimintaan vahvempaa johtajuutta, samalla kuitenkin tiedostettiin tehtävän vaativuus. Vahvempi johtajuus ei tuota yksiselitteisesti parempaa lopputulosta. Olennaista on se, että tiimi toimii hyvin ja sen jäsenet sitoutuvat vastuullisesti toiminnan toteuttamiseen yhteistyönä. Vuosia toiminnassa olleiden konkareiden läsnäolo aiheuttaa sen, ettei tarkka suunnittelu aina ole edes kovin välttämätöntä. Toisten tunteminen ja heidän ammattitaitonsa arvostaminen näkyy.

Siinä on varmaan osittain sitä että kun tää porukka on.. tietysti siinä aina osa vaihtuu vuosittain, mutta että suurin piirtein pysyy samana niin.. ja siellä on se hyvä henki ja siinä on myös se luottamus että ne asiat hoituu ja jokainen tekee sen oman tonttinsa että se on.. tavallaan myös musta tuntuu että siinä on sen varaan sitten myös jotenkin jätetty paljon sitä että.. että ne asiat kuitenkin hoituu. (Ohjaajan haastattelu 7)

Nähdäksemme toiminnan keskeinen vahvuus on siinä, että moniammatillinen tiimi tuntee toisensa hyvin ja työntekijöiden kesken on hyvä henki. Tiimi toimii pääasiallisesti avoimesti ja ohjaajat kokivat voineensa kertoa avoimesti mielipiteensä ja vaikuttaa ponnoksellaan toiminnan toteuttamiseen.

5 TOIMINNAN RAKENTUMISEN ETNOGRAFISIA KUVAUKSIA

Luvussa viisi kuvaamme perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan rakentumista sekä toimintaan kytkeytyviä merkityksiä. Aloitamme toiminnan rakentumisen kuvaamisen valmistelutyöstä, jota tehdään ennen toiminnan varsinaista käynnistymistä. Tämän jälkeen siirrymme perheleirin toteuttamiseen ja jatkamme siitä vertaistukiryhmiin. Kuvaamme leiri- ja vertaistukiryhmätoiminnan toteutumista ja rakentumista erilaisten tapahtumien ja niitä koskevien kertomusten kautta. Kuvaus pohjautuu pitkälti havaintoihimme toiminnasta.

5.1 Mitä kaikkea vaatii, että linja-autossa istuu 13 perhettä...

Sitoutuminen, sitoutuminen siihen jatkojuttuunki mikä on ja oikeastaan se on hirveän. Sehän on niinkö semmosta impulsiivista juttua. Että vaikka sinne yritetään niinkö varata niitä perheitä ja puhua ja markkinoida, niin kuitenkin me ollaan siinä tilanteessa silloin, kun ne leirit alkaa, että ei sinne oo ketään tulossakaan. Tai on vain muutamia tulossa. Ja sitte niitä haalitaan sieltä näin. No kuka siinä on ehtiny kauheesti sitoutua, kun niitä kuljetetaan?(Ohjaajan haastattelu 2)

Sitouttamisen vaikeus ja tärkeys

Toiminnan varsinaisesti käynnistyessä, leirin lähtöamuna kello 12 linja-autossa istui suuri määrä perheitä. Lisäksi osa oli jo mennyt tai oli samanaikaisesti menossa Norvajärvelle omilla kyydeillään. Kaiken kaikkiaan leirille oli lähdössä 13 perhettä, mitä voi pitää hienoisena ihmeenä. Perheiden sitouttamisessa toimintaan oli selvästi onnistuttu, koska viime hetken perumisia ei ollut tullut. Ainoastaan yksi perhe oli ilmoittanut muutama päivä ennen leirin alkua, ettei pääse tulemaan. Yksi perhe oli myöhästynyt linja-autosta, ja heitä työntekijä lähti hakemaan autollaan. Toisen perheen vanhempi oli jo päättänyt olla lähtemättä leirille, mutta työntekijän yhteydenotto lähdön hetkellä oli saanut hänet viimein innostumaan leirille. Perhe saapui paikalle myöhemmin omalla autollaan.

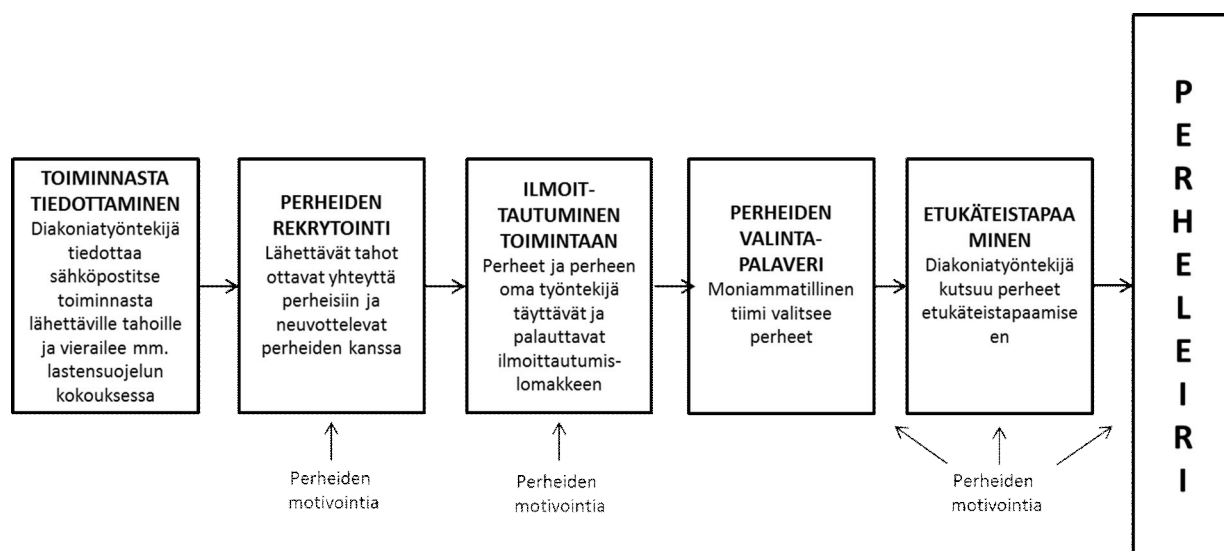
Myöhemmin ymmärsimme, miten merkittävästä asiasta oli lopulta kysymys. Sitoutumisen toimintaan on yksi ryhmätyön kulmakivistä ja onnistumisen edellytyksistä. Ryhmän muodostaminen edellyttää huolellista valmistelutyötä. Ks. Northen 1969, 89, 108–109; Garvin 1987, 72–77). Erityisen haastavaa – jopa pelottavaakin – ryhmään tuleminen voi olla juuri lastensuojelun asiakasperheille, sillä ryhmässä olon perhe voi kokea jatkuvan tarkkailun alaisena olemisena (Brown 1994, 32; 37). Lastensuojeluperheiden elämässä sitoutuminen aikatauluihin, ryhmän sääntöihin ja yhteiseen tekemiseen voi olla toisinaan vaikeaa. Voimavarojen ollessa heikot, kaikkein vaikeinta voi olla yksinkertaisista asioista nauttiminen ja toimintaan sitoutuminen (Heikkinen, A. 2002, 586).

Ryhmämuotoisessa toiminnassa saatetaan käyttää ”sosiaalista imua” lisääviä toimintoja, kuten esimerkiksi elokuvissakäyntiä, kesäretkiä tai yhteisiä ravintolakäyntejä, parantamaan sitoutumista (Heikkinen, A. 2002, 586). Elina Pekkarinen (2006, 112) kuvaa, kuinka tyttöryhmässä otettiin yhteinen tavoite: ulkomaanmatka. Matka toimi motivoivana elementtinä, sillä kolmesta poissaolosta menetti mahdollisuuden osallistua matkalle.

Sitouttamisen ja motiivoinnin prosessi

Ennen leiriä tehty sitouttamis- ja motiivointityö on tärkeää. Moniammatillinen verkosto on tehnyt paljon työtä siinä vaiheessa, kun toiminta asiakkaille käynnistyy. Se on jossain määrin myös näkymätöntä työtä ja irrallaan toiminnan virallisesta toteutuksesta. Osa ohjaajista tekee työtä osana omaa työtään. Sitouttamis- ja motiivointityö alkaa jo siinä vaiheessa, kun aletaan valmistella perheiden valintaa. Mahdollisiin perheisiin otetaan yhteyttä tai heidän kanssaan otetaan puheeksi toimintaan osallistuminen. Tässä vaiheessa on erittäin tärkeä merkitys perheen omalla työntekijällä, joka motivoi perhettä osallistumaan ja vastaa perhettä askarruttaviin kysymyksiin. On todettu, että toiminnan tai ryhmän tavoitteen tunteminen motivoi osallistumaan ja siten myös sitoutumaan toimintaan (esim. Määttä & Partanen 1999, 21). Kertomalla ryhmän toiminnasta työntekijä antaa asiakkaalle mahdollisuuden pohtia ryhmään osallistumista sekä samalla tutustumaan toiminnassa olevaan työntekijään. Työntekijä joutuu käyttämään monipuolisesti asiakkaiden haastattelemisessa motivoivia keinoja (ks. Northen 1969, 111). Perhettä voi

motivoida se, että toiminnassa on mukana tuttu työntekijä. Se voi luoda turvallisuuden tuntua ja madaltaa kynnystä lähteä mukaan. Erityisesti maahanmuuttajaperheiden kannalta tämä on tärkeä tekijä. (Northen 1969, 19.) Kuviossa 5 on kuvattu, mitä tiimi ja siihen kuuluvat työntekijät tekevät ennen kuin toiminta asiakkaille varsinaisesti käynnistyy.

Kuvio 5. Irti Arjesta -toiminnan prosessi ja perheiden motivointi ennen perheleirin alkua.

Perheiden sitouttamisen vuoksi toiminnassa otettiin vuonna 2010 ensimmäistä kertaa käyttöön etukäteistapaaminen, joka pidettiin Wanhalla Torilla kesäkuussa. Tarkoituksena oli madaltaa kynnystä lähteä leirille. Aiempina vuosina leirille lähdön hetkellä paikalla on ollut vain muutamia perheitä. Etukäteistapaamiseen saapui viisi perhettä, mikä oli vähemmän kuin olimme toivoneet. Perheistä kaksi ei koskaan päätenyt leirille, mihin liittyviä syitä emme tarkalleen tiedä. Paikka tapaamisen järjestämiselle oli huono, koska tila oli avoin muille ihmisille.

No semmonen vähän sekava tapaaminen. Kun ei tuntenut ketään silleen niinku.. se oli hyvä että lapsille oli siinä paljon ohjelmaa.. mutta tuota.. en mää tiää.. oli se hyvä että semmonen kuitenkin oli että vähän edes näki ihmisiä, että ei kai se olis voinu paljon ihmeempikään ollakaan. (Vanhemman haastattelu 8)

Tapaamisen tavoitteena oli leikkien avulla tutustua toisiimme sekä kertoa perheille, mitä leirillä olisi luvassa. Ryhmätoimintaa käsittelevä kirjallisuus korostaa, että toiminnan ja sen tavoitteiden tunteminen lisää yleensä asiakkaiden halukkuutta osallistua ryhmään. Lisäksi kasvokkainen tapaaminen ja samankaltainen elämäntilanne parantavat ryhmän toiminnan edellytyksiä. (Ks. Heap 1979, 24–26.)

Etukäteistapaamisen ohella työntekijät ovat yleensä puhelimitse yhteydessä perheisiin esimerkiksi leiriä edeltävällä viikolla tai viimeistään lähtöaamuna. Puhelimitse kuultuaan perheen tilannetta, sillä kesän aikana on saattanut tapahtua merkittäviä muutoksia elämäntilanteessa. Tilanne on saattanut pahentua tai muuttua ainakin siinä määrin, että osallistumisen edellytykset toimintaan ovat huonontuneet. Elämäntilanne saattaa olla juuri lähdön hetkellä niin kuormittunut, että lähteminen tuntuu ylitsepääsemättömän vaikealta.

Haastattellessamme perheitä, kävi ilmi, että vain harvalla heistä oli etukäteen tieto toiminnan jatkumisesta vielä perheleirin jälkeen. Siitä oli ehkä mainittu, kun toiminnasta kerrottiin ja perhettä houkuteltiin mukaan, mutta harvalla tämä asia oli tiedossa perheleirille tullessa. Leirillä aikuisten ryhmässä heille kerrottiin työskentelyn jatkumisesta syksyllä. Tätä voi pitää merkittävänä puutteena toiminnassa.

5.2 Leirillä irti arjesta

Vanhempi: Niin odotin semmosta.. toimintaa ja että lapset saa leikkiä ja.. se ruokailu ja saunomiset ja makkaranpaistot.

Sanna: Semmosta kivaa tekemistä ja.. ja yhdessäoloa vai?

Vanhempi: Niin niin ihan tavallista, ei mitään ihme extremeä kuitenkaan. (Vanhemman haastattelu 3)

Leirin ohjelman ja toiminnan rakentuminen

Irti Arjesta -toiminnassa leirin ohjelma on kaikille perheille yhteinen. Kaikki olivat tervetulleita osallistumaan toimintaan, mutta esimerkiksi aivan pienimpien lasten vanhemmat olivat ajoittain estyneitä esimerkiksi päiväunien vuoksi olemasta mukana. Tu-

lo- ja lähtöpäivä muodostavat poikkeuksen, mutta muuten leirillä on normaaliin arkielämään liittyvä rytmi ruokailuineen ja toimintahetkineen. Ohessa on pelkistetty kuvaus nelipäiväisen leirin ohjelmasta (kuvio 6), jonka toteutumista kuvaamme seuraavissa alaluissa tarkemmin.

KLO	MAANANTAI Meidän perhe	TIISTAI Perheen jaksaminen arjessa	KESKIVIikko Varhainen puuttuminen	TORSTAI
8		Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala
9		Lipunnosto, aamuhartaus, jumppa	Lipunnosto, leirikirkko	Päätöstilaisuus: leiriolympialaisten palkintojenjako
10		Ryhmät: Aikuisten ja lasten ryhmät	Ryhmät: Aikuisten ja lasten ryhmät	Lounas
12	Lähtö ja majoittuminen Norvajärvelle	Lounas	Lounas	Kotiinlähtö
13	Tutustumista, ohjelman ja paikkojen esittelyä	Päivälepo	Päivälepo	
14	Lipunnosto Perheen lipun tekeminen.	Perheiden yhteistä tekemistä: mm. kädentaitoja, valokuvausta ja ympäristötaitetta Päiväjuoma	Päiväjuoma Leiriolympialaiset Koko perheen yhdessäoloa	
17	Päivällinen, ohjaajien palaveri	Päivällinen Saunomista omaan tahtiin	Päivällinen Perhesauna	
18	Iltalauluhetki, lätnpaistoa kodalla	Iltaojelmia: leirinuotio ja yhteislaulua, joulupukki	Iltaojelmia: musiikkia, muita esityksiä	
20	Iltapala omaan tahtiin	Iltapala omaan tahtiin	Iltapala omaan tahtiin	
22	Hyvää yötä	Hyvää yötä Ohjaajien palaveri	Hyvää yötä	

Kuvio 6. Irti Arjesta -perheleirin pelkistetty ohjelma vuonna 2010.

Perheleiri pidettiin elokuussa Rovaniemen seurakunnan leirikeskuksessa Norvajärvellä, joka sijaitsee noin 25 kilometriä Rovaniemeltä pohjoiseen Norvajärven rannalla kauniin luonnon keskellä. Leirikeskuksessa on 20 neljän hengen huonetta eli sinne mahtuu kerrallaan enintään 80 henkeä majoittumaan. Leirikeskuksessa on kaksi suurta luokkahuonetta sekä kolme pienempää ryhmätilaa, joissa osassa on varattuna muun muassa nuorille pelitoimintamahdollisuuksia. Varsinaisen leirikeskusrakennuksen lisäksi on erillinen rakennus, niin sanottu leiripirtti, jossa on yhteisen tilan lisäksi kaksi saunaa. Rannalla on muun muassa leirikirkko, kota ja nuotiopaikka. Liikuntaa voi harrastaa esimerkiksi jalkapallo- ja koripallokentillä.

Fyysinen toimintaympäristö mahdollistaa ja rajaa ryhmämuotoisen toiminnan toteutusta. Leirin ohjelma on rakennettava soveltumaan toteutettavaksi siinä ympäristössä, jossa leiri järjestetään. Norvajärven leirikeskuksen ympäristö antoi tähän hyvät puitteet. Käytettävissämme oli koko leirikeskus. Ryhmätilanteita pidettiin erityisesti luokkahuoneissa ja ulkona.

Perheleirin ensimmäinen päivä – tutustumista ja tunnelmien haistelua

Lähdimme Norvajärvelle linja-autoasemalta puolelta päivin. Matka sujui mukavasti ja alussa huolehdimme kaikille turvavyöt päälle. Matkan aikana ohjaaja kertoi asioita leiristä ja siitä, mitä oli tulossa. Osa pienemmistä lapsista nukahti juuri ennen kuin olimme perillä Norvajärvellä. Osa ohjaajista oli selvittämässä avaimia ja huonejakoa, mutta kesti aika pitkän aikaa ennen kuin perheet pääsivät asettautumaan huoneisiinsa. Perheille oli varattu aika tavaroiden järjestelmiseen sekä vuodevaatteiden laittamiseen.

Ohjelma käynnistyi kokoontumisella ruokasaliin, jossa ohjaajat ja perheet esittelivät itsensä. Me kerroimme lisäksi lyhyesti toimintaan liittyvästä etnografisesta tutkimuksestamme. Lisäksi kukin sai tehdä itselleen nimikyltin. Kyltin väri osoitti, mihin ikäryhmään ja samalla myös mihin vertaistukiryhmään osallistuisimme leirin aikana. Tämän jälkeen kokoonnuimme yhdessä ulos.

Ekana yhteisenä juttuna leirillä oli kokoontuminen ulos lipputangon äärelle. Kaikkien piti esitellä itsensä ja keksiä joku uusi tervehtimistapa omaa kehoaan hyväksikäyttäen. Tämä jännitti monia, mutta sujui oikein mukavasti lopulta ja nauroimme monta kertaa. Osa heilutti kättään tai peppuaan, hyppeli tai muuta vastaavaa. Se sai tunnelmaa rentoutumaan, vaikka nimet eivät kyllä juuri jääneet mieleen. (Sanan tutkimuspäiväkirja 1.8.2011)

Tutustumisen jälkeen perheet alkoivat tehdä yhdessä perheelle omaa viiriä tai lippua. Perheet innostuivat askartelusta. Tarkoituksena oli, että lippu kuvaa perhettä jollakin tavalla. Monet piirsivät lippuun kuvia sekä kirjoittivat siihen heille tärkeitä sanoja tai lauseita. Maahanmuuttajaperheistä osa teki oman kotimaansa lipun. Tunnelma oli mukava.

Päivällisen jälkeen perheet saunoivat omaan tahtiinsa. Pidimme ohjaajapalaverin tässä välissä. Tarkoituksena oli läpikäydä illan ja seuraavan päivän tulevaa leiriohjelmaa, mutta suurin osa ajasta meni ohjaajien tuntemusten ja ajatusten läpikäymiseen. Monilla oli mielessään sellaisia asioita, joista koettiin tarpeellisena keskustella yhdessä. Huomio tuntui lähes jokaisella ohjaajalla kiinnittyvän muutamiin perheisiin. Tämä tuntui epärealistilta, koska osa perheistä jää väistämättä huomiotta. Pohdimme yhdessä ohjaajien kesken, miten ottaa puheeksi vaikeita asioita perheiden kanssa ja miten yhteisistä ”perilisäännöistä” keskusteltaisiin.

Saunan jälkeen pidettiin illanvietto kodassa, jossa paistoimme makkaraa ja lättyjä sekä lauloimme leiriavustajan säestäessä kitaralla. Osa lapsista meni toistuvasti veden äärelle, mikä aiheutti meissä ohjaajissa huolta, sillä vanhemmat eivät aina huolehtineet lastensa turvallisuudesta riittäväällä tavalla. Illanvieton jälkeen söimme vielä leirikeskukselä iltapalan ennen nukkumaanmenoa. Monet lapset olivat vielä suhteellisen myöhään hereillä. Hiljaisuuden tultua leirikeskus alkoi vähitellen hiljentyä ja viimeisetkin perheet kävivät nukkumaan.

Kaiken kaikkiaan ensimmäinen päivä tuntui verrattain sekavalta. Yritimme hahmottaa kuka kukin on ja mitä seuraavaksi oli tapahtumassa. Monien uusien ihmisten tapaamisen vuoksi emme muistaneet läheskään kaikkien perheiden jäsenten nimiä. Maahanmuuttajaperheiden osalta meillä oli vaikeuksia hahmottaa perheen rakennetta ja sitä, kuka kuului mihinkin perheeseen. Maahanmuuttajatoimiston työntekijän panos tuntui todella tärkeältä, sillä hän on sanoittamassa maahanmuuttajaperheiden tilanteita ja toimimista meille sekä toisaalta kertomassa perheille sitä, mitä toiminnassa seuraavaksi tapahtuu ja vastaamassa heidän moninaisiin kysymyksiinsä.

Kerta toisensa jälkeen huomasimme kaivavamme leiriohjelmaa eteemme ja palauttavamme mieliimme, mitä suunnittelukokouksissa oli keväällä ajateltu. Tästä huolimatta kaikki tuntui hiukan kaoottiselta ja meillä oli vaikeuksia orientoitua ohjelmaan. Oli jossain määrin vaikeaa tietää, mikä meidän paikkamme oli ja mitä meidän ajateltiin tekevän. Välillä oli tunne, ettei tiennyt mitä pitäisi tehdä ja miten perheitä voisi tukea. Eriytyisesti maahanmuuttajien kohtaaminen ja ymmärtäminen oli toisinaan vaikeaa, kuten

Oheisessa tutkimuspäiväkirjan merkinnässä maahanmuuttajavanhemman kanssa käymäänsä keskustelua kuvataan näin.

Käytävällä jossain vaiheessa törmäsin [vanhemman nimi], joka yritti kysyä multa jotakin että ”onko tämä leiri ja missä on leiri”. En ymmärtänyt ollenkaan, vaikka kuinka yritin. [Vanhemman nimi] tuntui turhautuneelta ja sanoi minulle ”Et sinä ymmärrä”. No en ymmärtänyt, en. Vaikka olisinkin halunnut. Olo oli aika avuton ja avauduin tästä kokemuksesta muille ohjaajille. (Sannan tutkimuspäiväkirja 2.8.2010)

Osaltaan sekavuuden kokemus liittyi siihen, että olimme toiminnassa mukana ensimmäistä kertaa, jolloin ei ollut aiempien vuosien myötä kertynyttä käsitystä toiminnasta. Keskustelimme tästä myös muiden, ensimmäistä kertaa mukana olleiden ohjaajien kanssa haastatteluissa ja heidän kokemuksensa oli pitkälti samankaltainen:

Jenni: Joo, siinä varmaan tuli niinkö, et siinä oli niin, varsinki se eka päivä. Tuntu et siellä juostiin ku päättömät kanat-

Ohjaaja: Se oli siis aivan kauheaa kaaos-

Jenni: Et sitä ei saatu niinku-

Ohjaaja: Joo. Mie olin illalla niin väsyny, kerta kaikkiaan silloin ensimmäisenä iltana, että minusta tuntu, että ei, jos tämä on tämmöistä menoa koko ajan (Ohjaajan haastattelu 5)

Se ensimmäinen päivä menee vähän siinä niinku ihmisten silmät pälyilee ja kattelaa ja haistellaan että mitä täällä... että missä me ollaan ja ketä nää muut on ja sitten ennen kuin ehkä vielä päästään niin sitten (Ohjaajan haastattelu 6)

Ensimmäisenä iltana olimme sekä fyysisesti että henkisesti poikki. Päivä oli ollut antoisa, mutta uuvuttava monella tavalla. Päässä risteili monia eri ajatuksia ja tunteita. Päivän tapahtumat saivat pohtimaan omaa elämää, arvoja ja asenteita. Majoittuminen samaan huoneeseen muiden ohjaajien kanssa oli tärkeää, sillä iltapesujen ohessa annoimme toinen toisillemme työnohjausta.

Nyt ensimmäisenä päivänä on alkanut miettiä (tai olen jo aiemmin pohtinut) millaiset ovat oman perheeni tavat, mitä arvostan kasvatuksessa, miten itse kasvatan lapseni, miten minut on kasvatettu. (Jennin tutkimuspäiväkirja 2.8.2010)

Tiistai – tutustumista ja toiminnan käynnistelyä

Aamu alkoi yhteisellä keskusteluradion kautta tapahtuneella herätyksellä. Aamupalalla oli kello kahdeksan aikaan vain muutamia perheitä, muut olivat vielä heräilemässä. Tunnelma oli rauhallinen. Vaihdoin kuulumisia, miten yö oli mennyt ja miten kukin oli nukkunut. Ruokailuhetket olivat ylipäänsä hyvä tilaisuus seurata perheiden toimintaa. Tilanteesta riippuen ohjaajat menivät istumaan joko perheiden tai ohjaajien kanssa. Myös perheet tulivat toisinaan ruokailemaan ohjaajien kanssa samaan pöytään. Kuitenkin sekä perheille että ohjaajille suotiin tilaisuus ruokailla omassa rauhassa. Ohjaajat käyttivät taitavasti harkintaa tämän asian osalta. Aamupalan lomassa kävimme ohjaajien kanssa päivän ohjelman läpi.

Leiriohjelma alkoi lipunnostolla, aamuhartaudella ja yhteisellä jumppatuokiolla, jonka lastentarhaopettaja ohjasi. Tämän jälkeen perheet saivat esitellä oman viirin tai lipun haluamallaan tavalla. Tarinat olivat koskettavia ja auttoivat tutustumaan perheeseen aiempaa paremmin. Tämän jälkeen alkoi ryhmätyöskentely, jossa jakaannuttiin viiteen ryhmään iän perusteella: aikuiset, yli 10-vuotiaat nuoret, alle 10-vuotiaat, 2–5-vuotiaat ja alle 2-vuotiaat. Ryhmien alussa oli epäselvyyttä ryhmän vastuuohjaajista, mutta ryhmät pääsivät käynnistymään tästä huolimatta hyvin. Aikuisten ryhmä pidettiin leirikeskusten luokkahuoneessa. Alussa oli Lapin Marttojen kokkikurssin esittely, jota Sanna kuvasi päiväkirjassaan näin:

Kanavan alussa oli Lapin Marttoista työntekijä kertomassa syksyllä järjestettävästä ruokakurssista. Kyseessä on hanke ja he olivat olleet Marttoista yhteyttä [ohjaajan nimi], joka oli keksinyt että perheleiriltähän he saavat valmiin kohderyhmän kokkikurssille. Tavoitteena on siis kokata hyvää perusruokaa halvalla. Vähän meidän kaikkien yllätykseksi kurssi oli sen puolituntisen esittelyn aikana täyttynyt: 7 vanhempaa innostui heti kokkikurssista. (Sannan tutkimuspäiväkirja 3.8.2010)

Kokkikurssi on tullut osaksi toimintaa suunnittelematta. Kyseessä on Yhteisvastuukeräyksen tuotolla ja Marttaliiton tuella järjestetty Kotirumba rullaamaan -pilottihanke, jonka tavoitteena oli tukea vähävaraisten lapsiperheiden arkea ja kotitaloustaitoja. Lappi oli yksi hankkeen pilottialueista. (Marttaliitto-konsernin vuosikertomus 2010.) Irti Arjesta -toiminta tarjosi valmiin kohderyhmän hankkeen tavoitteita ajatellen. Kokkikurssin esittelyn jälkeen käynnistyi varsinainen ryhmätyöskentely, jonka alussa ohjaaja kertoi syksyn vertaisryhmätyöskentelystä.

[Ohjaaja] istui luokan edessä ja kertoi syksyn vertaisryhmäkokoontumisista. Suurin osa perheiden vanhemmista ei ollut kuullutkaan siitä, että myös leirin jälkeen olisi kokoontumisia. Pidin tätä erittäin yllättävänä tietona! [Ohjaaja] kertoi, että jokaisen kokoontumisen alussa tehdään yhdessä tunnesäätälakartta ja että jokainen saa kertoa, mitä kuuluu ja missä tunnelmissa ryhmään sinä päivänä tulee. Jokaisella tapaamiskerralla on oma teema, esimerkiksi perhe, josta sitten keskustellaan yhdessä. Myös isommille lapsille, jotka osaavat jo puhua eli käytännössä kouluikäisille ja sitä isommille pidetään omat ryhmät. Aivan pienten lasten kanssa leikitään. [Ohjaaja] korosti kovasti toimintaan sitoutumisen tärkeyttä - - [Ohjaaja] korosti luottamusta ryhmän sisällä, sillä siellä puhutut asiat jäävät aina ryhmään, eikä niistä saa puhua ryhmän ulkopuolella. [Ohjaaja] kertoi, että ryhmän tavoitteena on toimia vertaistukena, [Ohjaaja] sanoi muun muassa ettei kukaan muu kuin saman kokenut voi ymmärtää sinua. (Sannan tutkimuspäiväkirja 3.8.2010)

Esittelyn jälkeen keskusteltiin ryhmän jäsenten aiemmista kokemuksista ryhmätoiminnasta. Vain muutama vanhempi oli aiemmin ollut mukana ryhmässä, esimerkiksi erotai päihderyhmässä. Vanhemmilta tiedusteltiin, mistä asioista he haluaisivat ryhmässä keskusteltavan. Esille nousi sellaisia aiheita kuten arjessa jaksaminen ja voimavarojen löytäminen sekä rajojen asettaminen. Aiheesta virisi vilkasta keskustelua. Samalla osa vanhemmista oli hiljaa lähes koko keskustelun ajan. Maahanmuuttajavanhemmilla oli vaikeuksia osallistua keskusteluun kielitaidon puutteiden vuoksi.

Alle 10-vuotiaiden ryhmän päävastuuohjaajalla oli selkeä suunnitelma ryhmän toiminnasta. Alussa leikittiin lämmittely- ja tutustumisleikkejä sisällä ryhmähuoneessa, jotta tultiin tutuiksi toisillemme. Lapset tykkäsivät näistä paljon. Kun nimet alkoivat jäädä mieliin, siirryttiin ulos pelikentälle ulkoleikkien ja polttopallon pariin. Ajatuksena oli lapsille ennestään tuttujen leikkien avulla rentouttaa tunnelmaa. Ulkona tehtiin lyhyt kävelyretki metsään, katseltiin luonnosta löytyviä kasveja ja maisteltiin mustikoita. Lopuksi siirryttiin takaisin sisätiloihin ja lapset saivat vapaasti pelata lautapelejä lounaaseen saakka.

Pienten lasten ryhmät kokoontuivat leirikeskuksen luokahuoneessa, joka oli leirin ajan lasten leikkihuone. Heille oli pienimuotoista ohjattua toimintaa, mutta pääasiallisesti ryhmän toiminta koostui vapaasta leikistä ja mukavasta yhdessäolosta sekä aivan pienimpien lasten hoivasta. Lasten ryhmissä oli ohjaajia varsin niukasti, mikä aiheutti ongelmia. Lisäksi edellisen illan myöhäisestä nukkumaanmenosta johtuen lapset olivat vä-

syneitä ja ohjaajat joutuivat nukuttamaan lapsia ennen lounasaikaa. Osa pienimmistä ikävi vanhempiin.

Lounaan ja päivälevon jälkeen ohjelmassa oli kädentaitoihin ja mielikuvitukseen liittyviä tehtäviä, kuten puutöitä, kankaan painantaa, valokuvausta ja draamaa. Ne sijoittuivat sisä- ja ulkotiloihin. Perheet saivat kullakin rastilla käytyään kirjaimen ja lopuksi heidän tehtävään oli muodostaa kirjaimista sana rakkaus. Meidän vastuullamme oli aistit -työpaja.

Tarkoituksena oli hyödyntää eri aisteja ja niiden varassa esim. päätellä, mikä esine on kyseessä tai mikä mauste purkissa on. Se osoittautui osin aika haastavaksi! Eri-tyisen haastavaa se oli mamu-perheille, joille sana ”aisti” ei välttämättä tarkoita mitään. Siinä lomassa jutusteltiin kaikenlaista ja varsinkin lapsista oli kiinnostavaa tutkailla ympäristöä ”kaukoputken” avulla. (Sannan tutkimuspäiväkirja 3.8.2010)

Työpajan aikana oli rauhallinen tilaisuus keskustella perheiden kanssa, kysellä heidän leiritunnelmistaan ja siitä mikä leirissä on ollut parasta. Keskustelut antoivat meille ensimmäistä kertaa tuntuman siihen, mitä toiminta perheille merkitsee ja miten he kokevat sen. Eräs vanhempi kertoi meille avoimesti perheensä tilanteesta, mikä tuntui hyvältä ja antoi vahvan luottamuksen tunteen kokemuksen.

Päivällisen jälkeen perheillä oli mahdollisuus saunaan. Kokoonnuimme rantaan nuotio-paikalle, jossa oli muun muassa yhteislaulua ja -leikkejä. Kohokohtana oli joulupukin saapuminen paikalle, josta jäi perheille mieleenpainuva muisto. Osa maahanmuuttaja-perheistä tapasi joulupukin ensimmäistä kertaa, minkä vuoksi tapaaminen jännitti lapsia ja aikuisia. Perheistä ja joulupukista otettiin yhteisvalokuvia, jotka perheet saivat myöhemmin muistoksi. Illanvietto sujui hyvin, mutta jälleen kerran ongelmana oli pienten lasten kiinnostus veteen, mikä aiheutti vaaratilanteita. Erityisesti toiminnan turvallisuudesta vastaava ohjaaja koki tilanteen epämukavana.

Toisena iltana oli jo havaittavissa selvää ryhmäytymistä, erityisesti yksinhuoltajavanhempien keskuudessa. He viihtyivät hyvin yhdessä, erityisesti tupakkapaikalla. Samalla osa vanhemmista vietti aikaa lähinnä omien lastensa kanssa. Illanvieton jälkeen osa naisista meni saunaan, jolloin ohjaajat hoitivat lapsia. Saunominen oli vanhemmille merkittävä asia.

Ja tietenkin se puusaunahan siellä kiinnosti [nauraa] Kun meillä on vaan sähkösauna.. kun neidän on.. ja tietenkin se uintimahollisuus sitten siinä. (Vanhemman haastattelu 1)

Vaikka ohjelmassa oli nukkuvien lasten valvonta, suurin osa lapsista oli edelleen hereillä. Ohjaajien palaveri pidettiin myöhään illalla, kun äidit olivat tulleet saunasta. Olimme kaikki väsyneitä, mikä vaikutti väistämättä palaverin kulkuun. Kävimme taas läpi päivän tunnelmia ja suunnittelimme vähän seuraavaa päivää. Palaverissa käsiteltiin edelleen samoja perheitä, mikä tuntui turhauttavalta. Merkintä tutkimuspäiväkirjassa kuvaa väsymyksen tunnelmaa.

Iltaa kohden huomasin, että tunteet alkoivat olla enemmän pinnassa - - - Jotenkin kuitenkin täällä leirillä lapset ja perheet tulevat lähelle, iholle. Lapset olivat selvästi jo väsyneitä ja unen tarpeessa, mutta äideille oli tärkeää mennä saunaan. (Sanna tutkimuspäiväkirja 3.8.2010)

Keskiviikko – vertaisryhmätoimintaa ja leiriolympialaisia

Keskiviikko alkoi tuttuun tapaan yhteisellä herätyksellä ja aamupalalla. Lipunnostossa yhdessä ohjaajan kanssa oli kaksi nuorta. Lippu nousi salkoon seurakunnan kanttorin soittaessa trumpettia. Kanttori oli saapunut paikalle säästämään leirihartausta, jonne siirryimme seuraavaksi. Leirikirkko sijaitsee lyhyen kävelymatkan päässä, Norvajärven rannalla. Leirikirkko ei ole rakennus, vaan luonnon keskelle rakennettu avoin tila, jossa on puinen risti, alttari ja istumapaikat. Paikka on varsin vaikuttava. Ohjelma koostui lyhyestä hartaushetkestä ja yhteislauluista. Tilaisuuteen osallistuminen oli perheille vapaaehtoista.

Leirikirkon aikana paikalle saapui musiikin varhaiskasvattaja ohjaamaan lapsille ja nuorille musiikkituokiota. Sanna meni vierailijan kanssa leiripirtille, missä ryhmä oli tarkoitus pitää. Leiripirtti on rannan läheisyydessä oleva erillinen puurakenteinen rakennus, jossa on tupa ja takka sekä kaksi eri sauna. Järjestelimme tilaa uusiksi soveltumaan paremmin toimintaa varten ja sijoittelimme kalusteita uudelleen ja kannoimme osan ylimääräisistä penkeistä uloskin. Samalla keskustelimme leiristä ja perheistä.

[Musiikin varhaiskasvattaja] kyseli paljon myös perheistä, minkälaisia ovat ja tuntui vähän järkyttyneeltä siitä, mitä kerroin. Vaikka kerroinkin hyvin yleisesti vain asioista ja leiritunnelmista. Keskustelu sai minut taas havahtumaan siihen, miten erilaisella orientaatiolla työntekijät leirille tulevat. (Sannan tutkimuspäiväkirja 4.8.2010)

Keskustelu sai oivaltamaan, miten vaikeaa ulkopuolisten vierailijoiden on toimintaan tulla. Heillä ei ole välttämättä tiedossa sitä leirin tai toiminnan kokonaisuutta, johon heidän oma osuutensa sijoittuu. He eivät tunne toiminnassa mukana olevia perheitä. Lisäksi osalla voi olla hyvin rajallinen kokemus tai ei kokemusta lainkaan lastensuojeluperheistä.

Musiikkituokio oli ilmeisen onnistunut. Siihen osallistui kaikki kouluikäiset lapset ja nuoret. Tarkoituksena oli erilaisia soittimia ja ääntä käyttämällä tehdä yhteinen musiikkiesitys, johon kaikki osallistuivat. Myöhemmin kävi ilmi, että yksi leirin lapsista oli onnistunut poikkeuksellisen hyvin musiikkisoittimensa kanssa, mistä musiikin varhaiskasvattaja antoi palautetta lapsen äidille kannustaen lasta osallistumaan musiikkiopiston soittokurssille. Tilanne oli lapselle merkittävä.

Aikuisten ryhmä jännitti meitä molempia etukäteen, vaikka meillä ei ollut siellä varsinaisesti aktiivista roolia ohjaajina. Perheneuvolan psykologi oli tulossa puhumaan perheille rajojen asettamisesta. Psykologi oli etukäteen tiedustellut ohjaajilta ryhmän toimintaa koskevista odotuksista ja perheiden elämäntilanteista sekä leirin tunnelmista. Se oli ollut hyödyllistä, sillä osuus oli erittäin onnistunut ja sopi perheiden kokemiin haasteisiin hyvin. Psykologi kertoi muun muassa ei-sanan käyttämisen aiheuttamasta kehästä ja tavoista, joilla voi välttää sen liiallista käyttämistä. Aiheen käsittely viritti aktiivista keskustelua ryhmän lopussa ja vielä sen jälkeenkin päivällä.

[Psykologin] esitys oli nappiosuma. Toivottavasti vertaisryhmissä jatketaan samasta aihepiiristä. Samankaltaista luento-osuutta olisin kaivannut enemmän ja toisaalta enemmän aikaa sille, että vanhemmat olisivat saaneet puheenvuoron ja kyselemään kunnolla omista lapsista, tuomaan huolenaiheet esille. (Jennin tutkimuspäiväkirja 4.8.2010)

No se oli jotenkin itsestään selvää että mullahan on lapsilla aina ollu rajat.. että tavallaan se oli mulle niinku tuttua. Mutta tietenkin se oli uutta se että ei ensimmäisenä että "Ei" että se pitäis niinkö [nauraa]. [Toisen vanhemman nimi] hoksasi sen, että voi ei, nyt mie joudun miettiin uudestaan, että mie en voi näin sanoa.. että

se niinkö huomasi siinä että kyllä siinä vähäsen olisi hyvä sanoa sillain toisella.. positiivisesti eikä negatiivisesti sitä. Mutta se on vissiin niin helppo sanoa negatiivisesti aina ensin. (Vanhemman haastattelu 2)

Ryhmän onnistumiseen vaikutti aihepiirin osuvuuden ohella psykologin olemus ja välitön kanssakäyminen perheiden kanssa. Psykologi osasi maanläheisellä ja arkisella tavalla puhua asioista ja virittää vanhemmat pohtimaan omia kasvatusten menetelmiään.

Lounaan ja päivälevon jälkeen oli vuorossa perheen yhteistä tekemistä. Iltapäivällä järjestettiin leiriolympialaiset, jotka vesisateesta johtuen pidettiin sisätiloissa. Tämä aiheutti uudelleenorganisointia, minkä vuoksi teki tiukkaa pysyä aikataulussa. Olympialaisissa perheet yhdessä kiersivät tehtäväpaikoissa, joissa oli toiminnallisia tehtäviä, kuten tasapainottelutehtävä, hernepussin heittoa ja pallojen tarkkuusheittoa. Ideana oli, että perheet toimisivat yhdessä leikkimielisessä kisassa. Perheillä tuntui olevan hauskaa. Ohjaajissa olympialaisten järjestäminen kirvoitti kuitenkin tuntoja ja ajatuksia:

Pienen lepo hetken jälkeen pidettiin leiriolympialaiset. Sen järjestelyjen kanssa oli kyllä aikamoista sähläystä, kun ulkona satoi vettä. Päätettiin sitten pitää koko juttu sisällä ja me Jennin kanssa kehiteltiin jotain ”pallonheittoa” sellaista pehmoisista palikoista ja kehiteltiin ihan perstuntumalta jotkut säännöt koko hommaan. Oli aika hankalaa miettiä sääntöjä sellaisiksi, että ne soveltuvat kaikille perheille ja kaikenikäisille lapsille erityisesti. Ihan mukavaa se lopulta oli ja oli hauska nähdä perheiden toimivan yhdessä, iloitsevan ja kannustavan toisia. (Sannan tutkimuspäiväkirja 4.8.2010)

Tutkimuspäiväkirjalainaus kuvastaa niitä tunnelmia, joita meillä ohjaajina oli. Emme ehkä ymmärtäneet täysin, miksi haasteista huolimatta pidettiin kiinni ennakkoon suunnitellusta ohjelmasta. Pienimpien lasten perheillä oli vaikeuksia osallistua aktiviteetteihin.

Ennen iltaruokaa vanhemmilla oli mahdollisuus omaan vapaaseen aikaan, jolloin ohjaajat olivat valmistautuneet hoitamaan lapsia. Neljä vanhempaa kävi pyytämässä meitä lastensa hoitajiksi. Vanhemmat viettivät aikaa pelaten lautapelejä yhdessä. Ruokailun jälkeen perheet kävivät saunassa ja uimassa. Illanvietto pidettiin leirikeskukseen ruokasalissa. Lapset ja nuoret esittävät päivällä harjoittelemansa ohjelmanumeron, johon myös aikuiset osallistuivat. Tunnelma oli levoton ja väsynyt, minkä lisäksi tilan akustiikka

soveltui tarkoitukseen huonosti. Tämän jälkeen ohjelmassa oli kahden ohjaajan toteut-
tama esitys, joka sai meidät kaikki nauramaan.

Sanna: Mikä sulle tälleen heti ensimmäisenä tulis mieleen siitä leiristä?

*Vanhempi: Mikä se oli se nimi, tuo teki nyt, näyttelijä.. - - - Niin [Ohjaaja] oli me-
nossa, minne se oli menossa, Valdemariin. Aina muistan sen. No se oli mukava.
(Vanhemman haastattelu 5)*

Esitysten jälkeen söimme vielä iltapalaa ja pian sen jälkeen perheet vetäytyivät huonei-
siinsa nukkumaan. Myös me ohjaajat olimme väsyneitä. Osa ohjaajista kävi vielä ilta-
myöhällä saunassa.

Torstai – kotia kohti

*Lähtöaamu. Oikeastaan sitä odotti jo kotiin menoa ja samalla oli aika haikea olo.
(Sannan tutkimuspäiväkirja 5.8.2010)*

*Itsellä oli jo melkoinen väsymys päällä ja tuntui, ettei jaksanut oikein keskittyä mi-
hinkään. (Jennin tutkimuspäiväkirja 5.8.2010)*

Aamupalan jälkeen perheille jaettiin palautelomakkeet, jotka heidän tuli palauttaa ennen
leirin päättymistä. Päätöstilaisuudessa perheille jaettiin palkinnot ja diplomit edellisen
päivän leiriolympialaisista. Palkintoina oli koko perheelle sopiva peli sekä lapsille pala-
pelit. Tämän jälkeen siirryimme siivoamaan huoneet ja pakkaamaan tavarat. Siihen liit-
tyi paljon työtä: kuljetettiin lasten sänkyjä ja patjoja eri huoneista, kerättiin leluja ja pe-
lejä mukaan, kannettiin tavaraa sekä järjesteltiin pöytiä ja tuoleja paikoilleen. Aamupäi-
vän aikana kuljimme leirikeskuksen päästä päähän lukuisia kertoja.

*Perheet tarvitsivat aika paljon opastusta lähtövalmisteluissa, erityisesti mamu-
perheet sillä ihan pussilakana ja peitto -sanat tuntuivat olevan hepreaa monille
heistä. Ihan kädestä pitäen kerroin heille, mihin pyykit ja peitot pannaan ja mihin
roskikset tyhjennetään. (Sannan tutkimuspäiväkirja 5.8.2010)*

Lounaan jälkeen siirryimme ulos odottamaan linja-autoa, joka oli vähän myöhässä.
Kaikki halusivat jo kotiin ja se näkyi hieman hermostuneena liikehdintänä. Viimein
pääsimme matkaan. Ajankohta puolen päivän aikaan oli huono päiväunia nukkuvien

lasten kannalta. Linja-autoasemalla suurinta osaa oli joku tullut vastaan, mutta osa perheistä lähti kävellen kotia kohti. Leiri oli kokemuksena niin merkittävä, että leirillä tavatut ihmiset pyöri mielessä vielä pitkään leirin päättymisen jälkeen.

5.3 Vertaisryhmässä päästiin vertaisuuteen?

No mulla ahisti aluksi että.. että loppujen lopuksi en ole ollut vertaistukijutuissa vaikka mie olen ollut hirveästi erilaisissa systeemeissä.. mutta en niin.. mua ahisti aluksi että mitähän siellä pittää puhua ja.. Mutta se sitten olikin paljon positiivisempi asia. (Vanhemman haastattelu 3)

Syyskuun vertaistukiryhmätapaaminen

Perheleirin jälkeen kokoonnuimme vertaistukiryhmätapaamisiin yhtenä lauantaina syys- ja lokakuussa. Marraskuussa järjestettiin koko perheen yhteinen retkipäivä Norvajärvelle. Vertaisryhmätapaamiset pidettiin Rovaniemen kaupungin perhepalvelukeskuksen avoimen päiväkodin tiloissa.

Vertaistukiryhmien tavoitteena on työstää ja syventää perheleirillä esille tulleita asioita. Leirillä perheet sitoutuivat toimintaan ja osallistumaan vertaisryhmiin: he tutustuivat toisiinsa ja ohjaajiinsa. Vertaisryhmiin tulon kynnystä voidaan pitää matalana. Leiripalautteissa vanhemmat toivoivat vertaisryhmiltä seuraavia asioita: vinkkejä lasten kasvatukseen, jälleennäkemistä ja mukavaa yhdessäoloa, kuulumisten vaihtamista, leikkejä koko perheelle, hyviä keskusteluja, vertaistukea ja vinkkejä jaksamiseen. (Leiriläisten palautteet 5.8.2010.)

Ohjaajat kokoontuivat tuntia ennen ryhmän aloittamista. Tarkoituksena oli käydä päivän ohjelma läpi sekä suunnitella työnjakoa ja tilojen käyttöä. Alussa meni aikaa kuulumisten vaihtamiseen, koska edellisestä tapaamisesta oli kulunut aikaa. Ohjaajat kertoivat perheiden kuulumisista ja kokemuksista leiriltä. Saimme kuulla, että perheet olivat osallistuneet aktiivisesti leirillä esiteltyyn Marttojen kokkikurssiin. Päivänohjelman sisällöistä ja suunnitteluvastuista oli epäselvyyttä. Olimme pitäneet elokuussa perheleirin

purkupalaverin, jossa oli jäänyt niukasti aikaa vertaisryhmien yhteiseen suunnitteluun. Siksi oli sovittu, että ohjelmaa suunnitellaan sähköpostitse ennen vertaistukiryhmää. Paikan päällä kävi ilmi, että osa ohjelmasta oli jäänyt suunnittelematta.

Orientoitumista vaikeutti sekin, ettei vertaisryhmäkokoontumisen toimintaa ollut suunniteltu kovin selvästi. Elokuussa pidetty purkupalaveri ei ollut ehkä riittävä siihen. (Sannan tutkimuspäiväkirja 11.9.2010)

Tulin paikalle siinä luulossa, että kaikki on hoidossa. (Jennin tutkimuspäiväkirja 11.9.2010)

Pienistä vastoinkäymisistä huolimatta saimme suunniteltua ohjelman kaikille ryhmille. Moniammatillisen tiimin vahva osaaminen ja kokemus auttoivat ratkaisevalla tavalla. Perheet alkoivat hiljalleen saapua paikalle. Perheet vaihtoivat kuulumisia ja juttelivat, mikä osoitti heidän tutustuneen toisiinsa ja pitäneen yhteyttä leirin jälkeen. Tapaamiseen saapui paikalle seitsemän perhettä, sillä osa oli estynyt tulemasta erilaisten merkittävien elämäntapahtumien ja sairastumisien vuoksi. Osa tuli paikalle verrattain myöhään, minkä vuoksi ohjelma ei pysynyt suunnitellussa aikataulussa. Vertaistukiryhmän ohjelma käynnistyi yhteisellä aloituksella.

Aloitimme tapaamisen siten, että jokainen sai kertoa kuulumisiaan vapaasti. Myös työntekijät osallistuivat tähän. Tilanne oli hieman äänekäs, kun osa lapsista halusi jo leikkimään ja touhuamaan. [Ohjaaja] toimi ”haastattelijana” ja puheenjohtajana, välillä hiljentäen äänekkäimpiä. (Jennin tutkimuspäiväkirja 11.9.2010)

Tämän jälkeen siirryimme vertaisryhmiin. Tarkoituksena oli kokeilla leirillä esille tulleita vuorovaikutusleikkejä ja vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Aikuiset olivat vuorollaan kunkin lapsensa kanssa vuorovaikutusleikeissä.

Tarkoituksena oli puhallella höyheniä lasten kanssa, istua ja maata ison jumppapallon päällä, leipoa pullataikinaa toisesta ja sitten lopuksi vanhempi ja ohjaaja heijasivat lasta lakanassa/peitossa sekä lauletaan samalla. [Lapsi] ei tuntunut innostuneelta hommasta, oli kyllä porukan nuorinkin. [Toinen lapsi] oli innoissaan kaikesta. Erityisesti lopun keinutus oli kaikkien mieleen. Mietin siinä, että tajusivat kohan vanhemmat, miksi me niitä heijausjuttuja tehtiin. (Sannan tutkimuspäiväkirja 11.9.2010)

Sillä välin muut lapset saivat askarrella leikkaamalla lehdistä kuvia. Tilanne oli rauhallon, koska vuorovaikutusryhmään haettiin uusia vanhempia ja lapsia. Tämän takia muu

toiminta keskeytyi ja se piti aloittaa uudelleen. Kun aikuiset ja lapset leikkivät vuorovaikutusleikkejä, nuorten ryhmässä keskusteltiin tunteista SAGA-korttien avulla. Ryhmä oli onnistunut ja nuoret kertoivat tunteistaan yllättävänkin avoimesti. Nuorten ryhmän lopuksi tehtiin rentoutumisharjoitteita.

Lounaaksi oli hedelmiä, leipää, pullaa ja virvokkeita. Ruokailu vei ennakoitua pidemmän ajan, koska vanhemmat keskustelivat aktiivisesti. Lounaan jälkeen nuoret jatkoivat omana ryhmänään ja muille oli nukketeatteriesitys. Tämän jälkeen lauloimme ja leikimme lasten kanssa musiikin tahdissa.

Mielestäni näytimme vanhemmille, että miten lasten kanssa voi hassutella musiikin kanssa. Tanssimme ja otimme lapsiin kontaktia. Viimein pyysimme/käskimme vanhemmat myös mukaan. Tämä oli lapsista tosi hauskaa. (Jennin tutkimuspäiväkirja 11.9.2010)

Vertaistukiryhmäkokoontuminen päätettiin yhteiseen hetkeen. Pinosimme kätemme päällekkäin ja kerroimme, mikä päivässä oli ollut kivointa. Lopuksi nostimme kädet ilmaan ja huudahdimme ”Ensi kertaan!”. Perheiden lähdettyä ohjaajat jatkoivat arvioimalla päivän kokonaisuutta. Kaikin puolin päivä oli sujunut mukavasti ja olimme positiivisesti yllättyneitä perheiden aktiivisuudesta. Tämä oli poikkeuksellista verrattuna aiempiin vuosiin. Marttojen kokkikurssi oli tarjonnut perheille mahdollisuuden tavata toisiaan leirin jälkeen ja ryhmäyttänyt heitä aiempia vuosia paremmin. Vaikka perheitä saapui paikalle runsaasti, oli ohjaajia kuitenkin riittävästi. Suunnittelimme alustavasti seuraavan tapaamisen ohjelmaa ja sovimme suunnittelulle erillisen kokoontumisen syyskuun loppuun.

Lokakuun vertaistukiryhmätapaaminen

Toinen vertaistukiryhmäkokoontuminen pidettiin samoissa avoimen päiväkodin tiloissa lauantaina. Ohjaajat kokoontuivat kertaamaan päivän ohjelman ja sopimaan tilojen käytöstä. Erilliseen suunnitelupalaveriin oli päässyt erilaisten työvelvoitteiden vuoksi vain kaksi ohjaajaa. Oli erityisen tärkeää, että päivän ohjelma käytiin yhdessä lävitse. Ohjaajia oli tällä kertaa vähemmän sairastumisten vuoksi.

Paikalle saapui seitsemän perhettä, jotka olivat osin eri perheitä kuin edellisessä tapauksessa. Jakaannuimme kolmeen ryhmään: aikuiset, nuoret ja pienet lapset. Ohjaajat jakaantuivat tasaisesti, kaksi ohjaaja jokaista ryhmää kohden. Pienten lasten ryhmässä oli kuusi lasta ja he käyttivät avoimen päiväkodin leikkitilaa. Ohjelma koostui vapaasta leikistä ja mukavasta yhdessäolosta.

Nuorten ryhmä kokoontui avoimessa aulatilassa, jossa oli pöytä ja sen ympärillä tuoleja. Tila soveltui tarkoitukseen huonosti, sillä se ei antanut mahdollisuutta rauhalliseen työskentelyyn. Ryhmässä oli neljä nuorta. Välineenä hyödynnettiin Pesäpuu Ry:n Elämän tärkeät asiat -kortteja. Korteissa on maalattuja kuvia ja ne sisältävät sanan, joka voi kuvata jotain fyysistä tai konkreettista perustarvetta, kuten uni tai ruoka. Kuvat voivat kuvata jotain abstraktimpaa asiaa, kuten hellyys tai ikävä. Työskentely käynnistettiin levittämällä kortit pöydälle ja jokainen sai valita kolme itselleen merkityksellistä korttia. Keskustelun aloitti toinen ohjaajista, jotta nuoret rohkaistuisivat ja näkisivät samalla, millaisia asioita korteilla voi kertoa.

Nuoret kertoivat yllättävän hyvin korteista ja tunteistaan. Etenkin [lasten nimet] kertoivat hyvinkin henkilökohtaisia asioita perheestään. Itse menin hieman ”paniikkiin”, että mitähän sieltä alkaa loppujen lopuksi tulla esille, mutta [ohjaaja] konkarina hoiti tilanteen hyvin rauhallisesti ja teki lisäkysymyksiä, muttei kuitenkaan painostanut. [Ohjaaja] joutui poistumaan kesken kaiken ja ohjasin tuokion loppuun yksin. Mielestäni se sujui hyvin, sillä sain nuoret keskustelemaan ja kertomaan elämästään. (Jennin tutkimuspäiväkirja, 16.10.2010)

Avointa keskustelua edesauttoi nuorten aiempi tuttavuus ja ryhmän pieni koko. Toisen ohjaajan kokemus nuorten kanssa työskentelystä auttoi luottamuksellisen tilanteen syntymistä. Kaikilla oli hyvä olla, eikä jännitystä ollut havaittavissa. Kokenut työpari ryhmän ohjaajana toi varmuutta toimia lopun aikaa itsenäisesti ja saattaa keskustelu loppuun.

Aikuisten ryhmä kokoontui pienessä ryhmähuoneessa, jossa oli sohva, keinutuoli, nojatuoleja ja lattiatyynyjä. Ryhmässä oli kaksi ohjaajaa ja seitsemän vanhempaa. Alkuun kävimme läpi kaikkien nimet ja vaihdoimme kuulumisia. Aikuisten ryhmän ohjelmassa oli ryhmäkeskustelua seuraaviin kysymysten tai lauseiden avulla: Mistä hyvä perhe muodostuu? Toivon, että useammin... Toivon, että emme enää... Asia, jonka haluaisin

muuttaa perheessämme, on? Vanhempien oli tarkoituksena jatkaa lauseita ja kertoa ha-
luamiaan asioita muille ryhmänjäsenille.

Lähdettiin keskustelemaan alun perin suunniteltujen kysymysten pohjalta. Suomalaiset olivat paljon äänessä ja keskustelua oli aika runsaastikin. Kysymykseen Mistä hyvä perhe muodostuu? [Vanhempi] lähti heti kuvailemaan rakkautta ja hyvän olon tunteita, eikä tällä tarkoittanut vain puolisoiden välistä rakkautta. Puhuttiin hyvästä arjesta ja läsnäolosta. Kysymys Toivon, että ... useammin viritti runsaasti keskustelua. [Vanhempi] kertoi, että pitäisi ulkoilla enemmän, muut kommentoivat samaa. Lisäksi melkein kaikki sanoivat, että pitäisi olla enemmän yhdessä perheenä, [Vanhempi] kommentoi että haluaisi käydä uimassa. Yleensäkin enemmän lähteä kotoa jonnekin ja tehdä jotain mukavaa yhdessä. (Sannan tutkimuspäiväkirja 16.10.2010)

Ryhmä oli kokemuksena onnistunut ja maahanmuuttajatkin saivat omalla vuorollaan kertoa omista ajatuksistaan. Keskustelun tavoitteena oli herätellä vanhempia pohtimaan, missä avaimet hyvään ja tavalliseen arkeen ovat. Keskustelu sai vanhemmat havahtumaan, kuinka pienillä arkeen liittyvillä valinnoilla voi vaikuttaa perheen hyvinvointiin.

Ja se oli hyvin.. oli kiva nähä kyllä.. - - - niin tuota.. musta oli kuitenkin hyvä, että sai rauhassa sillä lailla keskustella, että noi lapset sai olla hoidossa. (Vanhemman haastattelu 8)

Ryhmälle oli varattu aika vähän aikaa, mikä lopetti ryhmän kesken, mutta vanhemmat jatkoivat keskustelua vielä lounaan äärelläkin. Ruokailuun kului suunniteltua pidempi aika, kun keskustelu kävi niin tiiviinä. Ruokailun lomassa kävi ilmi, että yhden perheen vanhempi oli toivonut lapsilleen tukiperhettä. Vanhemmat vaihtoivat tietojaan ja kokemuksiaan tukiperheasiasta, mikä rohkaisi vanhempaa ottamaan aisan puheeksi myös paikalla olleen sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä kertoi tukiperheen hakemisesta ja siihen liittyvistä käytännöistä.

Yhteisessä lopetuksessa jokainen sai kertoa mikä oli ollut kaikkein kivointa päivässä: lasten mielestä leikki, aikuisten mielestä ruoka ja hyvät keskustelut. Perheet lähtivät koteihinsa mukanaan lounaalta jäänyttä ruokaa, joka tuntui lämmittävän monen perheen mieltä. Ohjaajien loppupalaverissa todettiin kaiken sujuneen mukavasti ja sovimme erillisen suunnittelupalaverin tulevaa retkipäivää varten.

Retkipäivä Norvajärvelle

Viimeinen tapaaminen oli retkipäivä Norvajärven leirikeskukseen. Lähtö oli kello kymmenen linja-autoasemalta. Reilua viikkoa ennen vain muutama perhe oli ilmoittautunut retkipäivään, joten perheiltä tiedusteltiin puhelimitse osallistumista. Yllättäen vain yksi perhe ei saapunut paikalle. Myös perheet, jotka eivät olleet vertaisryhmäkokouksissa, tulivat paikalle. Ohjaajat olivat tästä ilahuneita. Perheiden aktiivista osallistumista voi pitää onnistumisen merkinä: sitouttamisessa oli onnistuttu, perheet olivat saaneet toisista perheistä uusia tuttavuuksia ja leirillä oli ollut niin mukavaa, että Norvajärvelle haluttiin palata uudelleen.

Norvajärvellä ohjaaja piti meille yhteisen jumppatuokion. Tällä välin osa ohjaajista oli leirikeskuksen sisätiloissa järjestelemässä tiloja valmiiksi tulevaa toimintaa varten. Lapsille valmisteltiin yksi luokkahuone leikkilaksi ja pienempään ryhmähuoneeseen laitettiin valmiiksi jouluaskartelumateriaalit. Päivän ohjelma oli kaiken kaikkiaan melko väljä ja vapaa. Kukin perhe sai omaan tahtiinsa käydä askartelemassa joulutonttuja sekä kortteja. Perheille, joissa oli useampi lapsi, mahdollistettiin askartelu kunkin lapsen kanssa erikseen. Perheet ja ohjaajat kävivät omaan tahtiinsa syömässä jouluruuan ja torttukahvit leirikeskuksen ruokalassa. Ohjelman väljyyden vuoksi, perheille jäi runsaasti aikaa vapaamuotoiseen yhdessäoloon. Niin askartelun lomassa kuin käytävillä tai ruokapöydässä keskustelimme perheiden kanssa lasten kasvatuksesta ja muista arkisista tai ajankohtaisista asioista.

Toteutimme tutkimukseemme liittyvän nuorten haastattelun. Alaikäisten nuorten haastatteluun tarvitsimme luvan heidän huoltajiltaan. Kaikki vanhemmat antoivat luvan haastatteluun, mutta yksi nuorista ei ollut siitä kiinnostunut. Kaiken kaikkiaan nuoria oli kymmenen, mikä oli paljon enemmän kuin olimme osanneet aavistaakaan. Ryhmä oli liian suuri ryhmäkeskustelun luonnetta ajatellen. Nuoria tilanne jännitti, mikä ilmeni levottomuutena sekä nauramisena. Tästä huolimatta saimme nuoret keskustelemaan melko mukavasti. Puhe oli keskenään ristiriitaista, sillä yhtäältä toivottiin toimintaan enemmän vapaa-aikaa ja toisaalta ehdotettiin uusia toiminnallisia aktiviteetteja. Ryhmäkeskustelu oli meille tärkeä kokemus kuulla nuorten näkemyksiä toiminnasta ja sai meidät pohtimaan toiminnan kohderyhmää.

Pian haastattelun jälkeen lähdimme jo kaupunkia kohti. Perheet olivat kiinnostuneita saamaan kesällä otettuja valokuvia, jotka luvattiin toimittaa perheille ennen joulua. Kerroimme vanhemmille, että tulimme haastattelemaan heitä. Haastattelupyyntöön suhtauduttiin myönteisesti. Perheille muistuteltiin mahdollisuudesta hakea jouluavustuksia esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitolta, lastensuojelusta sekä seurakunnalta.

6 TOIMINTA MONIAMMATILLISENA RYHMÄTYÖNÄ

Edellisessä pääluvussa olemme kuvanneet perheleirin ja vertaisryhmätyöskentelyn toteutumisen etnografisina kuvauksina. Sosiaalityötä luonnehditaan usein puhetyöksi (Hurtig 1999, 63, 80–81; ks. myös Forsberg 1998). Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa hyödynnetään erilaisia työmuotoja, työmenetelmiä ja välineitä monipuolisesti. Seuraavaksi kuvaamme toimintaa tästä näkökulmasta ja analysoimme sitä, mitä erilaisilla tavoilla olla ja työskennellä tuotetaan. Luvun toisessa alaluvussa suuntaamme katseemme toimintaan moniammatillisen ryhmätyön näkökulmasta.

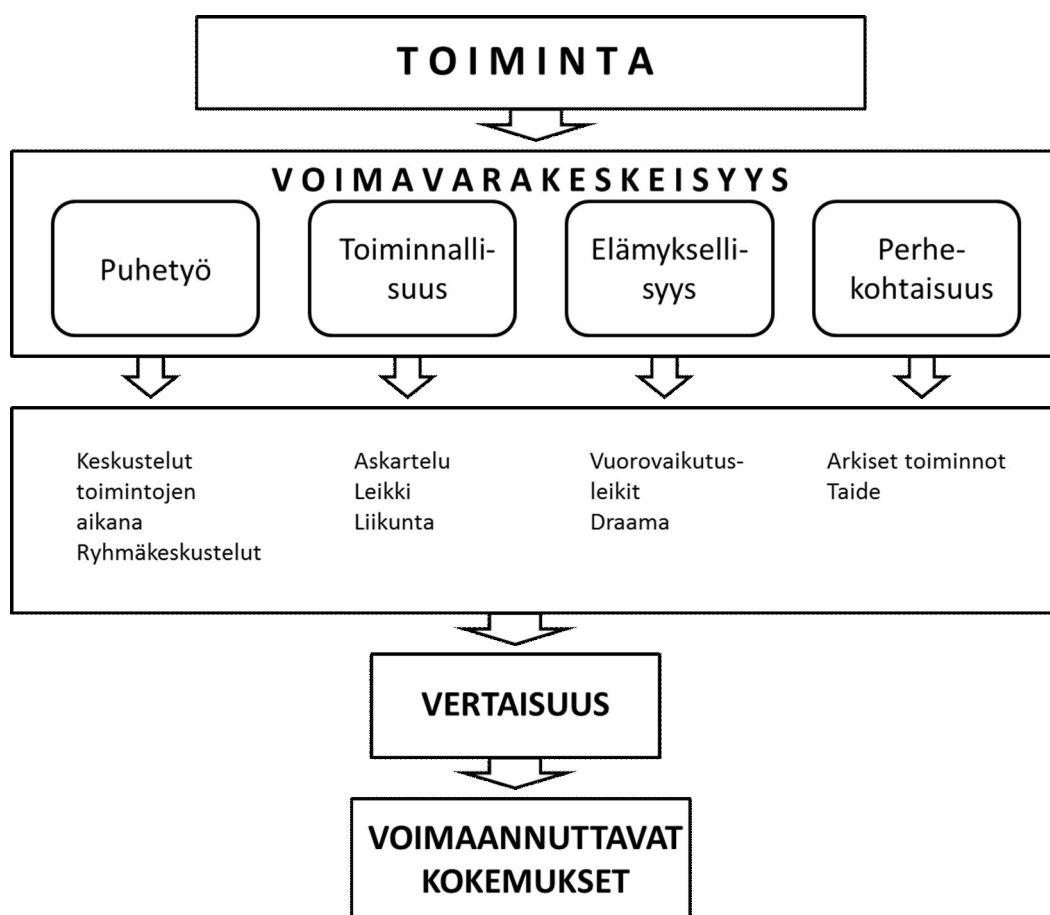
6.1 Työmuotoja

Selkeä suunnitelma, selkeä runko siihen pitää olla, mitä teet. Ja selkeästi välineet mitä teet niinkö millä välineillä. (Ohjaajan haastattelu 2)

Sosiaalityössä auttaminen on monesti vaikeaa (esim. Poikela 2010) monenlaisen avun, tuen ja kontrollin muodoista huolimatta. Lapsen sijoittaminen on viimesijainen vaihtoehto, joka usein hyödyttää lapsia. Mikään tae se ei kuitenkaan ole, vaan edellyttää usein oman elämänhistorian herättämien tunteiden ja kokemusten kohtaamista, jotta uudet hahmotukset pääsevät parantamaan kehitystä (Bardy & Barkman 2001, 205). Sen saavuttamiseksi tulee osata hyödyntää erilaisia työmuotoja ja -menetelmiä.

Tutkimuksellisena kiinnostuksenaamme on koko matkan ajan ollut perheleiri- ja vertaisryhmätyöskentely työmuotona ja moniammatillisena yhteistyönä. Siitä huolimatta emme keskustelleet kovin usein työntekijöiden kanssa toiminnassa hyödynnettävistä menetelmistä tai välineistä. Havainto on kiinnostava. Riitta Laakson (2009, 166–167) kokemuksen mukaan kysymys lastenkotityössä käytetyistä menetelmistä tuntui työntekijöistä toisarvoiselta. Lastenkotityöstä puhuttaessa ei juuri koskaan puhuttu menetelmistä, vaikka työntekijöillä oli koulutusta eri menetelmien ja menetelmällisten lähestymistapojen käyttöön. Tilanne kuvastaa luultavasti laajemminkin sosiaalityön ja sosiaalialan työn tilannetta, sillä metodien systemaattinen kehittämistyö on ollut viimeaikaisen kiinnostuksen kasvava kohteena.

Perheleirin ja vertaisryhmäkokoontumisten ohjelma luo yhtäältä puitteet ja mahdollisuudet erilaisten työskentelytapojen käytölle, mutta samalla se voi rajata joitakin tapoja pois. Moniammattilisen tiimin ohjaajat vaikuttavat kiinnostuksellaan tai toiminnallaan toiminnassa käytettäviin menetelmiin. Ohjelman rakentaminen on tasapainoilua sen osalta, mistä osuuksista toiminta muodostuu ja mikä niiden painoarvo toiminnan kokonaisuudessa on (Törrönen 2001, 43). Toiminnassa silmiinpistävää on se, miten monenlaisia menetelmiä ja työskentelyä siinä hyödynnetään (ks. kuvio 7). Sosiaalityölle ominaisen puhumisen ohella toiminnassa hyödynnetään toiminnallisia, kokemuksellisia ja elämyksellisiä välineitä (ks. myös Hurtig 1999, 47).

Kuvio 7. Toiminnassa hyödynnettäviä työmenetelmiä.

Toimintaa kantava voima tai peruslähtökohta on *voimavarakeskeisyys*. Ryhmämuotoisessa työskentelyssä tavoitteena on kautta linjan käyttää toimintatapoja, jotka tukevat perheiden toimintaa arjessa ja perheiden voimavaraistumista sen sijaan, että kaiveltaisiin

menneisyyden epäonnistumisia tai rankkoja elämäkokemuksia (ks. myös Rönn 2000, 59–60). Osallistujat saivat tuoda omia aiempia kokemuksiaan esille haluamassaan määrin ja itse valitseminaan hetkinä, mutta keskustelun aiheeksi niitä ei valittu.

Toiminnassa oli mukana myös sosiaalityölle tyypillistä puhetyötä, jota hyödynnettiin pääasiassa vertaisryhmätoiminnassa keskustelua virittävien kysymysten tai välineiden (mm. Elämän tärkeät kortit tai SAGA-kortit) avulla. Toisaalta keskeinen osa toiminnan tavoitteesta toteutuu arkisena keskusteluna toiminnan lomassa vanhempien ja lasten kanssa: siirtymätilanteissa, ruokailussa, saunassa tai lasten kanssa leikkiessä. Tilannesidonnainen toiminta ja kyky tarttua esille tuleviin arvokkaisiin tilanteisiin, luo mahdollisuuden voimaannuttavaan kokemukseen. (Ks. myös Rönn 2000, 46–47.)

Riippuen sitten siitä porukasta niin käsitelty, että on piirretty perhekuva tai sitten erilaisilla korteilla tai näytelmillä.. nyt tänä vuonna me ei tehty sitä näytelmää, kun siinä tosiaan meni se yksi tuokio siihen, että just siihen musiikkijuttuun. Tavallaan ehkä semmosta.. siis nuorten kanssahan pystyy käsitteleen tosi paljon näitä asioita vaikka siis jos korttien kanssa lähtee. Että ne tuottaa tosi hyvin niitä ajatuksia ja että sitä niinkö mieltii, että pysähtyykö näitä nuoria näissä perheissä kukaan kuuntelemaan.. miten he näkee sen tilanteen. (Ohjaajan haastattelu 7)

Puhetyön ja keskustelun rinnalla toiminnallisuus on tärkeä, mahdollisuuksia avaava elementti. Toiminnallisuuden, elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden kautta voidaan vahvistaa perheen perustusta, voimavaraistaa perhettä ja haltuunottaa keinoja arjen parempaan hallintaan. Johanna Hurtigin (2003, 84) mukaan suhteiden parantamiseen tähtäävä työ on usein mahdollisuuksien luomista. Tällä Hurtig tarkoittaa sitä, että lapsen ja vanhemman suhteen korjaaminen on viimekädessä perheen omalla vastuulla, mutta perhetyön avulla voidaan luoda puitteita työstää asiaa. Nähdäksemme siinä kiteytyy Irti Arjesta -toiminnan ydin: toiminnan aikana perheillä on käytettävissä joukko ammattilaisia, joiden kanssa voi keskustella perheen elämäntilanteesta ja työstää sitä yhdessä. Toimintaa voi siksi kutsua dialogiseksi verkostotyöksi (ks. Pyhäjoki 2005, 72–75).

Toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen auttaa yleensä rentoutumaan ja tutustumaan toisiin. Toiminnallisuus korostui erityisesti etukäteistapaamisessa ja perheleirillä, missä ensimmäisten leiripäivien aikana hyödynnettiin leikkejä ja askartelua perheiden tutustumiseksi. Tutustumisen ja kokonaiskuvan syntymisen kannalta leiri on tehok-

kaimpia ja nopeimpia työmenetelmiä (Määttä & Partanen 1999, 26). On vaikea kuvitella, miten muutoin tai missä muissa olosuhteissa olisimme tutustuneet hyvin näin suureen joukkoon ihmisiä.

Mä en tiedä millä sitä saisi vanhempien ja lasten semmosta isommallakin porukalla vaan rentoa yhdessäoloa.. eli kivoja iltanuotioita missä ei välttämättä niin tarvitse hirveesti mitään tapahtua.. istuskellaan ja paistetaan makkaraa ja jutellaan niitä-näitä.. vaikka siinä oliskin muutama laulu luikautettu mutta ne ei niinku tarvi olla niin semmosia. (Ohjaajan haastattelu 6)

Toiminnassa hyödynnetään perhekohtaista ja vertaisryhmäkohtaista työskentelyä. Vanhemmuuden tukemiseksi on tarpeen, että vanhemmat saavat keskenään ja ohjatusti keskustella vanhemmuuden huolistaan. Toiminnassa oli eri ikäryhmille tarkoitettua vertaistukiryhmiä. Ryhmissä käytettiin keskustelua, leikkejä, pelejä ja rentoutusharjoituksia. Vertaistukiryhmien aloituksessa ja lopetuksessa käytettiin lisäksi rituaaleja; ryhmä aloitettiin ja lopetettiin jokaisella kerralla samalla tavalla.

Ryhmämuotoisessa toiminnassa voi arvokasta toisinaan olla yksinkertaisesti se, että kaikille annetaan tilaa niin henkisesti kuin fyysisesti tulla ja viettää aikaa (ks. Rönkä 2000, 42). Ketään ei pakoteta puhumaan tai toimimaan, vaan kukin voi ja saa olla ryhmässä omana itsenään. Toiminnalliset menetelmät saattavat olla lapselle ja nuorelle mahdollisuus vahvistaa omia voimavaroja aikuiskeskeisessä palvelujärjestelmässä (Heikkinen, A. 2002, 585)

Vertaistukiryhmien ohella perheet toimivat yhdessä aktiviteeteissa. He osallistuivat liikunnallisiin menetelmiin (esim. leiriolympialaiset ja jumppa), taidelähtöisiin menetelmiin (esim. askartelut, muut kädentaidot ja draama) sekä tavanomaiseen arkiseen toimintaan kuten ruokailuihin ja illanviettoihin. Perhekohtaisessa työskentelyssä korostuvat elämykset ja kokemukset (Leppiman 2010). Leirillä toteutettiin toiminnallinen draamatuokio, jossa perheenjäsenet pääsivät draamaharjoitteiden avulla harjoittelemaan keskinäistä vuorovaikutusta ja tunteiden ilmaisua. Vertaistukiryhmässä hyödynnettiin vuorovaikutusleikkejä, joiden tavoitteena oli vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Osa vanhemmista kaipasi toimintaan enemmän konkreettista tekemistä ja ohjausta.

No siis ihan vaan niinku konkreettisia esimerkkejä, mitä ois kirjoitettu lapulle, koska mää ehottomasti tarvisin niinku seinään kalenterin. Ettäkö kerran kielletään, kielletään vielä toisen kerran. (Vanhemman haastattelu 1)

Vertaistukiryhmät on ajateltu jatkumoksi perheleirillä käynnistyneisiin toimintaan ja suhteisiin. Keskeisenä haasteena on leirin päättymisen ja ensimmäisen vertaistukiryhmäkokoontumisen välille jäävä yli kuukauden tauko. On perusteltua kysyä, alkaako toiminta tällaisenaan aina alusta (ks. myös Rönn 2000). Tässä suhteessa Marttojen Kotirumba rullaamaan -kokkikurssi toimi tärkeällä tavalla toimintaa jatkavana tekijänä, kun perheet kokoontuivat kokkikurssille muutamia kertoja ennen vertaistukiryhmää. Samalla he tutustuivat toisiinsa paremmin ja sitoutuivat toimintaan osallistumiseen.

6.2 Ryhmätyö moniammatillisena työnä

Leiritoiminta tuntuu pitkälti olevan sellaista kuin mitä aavistelinkin; itsensä likoon laittamista, jotenkin sellaista ”arkista” toimintaa perheiden kanssa. Jotenkin tuntuu, että kaikki työntekijät olivat mukana vähän erilaisella, omalla panoksellaan ja omalla persoonallaan. Se tuntuu hyvältä. (Sannan tutkimuspäiväkirja 2.8.2010)

Aiemmissa luvuissa olemme kuvanneet perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa työskentelevää moniammatillista tiimiä ja sen merkitystä toiminnan toteuttamisessa. Tässä luvussa syvennämme tarkastelua erityisesti sen osalta, minkälaisia erilaisia rooleja ja tehtäviä moniammatillisen tiimin jäsenillä on sekä moniammatillisen yhteistyön vaatimaa tukea ja resursseja.

Oppimista ja ammatillista kehittymistä toisiin tutustumalla

Moniammatillisessa työskentelyprosesseissa opitaan muiden ammattilaisten tehdyn työn kautta: oma ammatillinen identiteetti säilyy vahvana, mutta yhteistyössä oppii muilta toimijoilta heidän tavastaan tehdä työtä ja ottaa haltuun asioita. (Frost ym. 2005, 195.) Osallisuus moniammatillisessa tiimissä voi antaa sosiaalista tukea, vähentää stressiä, auttaa saavuttamaan henkilökohtaisen ja ammatillisen tyytyväisyyden, ymmärtämään

roolimalleja ja ottamaan vastaan palautetta. Moniammatillisuus ja verkostotyöskentely merkitsevät oman ammatillisuuden ja persoonallisuuden esilletuomista avoimesti ja joustavasti sekä kunnioitusta toista työntekijää kohtaan. (Ks. Compton ym. 2005, 293; Ward 2002, 152–153.)

Motivaatio verkostotyöhön nousee muihin työntekijöihin tutustumisen myötä. On helpompi tehdä työtä myös yksin sen jälkeen, kun tuntee toiset asianosaiset (Wallenius 1996, 23). Toimintaan osallistuneilla työntekijöillä oli pääsääntöisesti myönteisiä kokemuksia toiminnassa olevasta moniammatillisesta yhteistyöstä. Työntekijöiden mukaan oli ollut erittäin hyödyllistä tutustua muiden alojen ammattilaisiin – ja oppia heiltä. Esimerkiksi lastentarhanopettajat kokivat, että aiemmin heille varsin tuntematon lastensuojelutyö oli tullut tutuksi, jolloin omassa arkisessa työssä perheiden moninaisten tilanteiden kohtaamisessa tarvittava osaaminen oli vahvistunut.

No onhan sitä, onhan sitä oppinut ihan hirveesti ja nimenomaan päässy sitten niinku näkeen vähän niinku tätä.. toisenlaistakin laitaa että tuskin sitä niinku.. voi olla 40 vuotta töissä joutumatta kohtaamaan jonkinlaisia tapauksia. (Ohjaajan haastattelu 6)

Työntekijöiden oma ammatti-identiteetti ja rooli olivat vahvistuneet toimintaan osallistumisen myötä. On tärkeää oivaltaa, missä oman osaamisen rajat ovat ja kyetä luottamaan muiden ammattilaisten osaamiseen. Kaikkea ei tarvitse hallita itse tai yksin, mutta toiminta luo mahdollisuuksia toisilta oppimiseen.

Mie aina jotenki ihailen niitä päiväkodin työntekijöitä miten ne niinkö, miten niillä on sitä energiaa ja miten ne jaksaa ja osaa, että mie aina hattua nostan, koska minusta tuntuu, että mie en varmaan jaksais. Ja sitte ko on näitä perhetyöntekijöitä niin, he tavallaan tietää sitä arkea mitä siellä on. - - - Mutta ei se, minusta se on hyvä asia, että on monipuolista, koska eri ihminen kattoo eri tavalla niitä asioita. Jos kaikki ois samaa, saman alan, niin se ois aika ykstoikkoista. (Ohjaajan haastattelu, H5)

Eri ammattien välinen yhteistyö ja ongelmien ratkaiseminen yhdessä erilaista ammattitaitoa ja asiantuntemusta yhdistelemällä on kiistatta hedelmällistä ja tarpeellista. Päivi Ahon (1999, 332) mukaan sosiaalialan työn yleisen asiantuntemus helpottaa toimimista moniammatillisessa tiimissä, sillä perusammattitaito antaa hyvät edellytykset hallita monialaista toimintaa, koordinoida sitä, ohjata puhetta ja koota puheesta oleellisen.

Monessa suhteessa sosiaalityö ammattina on moniammatillisen työn keskeinen linkki. Sosiaalityö pyrkii toiminaan yhteistyössä muiden kanssa, neuvottelemaan ja sovitteluun ammattilaisten sekä perheiden ja lasten välillä. Eräässä mielessä sosiaalityö voidaan ajatella sidosaineeksi, joka sitoo yhteen lapsille ja perheille tarjottavat palvelut. (Frost ym. 2005, 195.) Tämä sosiaalityön rooli ja siihen kytkeytyvät mahdollisuudet tarkoittavat nähdäksemme perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa sitä, että siihen osallistuvien sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojelun työntekijöiden tehtävänä varmistaa toiminnan suunnittelu ja toteutus tavoitteiden mukaisesti. Eräässä mielessä sosiaalityö ikään kuin johtaa toimintaa, koska sosiaalityöntekijöillä ja muilla lastensuojelun työntekijöillä on kattava käsitys toimintaan osallistuvien perheiden elämäntilanteista ja tarpeista.

Työntekijöiden keskuudessa on tapahtunut yhteydenottokynnyksen alenemista ja yhteistyön aloittamisen helpottumista. Moniammatillisessa tiimissä toimiminen toisaalta vähentää päällekkäisten toimenpiteiden tekemistä (ks. Hautajärvi 2003, 157, 165), kun on helpompaa ottaa toiseen työntekijään yhteyttä ja miettiä yhdessä mikä olisi hyvä ratkaisu tilanteeseen. Ensisijaisesti yhteydenottoja on tehty lastensuojelun sosiaalityöntekijäille.

Että perheleirin kautta, kun siellä ollaan tiiviisti yhdessä, niin siellä oppii tuntemaan niitä työntekijöitä ja sitte niihin on helpompi luottaa ja niihin ottaa niinku yhteyttä. (Ohjaajan haastattelu 3)

Sama kokemus oli myös perheleirille ja vertaisryhmätoimintaan osallistuneilla perheillä. Moniammatillinen työskentely antaa perheille mahdollisuuden tutustua laajaan joukkoon työntekijöitä. Irti Arjesta -toiminnan myötä osalla perheistä yhteydenottokynnys viranomaisiin on madaltanut. (Ks. Määttä & Partanen 1999, 23.) Syiksi olemme arvioineet leirillä ja vertaistukiryhmissä viranomaisiin ja heidän tekemäänsä työhön tutustumisen ja luottamuksellisen suhteen syntymisen. Yhteydenottoja on tehty sekä seurakunnan että kaupungin työntekijöihin. Toiminnan myötä perheet saivat tietoa eri palveluista, jotka saattoivat auttaa heidän tilannettaan. Tiedon jakaminen tapahtui sekä työntekijöiden että perheiden aloitteesta ja luontevasti arkisen keskustelun lomassa.

Jenni: Tuon leirin myötä vissiin kuitenkin matali tai mataleni kynnys niinku ottaa yhteyttä just niinku [työntekijän nimi]. Että oisitko muuten?

Vanhempi: En, en. Ehän mie edes tiää - - - (Vanhemman haastattelu 1)

Sosiaalityön opiskelijoina toiminnassa mukana oleminen on antanut ymmärrystä eri ammattien tehtävistä ja rooleista sosiaalialan työn kokonaisuudessa ja palvelujärjestelmästä sekä moniammatillisesta ja verkostomaisesta työskentelystä. Merkittävää ja silmiä avaavaa on ollut tutustua seurakunnassa tehtävään perhe-, diakonia- ja nuorisotyöhön ja työn kytkeytymiseen viralliseen palvelujärjestelmään. Perhe- ja diakoniatyöntekijöiden osana on usein toimia asiakkaitensa asianajajina (advocacy) suhteessa viralliseen palvelujärjestelmään sekä paikata palvelujärjestelmässä olevia puutteita. Työntekijöiden kertomukset palvelujärjestelmän ulkopuolelle suljetuista asiakkaista ja lapsiperheiden köyhyydestä olivat puhuttelevia. (Ks. Juhila 2008, 46; Jokela 2011; 25–26). Keskustelut lastentarhanopettajien kokemuksista lastensuojeluilmoitusten tekemisestä tai yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa olivat erittäin mielenkiintoisia ammatillisesti.

Roolit ja tehtävät toiminnassa

Moniammatillisissa tilanteissa ammattilaisten katse suuntautuu eri suunnista asiakkaaseen (Seikkula & Arnkil 2009, 21). Eri ammattikuntien läsnäolo tarkoittaa siis väistämättä paitsi erilaisten persoonallisuuksien ja tosistaan eroavien erityissanastojen sekoitumista toisiinsa myös ammattitaustan mukaan vaihtuvien painotusten, arvojen ja asenteiden kohtaamista (Nikander 2002, 56; Compton ym. 2005, 294). Irti Arjesta -toiminnassa ohjaajien taustaorganisaatio ja koulutus ohjaa toimintaa sekä sitä mihin elämänalueeseen tai kehen perheenjäsenen he kiinnittävät katseensa. Ohessa olevaan kuvioon 8 on koottu toiminnan työntekijöiden rooleja ja tehtäviä: mitä kukin työntekijä toiminnassa tekee, mitä häneltä odotetaan sekä mitä mahdollisuuksia ja odotuksia tehtävään muilla työntekijöillä on.

	Tehtäväkuva	Odotukset ja mahdollisuudet
Seurakunnan diakoniatyöntekijä	Koordinoi toimintaa, yleiset toiminnan järjestämiseen liittyvät tehtävät, hengellisyys. Perheiden kokonaisvaltainen kohtaaminen. Keskustelee ja motivoi.	Jämäkkyys, asioiden hoitaminen ja tiimin johtaminen.
Seurakunnan erityisnuorisotyöntekijä	Nuorille suunnatut toiminnot, hengellisyys. Nuorten kohtaaminen.	Nuorten ryhmäyttäminen.
Lastentarhaopettaja	Ohjaa lastenryhmää, leikittää ja laulattaa. Lapsen näkökulman huomioiminen	Liikunnallinen ja musiikillinen osuus.
Maahanmuuttajatoimiston sosiaaliohjaaja	Tuntee maahanmuuttajaperheet. Keskustelee ja motivoi.	Sanoittaa tilanteita, ”tulkki” molemmin puolin, kulttuurinen ymmärrys ja sensitiivisyys.
Lastensuojelun perhetyöntekijä	Tuntee perheet ja heidän arkensa. Keskustelee ja motivoi. Perheiden kokonaisvaltainen kohtaaminen.	Ottaa huolen puheeksi.
Lastensuojelun sosiaalityöntekijä	Tuntee perheet. Keskustelee ja motivoi. Perheiden kokonaisvaltainen kohtaaminen.	Ottaa huolen puheeksi toiminnan aikana, vie tietoa eteenpäin. Antaa taloudellista neuvontaa. Palvelujärjestelmän tuntemus ja ohjaaminen eteenpäin.

Kuvio 8. Toiminnassa mukana olleiden työntekijöiden tehtäväkuvat.

Moniammatillisen tiimin jäsenten erilaiset ammattitaustat kiinnittivät huomionne ensimmäiseksi toimintaan tutustumisen myötä. Erot olivat niin selkeitä, että olisimme hyvin voineet olla tietämättä kunkin ammattitaustaa ja silti ammatillisuus olisi paistanut väistämättä läpi. Kokemuksemme mukaan esimerkiksi lastentarhaopettajat tuovat esille huolen lapsen näkökulmasta tai sen huomioiden sekä kiinnittävät huomiota erityisesti toiminnan suunnitteluun lasten näkökulmasta ja heille tarkoitettuihin tilanteisiin keskittyen. Seurakunnan erityisnuorisotyöntekijä keskittyi erityisesti nuoriin ja heille suunnattuihin toimintoihin sekä tarkasteli perheen tilannetta nuoren näkökulmasta. Diakoniatyöntekijä, sosiaalityöntekijä sekä perhetyöntekijä kiinnittävät huomionsa selvemmin koko perheeseen ja perheen elämäntilanteeseen kokonaisvaltaisesti. He ohjaavat tältä pohjalta toiminnan suunnittelua ja toteutusta. Maahanmuuttajatoimiston sosiaaliohjaajan työ keskittyy maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyyn jo senkin vuoksi, että hänellä on taito ja aikaisempi tieto perheen tilanteesta. Kokemuksemme mukaan toiminnassa oli tärkeää olla mukana työntekijä, joka tunsi perheet ja osasi sanottaa tilanteisiin liittyviä asioita myös muille ohjaajille. Kulttuurinen osaaminen ja siihen kytkeytyvä tieto ovat keskeisiä maahanmuuttajien kanssa työskentelyssä.

Anneli Pohjola (1999, 112) painottaa, että todellinen moniammatillisuus ja sen onnistuminen on vaativaa (myös esim. Banks 2004; Easen ym. 2000; Kemppainen ym. 1998, 113). On vaikeaa yhdistää hedelmällisellä tavalla erilainen ammatillinen osaaminen yhteiseen tavoitteeseen asiakkaat mukaan ottaen. Todellinen yhteistyö ei ole vain yhteydenpitoa, vaan aidommin yhteistoiminnallista asiantuntijuutta ja käytännön toimintaa. Moniammatillisen yhteistoiminnan onnistuminen edellyttää yhdessä määriteltyjä tavoitteita. Pahimmillaan moniammatillinen työ voi olla epätietoisuutta vastuista, loputtomia kokouksia ja avunhakijoiden tilanteen kriisiytymistä (Seikkula & Arnkil 2009, 13). Tehokkaassa ja toimivassa tiimissä erilaiset konfliktit pystytään ratkaisemaan keskustellen. (Ks. Payne 2002, 254).

Osin aika selvistäkin rooleista huolimatta Irti Arjesta -toiminnassa mukana olevat ohjaajat toimivat tasavertaisina työntekijöinä. Kunkin paikka löytyi intuitiivisesti oman ammatillisen roolin ja taustaorganisaation kautta. Tästä huolimatta tarkkaa jaottelua tehtävälalueista ei ollut, vaan toimintaa toteutettiin yhteisvastuullisesti. Oman ammatillisen taustan ohella tietyt henkilökohtaiset kiinnostukset ja osaamisalueet (esimerkiksi liikunta tai draamakasvatus) kehystivät oman toimijuuden ja roolin muotoutumista toiminnassa.

Toisaalta helpottaa sitä työntekoa että ihmisellä on ne omat vahvuudet ja ne tontit missä ne tekee ja että siinä on vähän semmosta rutiinia ja.. mikä toisaalta sitten on ihan hyvä asia, ettei se ole pelkästään negatiivinen asia, että se vapauttaa sitten siihen muuhun että kun tiedetään, että sä hoidat näin - - -. (Ohjaajan haastattelu 7)

Toiminnassa persoonalliset kiinnostuksen kohteet vaikuttivat vastuualueiden jakautumiseen. Ohjaajat ottivat omaehtoisesti vastuulleen toimintoja, jotka olivat heille läheisiä tai joihin heillä oli erityistä osaamista. Toisten osaamisalueiden ja kiinnostuksenkohteiden tunteminen antoi tilaa toisen toimijuudelle.

Tietynlaisesta ammatillisten roolien selvydestä huolimatta osalla työntekijöistä oli suhteellisen vahvoja näkemyksiä toisten tehtävästä toiminnassa. Tämä yllätti meidät tutkijoina, sillä toiminnan toteutus oli sujunut varsin rauhallisissa merkeissä. Odotukset ja näkemykset olivat osin ristiriidassa työntekijän omien näkemysten kanssa. Moniammatillisessa tiimityöskentelyssä jäsenten tulee ryhmässä pohtia ja sopia yhteisistä toimintatavoista sekä auttaa pohtimaan kunkin jäsenen voimavaroja. (Leppiman & Puustinen-

Niemelä 2006, 27; Compton ym. 2005, 290.) Irti Arjesta -toiminnassa näitä rooleja ei koskaan kunnolla käsitelty, eikä toiminnassa ollut foorumeita, jotka olisivat mahdollisaneet yhteisen reflektion asioista.

En mie jaksa. Mie säästän itteäni. - - - Mie oon joskus, olen tehny, että olen tapellu, että näin tämän pitää tämä juttu tehdä. Ja pitäny kiinni jääräpäisesti, mutta että, en enää. (Ohjaajan haastattelu 2)

En kehannu sanoa, että eikö sun olis järkevempi antaa olla tuolla aikuistenkanavilla. Että siinä ne roolit meni kyllä sekasin (Ohjaajan haastattelu 5)

Moniammatillisessa toiminnassa jännitteitä aiheuttava seikka on professioiden väliset suhteet, sillä niillä on taipumus rakentaa omia ammatillisen osaamisen ja arvojen maailmoja (ks. Karjalainen 1996). Heikompien professioiden edustajat joutuvat yhteistyötä tehdessään luopumaan omasta asiantuntijuudestaan enemmän kuin muut professiot. Toisinaan on todettu, että moniammatillinen yhteistyö uhkasi omaa ammatillista identiteettiä ja osaamista, mutta tutkimukset osoittavat päinvastaista (esim. Banks 2004, 125). Päinvastoin usein oma ammatillinen rooli ja identiteetti selkiintyvät, kun niitä joutuu tarkastelemaan suhteessa muiden ammattilaisten osaamiseen. Tämä voi olla hyvin myönteinen ja ammatillisesti voimaannuttava kokemus. Sen sijaan kilpailu, soloilu ja yhteisen näkemyksen puuttuminen saattavat estää yhteistyön onnistumista tai siihen ryhtymistä merkittävästi (Rahko 2011, 82). Sosiaalityöntekijänä voi olla toisinaan hankalaa työskennellä moniammatillisessa tiimissä, sillä aina ei ole selvää toisille miten asioita lähestytään sosiaalityön kannalta. Toisten lähestymistapa voi olla hyvinkin erilainen verrattuna sosiaalityöhön. (Payne 2002, 255; Hautajärvi 2003, 160.)

Moniammatilliseen yhteistoimintaan liittyy monia ennakkoluuloja ja pelkoja, jotka perustuvat usein virheellisiin käsityksiin tai epäilyihin. Irti Arjesta -perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa tämä näkyy monin tavoin. Vuosittain toimintaan pyritään rekrytoimaan uusia työntekijöitä, mutta halukkaita ei juuri ole. Esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä valtaosa ei halua lähteä toimintaan mukaan. Siihen voi liittyä monellakin tavalla ennakkoluuloja: työntekijät eivät todellisuudessa tiedä, mitä toiminta sisältää ja mitä heiltä sosiaalityöntekijöinä odotetaan. On tärkeää, että toiminnan ohjaajat näkevät toiminnan mielekkäänä ja omaa ammatillisuuttaan edistävänä (ks. Leppiman & Puustinen-Niemelä 2006, 30). Haluttomuuteen osallistua toimintaan liittyy myös se, ett-

ei työntekijöillä ole riittävästi tietoa ja osaamista ryhmätyön menetelmistä ja mahdollisuuksista sosiaalityössä.

Perheleirillä oli lisäksi mukana koulukäyntiavustaja sekä neljä muuta avustajaa. Heidän tehtävänsä määräytyivät tarvittavan avun mukaisesti. Useimmiten avustajat olivat mukana pienten lasten tai nuorten toiminnoissa. Yksi avustajista oli leirillä vastaamassa musiikkituokiosta. Avustajien integroiminen toimintaan jäi osittain vaillinaiseksi ja keskustelimme tästä ohjaajien haastatteluissa. Ennen leiriä avustajille olisi tullut nimetä ohjaaja varmistamaan avustajien tarkoituksenmukainen hyödyntäminen. Leirin aikana he toisinaan joutuivat itse etsimään paikkaansa, mikä voi olla nuorelle haastava tilanne.

Ohjaajien haastatteluissa nousi esille, että moniammatilliseen tiimiin toivottiin lisää eri alojen ammattilaisia, kuten esimerkiksi psykologia. Useampana vuonna toimintaan on toivottu miestyöntekijöitä, jotka voisivat esimerkiksi olla saunassa seurana miehille ja pojille. Miestyöntekijän puuttumiseen voi olla syynä miestyöntekijöiden vähyys ylipäänsä sosiaalialalla. Sukupuoli on kuitenkin tärkeä osa niin lastensuojelutyössä kuin ryhmämuotoisessa työskentelyssä.

Sen leirin jälkeen mietin, että mun olisi tehny kauheesti mieli.. kun ei ole sitä miestä, niinku esimerkkimiestä. Meillä ei ollut nyt eikä ollut edellisenä vuonnakaan, kun on ollu jonain vuonna [miestyöntekijän nimi] ja muuta tämmöstä, mieslastentarhaopettajaa matkassa. Että kuinka tärkeetä olis olla niitä semmosia.. ihan normitaval-lisia miehiä siellä matkassa kanssa. Jotka menis poikien ja miesten saunaan.. ja sitten nyt kuinka paljon oli näitä.. naisyksinhuoltajia.. että olis sitten heidän lapsil-leenkin se miesmalli paikalla. (Ohjaajan haastattelu 6)

Roolimme toiminnassa sosiaalityön opiskelijoina oli tasavertainen ohjaaja muiden kanssa. Osallistuimme ohjelman suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Tutkijan roolimme mahdollisti tietynlaisen vapauden vetäytyä hieman sivummalle tarkkailemaan toimintaa.

Tieto ja valta moniammatillisessa työskentelyssä

Lakiin perustuvia salassapitosäännöksiä on pidetty yhteistyön esteenä, mikä kertoo asiakkaan jättämisestä syrjään toteutettavasta yhteistyöstä (Kemppainen ym. 1998, 118).

Olemme toimintaan osallistumisen myötä pohtineet, minkälaisia rajoitteita lainsäädäntö asettaa tämänkaltaiselle yhteistoiminnalle tietojen luovuttamisen ja käsittelemisen osalta. Mitä perheen lähityöntekijä saa kertoa perheestä muille toiminnassa mukana oleville ohjaajille? Mitä tietoa on ylipäänsä tarpeen kertoa? Ovatko perheet tietoisia siitä, mitä heistä kerrotaan muille? Mitä saa kertoa niille, jotka eivät ole toiminnassa mukana? (Ks. Brown 1994, 31–32.) Kysymyksiä ei pohdittu yhteisesti toiminnan aikana. Työntekijöillä oli luultavasti käsitys siitä, mitä tietoja on tarpeen jakaa yhteisesti ja miten se tehdään.

Mutta, että se on minusta niinku se tärkein pointti siinä perhe..tärkeimmästä päästä tieteenki. Ne perheet on etusijalla, mutta että. Se, että meillä toimis se moniammatillinen yhteistyö. Siihen niinku pyrittäis, että. Ja sitte se viestin kulku, että se on, se on aika semmonen, aika ikäväki että...että toivois niinkö, että me voitais niinkö, ko kuitenkin kaikki on ammattilaisia ja kaikilla on vaitiolovelvollisuus. Että me voitais perheitten parhaaksi, sitte viestiä. Ja tietyistä asioista. Että eihän se tarkoita, että kaikkia asioita lapetaan keskenämme tai jotenki.(Ohjaajan haastattelu 3)

Tietoon liittyy väärinkäsitysten mahdollisuus. Hautajärven (2003) tutkimus päiväkodin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyöstä tuo esille, että päiväkodin työntekijät olettavat sosiaalityöntekijän tietävän perheiden asiat, vaikka tosiasiasa perhe ei ole hänen tai edes sosiaaliviraston asiakas (Hautajärvi 2003, 161–162). Irti Arjesta -toiminnan perheiden valintapalaverissa keskusteltiin muutamista perheistä ilman, että kenelläkään oli kunnollista tietoa perheistä. Keskustelu kääntyi usein lastensuojelun työntekijöiden suuntaan olettaen, että heillä on tieto kaikista perheistä ja heidän elämäntilanteistaan.

No kyllä minusta sillä lailla ittestä tuntuu, että kun aina mulla siellä on joku ollut.. Että jos siellä ei olis ollenkaan niinkö omia asiakkaita.. Tietenkin mie tuon aina toisillekin työntekijöille tietoa sieltä mutta että.. mutta ei se välttämätöntä että siellä just minun omia on, mutta on hyvä että jos sattuu sillä lailla että joku on, ei sillä tavalla tietenkään olisi mukava että kaikki on omia, mutta jos on yksi tai kaksi niin tuota. On siellä joskus ollut semmosia että on ollu toisten asiakkaita, että mikähän problematiikka, kun ei ole omasta mielestään ole havainnut mitään, kun ei ole tiennyt että mitä on niillä. Että joskus joku työntekijä on sanonut, että hänen semmonen ja semmonen perhe on lähdössä että kattoo vähän että miten niillä sujuu siellä hommat. (Ohjaajan haastattelu 1)

Vaikka Irti Arjesta -toimintaan on joka vuosi löydetty perheet on moniammatillinen tiimi toisinaan kohdannut tilanteen, joissa perheitä ei ole ollut riittävästi tai että tiedot per-

heistä ovat vähäiset. Ratkaisua tähän ei ole löydetty. Toisinaan mietitään, onko perheen työntekijä olekaan ilmoittanut perhettä ja toisinaan ilmoittautumisen todetaan olevan perheen vastuulla. Lähettävältä työntekijältä on toivottu pientä tietopakettia siitä, miksi perheen tulisi päästä leirille. Toimintakaudella 2010 esitettiin pyyntö kehittää perheiden alkuhaastattelua ja selkeyttää ilmoittautumisen käytäntöjä. Joka vuosi perheet on saatu valittua ja muutamia on jäänyt varasijoille. Valintapalaverissa soitetut puhelut ovat tuottaneet tulosta.

Oletamme, että perheet tuskin olivat aina tietoisia siitä, mitä heistä kerrottiin tai minkä verran toiminnassa olevat ohjaajat tiesivät heidän elämäntilanteistaan. Tiedon merkitys on tärkeä, sillä siihen kytkeytyy kysymys vallasta. Toisaalta siihen kytkeytyy myös toiminnan tarkoituksenmukainen ja asiakaslähtöinen toteutus sekä yleinen turvallisuus toiminnan aikana. Irti Arjesta -toiminnassa tasapainoiltiin näiden kahden ulottuvuuden välillä taitavasti. Ohjaajien näkemyksen mukaan on hyvä, että mukana on perheen en-tuudestaan tunteva työntekijä. Toisaalta ohjaajat eivät kokeneet tarvetta tietää perheestä muuta kuin elämäntilanteeseen liittyvät perusasiat ja tietynlaiset riskitekijät toiminnan näkökulmasta.

Ohjaaja: Oikeastaan se on siksi tärkeää, että jos jotakin erityistä on. En mie nyt tiää onko se nyt muuten, jos ei mitään erityistä ole niin tärkeää tietää

Sanna: Mikä se joku tärkeä erityinen voisi olla?

Ohjaaja: No joku vaikka, mistä täällä on moni sanonut, että jos siellä on joku vankilassaolija, eikä tiedä että ne on vankilassa eikä tiedä, että mistä syystä ne on vankilassa olleet. Tai jotakin huumeitten käyttäjiä tai semmosia että ainakin etukäteen pitäis semmoset tietää

Sanna: Tavallaan jotkut sellaiset ikään kuin riskitekijät pitäis tietää?

Ohjaaja: Semmoset riskitekijät joo (Ohjaajan haastattelu 1)

Ohjaaja: Mutta.. että mikä olis tarpeellista tietää etukäteen? [mieltii] Onhan varmaan jotain semmosia.. sanomalla että joo, isä on perheestä kuollut tai jotain muuta että.. että ei ihan päästelis sammakoita suustaan että kun viimeisen vuoden aikana kuoli, että ei sitten rupee siellä huutamaan, että mahtavaa kaikki isät riviin, mahtavaa juttua tai jotain muuta.. Että ehkä jotain semmosia mutta

Sanna: Että siis periaatteessa jotkut tällaiset keskeiset.. keskeiset jutut niinku riittää

Ohjaaja: Joo, joo.. mutta en mä nyt tiää kuinka paljon me ollaan niitä käytykään et-tä.. hyvin tämmöset keskeisethän ne on.. ehkä vaan ollutkin tiedossa (Ohjaajan haastattelu 6)

Meitä yllätti, miten vähän ohjaajat halusivat etukäteistietoa perheistä. Monella oli mielessä ajatus, että haluaa kohdata perheen sellaisena kuin perhe oikeasti on – ilman etukäteen syntynyttä mielikuvaa. Asiakkaiden kannalta tämä on tärkeää, sillä monelle toiminta voi olla ainutkertainen mahdollisuus päästä eroon leimasta, joka on saattanut kulkea ihmisen mukana jo pitkään.

Tuki ja resurssit

Moniammatillinen työskentelytapa on monessa suhteessa hyödyllistä. Moniammatillisessa tiimissä työntekijöillä on usein aito kiinnostus saada yhteistyö toimimaan. Sitoutuminen yhteistyöhön on edellytys tehokkaalle toiminnalle. (Frost ym. 2005, 195.)

Irti Arjesta -toiminnassa työntekijöiden sitoutuminen sekä toisaalta sitoutumista määrittelevät reunaehdot vaihtelevat. Erilaiset työajan käytön mahdollisuudet ja panostaminen toimintaan kaupungin ja seurakunnan eri toimialueilla luovat erilaista sitoutumisen mahdollisuutta. Suunnittelukokouksiin osallistuminen on tärkeää jokaiselle työntekijälle, koska niissä luodaan toiminnasta yhteistä käsitystä – moniammatillisen yhteistoiminnan toteuttamisen perusedellytystä. Toiminnassa on ollut ongelmana, ettei toimintaan osallistuvia työntekijöitä ole nimetty riittävän aikaisessa vaiheessa. Tällöin työntekijöillä ei ole mahdollisuutta osallistua leirin ja vertaisryhmien toiminnan suunnitteluun alusta saakka. Ruohonjuuritasolla olevien työntekijöiden olisi tärkeää saada rakenteistavaa tukea verkostomaiseen ja moniammatilliseen työskentelyyn osallistumisessa omilta esimiehiltään (ks. Arnkil ym. 2000, 224).

Koulutuksella on vaikutusta moniammatillisen yhteistyön valmiuteen. Ammatillisen asiantuntijuuden luonne ja koulutus voi keskeisellä tavalla haitata moniammatillisen yhteistyön toteutusta, mikäli asioiden käsitteellistäminen ja siihen liittyvä ymmärrys eroavat (Easen ym. 2000, 357). Valmiutta ja halukkuutta moniammatilliseen yhteistyöhön lisää koulutukseen sisältyvä opetus kyseisestä organisaatiosta, lainsäädännöstä ja sosiaalityön ammatti-identiteetin vahvistamisesta moniammatillisessa yhteistyössä (Hämäläinen & Widgren 1999/2000, 71). Tutkimuksessa on todettu, että sosiaalityön rooli moniammatillisessa tiimissä on kompleksinen ja kiistanalainen. Konfliktit liittyvät asioiden

ymmärtämisen tapoihin, asemaan, valtaan ja yhteiseen tietoon asioista. (Ks. Frost ym. 2005.)

Hyvinvointipalveluiden tuotantotapa ja rakenteet aiheuttavat jännitteitä moniammatilliseen toimintaan, sillä julkisten palvelujen tuotantotapa on asiantuntija- ja organisatiolähtöistä. Asiantuntijat ovat sidoksissa omaan taustaorganisaatioonsa ja näitä byrokraattisia järjestelmiä muutetaan sängen hitaasti. (Karjalainen 1996.) Yhteistyötä estäviä tekijöitä ovat muun muassa erilaisiin organisaatiokulttuureihin ja hallinnollisiin esteisiin liittyvät tekijät (esim. Banks 2004, 134; Hämäläinen & Widgren 1999/2000). Monitoimijaisessa yhteistyössä työajan käyttöön ja johtamiseen liittyvät erilaiset käytännöt aiheuttavat turhautumista. Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa on mukana työntekijöitä sekä Rovaniemen kaupungilta että seurakunnalta. Työntekijäryhmillä oli keskenään erilaisia käytäntöjä sen suhteen, miten he voivat käyttää työaikaansa toiminnan suunnitteluun tai miten heille korvattiin työaikana neljän päivän yhtäjaksoinen leirilläoloaika. Erilaiset käytännöt asettivat ohjaajat keskenään epätasa-arvoiseen asemaan tilanteessa, missä muutoin olisi tullut olla tasavertainen toinen toisensa kanssa. Epäreiluuden kokemuksen tunteita koettiin toiminnan toteutuksen aikana, sillä esimerkiksi kaupungin sisälläkin eri sektoreilla työskentelevillä oli erilaisia käytäntöjä.

Mielenkiintoista on, että joskus moniammatillinen yhteistyö voi olla helpompaa oman organisaation ulkopuolisten tahojen ja edustajien kanssa kuin oman organisaation sisällä. *Yhteisvastuu lapsistamme* -hankkeen tutkimusraportin (Karinsalo 1996, 26; ks. myös Wallenius 1996, 24) mukaan seurakunnassa koettiin suurempaa vaikeutta luoda hyvin toimivia verkostoja oman työnyhteisön sisällä kuin siitä ulospäin. Yhteistyö kunnan sosiaalitoimen kanssa oli antoisaa ja toimivaa, mutta seurakunnan omien työmuotojen välille oli vaikeaa luoda toimivia yhteyksiä. Tähän voi osaltaan liittyä kateutta ja kilpailua niiden kesken, jotka eivät toiminnassa mukana (Karinsalo 1996, 68). Irti Arjesta -toiminnassa on jonkin verran kokemuksia tästä asiasta. Yhteistyö muiden kanssa sujuu hyvin, mutta pitkään mukana olleilla on vaikeuksia saada toimintaan uusia työntekijöitä oman organisaationsa sisältä.

Tiimityöskentely ja sen onnistuminen heijastuu sekä työntekijän työssäviihtymiseen että asiakkaiden kanssa tehtävään työhön. Onnistuessaan moniammatillinen tiimityöskentely

tukee ammattilaisten tunnetta siitä, että hän osaa työnsä ja että hän saa sille kuuluvaa arvostusta muilta työyhteisönsä jäseniltä. Epäonnistuessaan tiimityöskentely johtaa päinvastaiseen tulokseen: ammattilainen kokee jääneensä kuulematta, tullee ohipuhutuksi tai kokee kokoukset turhiksi ja aikaa vieviksi. (Nikander 2002, 57.)

Ohjaajat antoivat palautetta siitä, millä tavalla heidän työnantajansa ja johtajansa suhtautuvat toimintaan ja minkälaiset edellytykset heillä on osallistua toiminnan toteuttamiseen toiminnan edellyttämällä tavalla. Työpaikalta ei ole aina mahdollista lähteä suunnittelukokouksiin tai työaika ei ole mahdollista käyttää toiminnan suunnitteluun. Irti Arjesta -toiminta saattaa näin ollen siis näyttäytyä oman toimen ohessa tehtävältä työltä.

Mutta sitten kun vähän kaikki tekee sitä niinku tälleen oman työnsä ohessa.. niin täähän on vähän sellainen niinku sivuhommia.. ja kun periaatteessa se pitäis niinku tehdä työn ohella.. eihän täällä niinku.. että enhän mä niinku täällä [työpaikassa] voi tehdä tällä viikolla himpun verran vähemmän hommia.. että kun sitä työtähän on ihan joka päivä yhtä paljon (Ohjaajan haastattelu 6)

Työntekijöiden näkökulmasta toiminnassa mukana olevien tahojen esimiesten tulisi sitoutua toiminnan toteuttamisen resurssointiin riittävästi. Työntekijät kaipaavat toiminnan toteuttamisen tueksi myös koulutusta sekä ryhmämuotoisten menetelmien käytöstä mutta myös perheiden elämäntilanteisiin keskeisesti liittyvistä teemoista, kuten päihde- ja mielenterveysongelmista.

7 KOKOAVAA TARKASTELUA: PERHELEIRI- JA VERTAISRYHMÄTYÖSKENTELYN MERKITYKSIÄ

Toiseksi viimeisessä pääluvussa teemme kokoavaa tarkastelua toiminnasta sosiaalityön työmuotona ja ryhmämuotoisen moniammatillisen toiminnan mahdollisuuksista perheiden tukemisessa. Keskitymme toiminnan kuvauksessa toiminnassa oleviin mahdollisuuksiin ja toiminnan kehittämiseen. Lopuksi arvoimme tutkimusprosessin toteutumista.

7.1 Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta työmuotona

Olemme tarkastelleet vuoden 2010 perheleiri- ja vertaistukiryhmätoiminnan rakentamista sekä toimintaa sosiaalityön työmuotona ja lastensuojelutyönä toteutettavana verkostoyhteistyönä. Näkökulmamme on ollut pitkin matkaa ihmettelevä ja kysyvä, osin kriittinenkin suhteessa toiminnan toteuttamiseen. Olemme usein miettineet, mistä oikein on kyse, mitä juuri nyt tehdään ja mitä tämä perheille tarkoittaa. Kysymyksemme eivät aina ole tuottaneet selviä vastauksia tai vastaus on myöhemmin muuttunut. Olemme pyrkineet ymmärtämään toimintaa sen omilla ehdoilla, sisältäpäin ja suhteessa lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn kokonaisuuteen. Seuraavaksi jäsenämme toimintaa sosiaalityön työmuotona.

Moniammatillisena verkostoyhteistyönä toteutettava Irti Arjesta perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta on haastava, joskin samalla antoisa toiminta- ja työskentelymuoto. Kuviossa 9 on jäsenetty toiminnan merkitykset ja mahdollisuudet. Toiminnan tekee kiinnostavaksi ja ainutlaatuiseksi se, että siinä yhdistetään leirimuotoista työskentelyä vertaisryhmätyöskentelyyn. Yhdistämisessä piilee monia huomionarvoisia tekijöitä. Leiri on tehokas keino tutustuttaa ja ryhmäyttää ennestään toisille tuntemattomia ihmisiä; intensiivinen ajanjakso irti arjesta, samoissa tiloissa, saman ruokapöydän ääressä, yhdessä toimiminen, rentoutuminen ja keskusteleminen auttavat tutustumaan ja muodostamaan uusia suhteita. Myös ennestään toisille tutut perheet ja työntekijät voivat oppia tuntemaan toisensa uudella tavalla ja sen myötä syventää suhdettaan. Toiminta on jatkumo, jossa tavoitteena on syventää työskentelyä toiminnan etenemisen myötä. Tämä kaikki

luo edellytyksiä myöhemmin toteutuvan työskentelyn onnistumiselle. Useimmiten yhteistyö työntekijöiden ja perheiden kesken jatkuu vielä toiminnan päättymisen jälkeen.

Kuvio 9. Irti Arjesta –perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan merkitykset ja mahdollisuudet.

Pienetkin selviytymisen elämykset antavat voimavaroja ja itseluottamusta käyttäen saatuja kokemuksia arkielämässä (ks. Leppiman 2010, 237). Toimintaan osallistuvat perheet ovat jossain taholla jo huolen aiheena ja tuen piirissä, jolloin lomana markkinoitu ja elämyksellinen leiri voi tuoda perheen tilanteeseen jotain uutta – ainakin hetkellisesti. Moni lastensuojelun asiakas on kokenut saaneensa esimerkiksi mielenterveys- tai päihdekuntoutujan leiman. Toiminta avaa mahdollisuuden päästä eroon leimasta.

Anu Leppiman (2010, 237) määrittelee perheleirin yhdeksi tuen mahdollisuudeksi, jossa hyvinvointipalveluna tuotetaan elämyksiä, sosiaalista tukea ja perhekuntoutusta. Mitä perheleiri- ja vertaisryhmätyö on, miten sitä voi kuvata ja sanallistaa? Nämä kysymykset ovat virittäneet katsettamme etnografeina ja saaneet meidät kirjaamaan erilaisia tapahtumia ja keskusteluja toimijoiden kanssa ryhmämuotoisesta moniammatillisesta toiminnasta.

Tutkimuksemme otsikko *Irti Arjesta – vai kiinni arkeen?* kiinnittyy kysymykseen toiminnan tavoitteesta tai painotuksesta. Otsikko kuvastaa virkistäytymisen ja hoidollisuuden jännitettä toiminnan toteutuksessa, mutta toisaalta se kuvastaa toiminnassa olevaa mielenkiintoista elementtiä: irrottautumalla arkisista ympyröistä perheitä tuetaan ja annetaan voimavaroja elää yhdessä. Perheille tämä ei välttämättä näyttäydy suoranaisesti, mutta heidän puheistaan se on löydettävissä: toiminta on mahdollistanut lomailun sekä antanut voimavaroja ja vinkkejä arjen pyörittämiseen.

Ryhmämuotoisen toiminnan keskeinen piirre on ryhmän ainutkertaisuus ja ennustamattomuus. Toiminnan toteutus vaatii ryhädynamiikan ja osallistujajoukon tarpeiden huolellista analysointia (ks. Brown 1994, 97). Työ edellyttää tilanneherkkyyttä ja valmiutta nopeisiin muutoksiin. Työntekijät vaikuttavat siihen, millaiseksi toiminta muotoutuu, mikä nousee pääosaan ja miten tiimi hioutuu yhteen. Verkostoyhteistyönä toteutettava toiminta on haavoittuvaa: jokaiselle on annettu vastualueensa, jolloin sairastumisen tai jonkin muun syyn johdosta toiminnasta poisjääminen, vaatii muilta työntekijöiltä kykyä muuttaa toimintaa.

Ryhmämuotoinen asiakastyö edellyttää itsensä peliin laittamista ammattilaisena ja ihmisenä. Tilanteisiin heittäytyminen ja ammatillisen naamion riisuminen auttaa luomaan suhdetta asiakkaaseen ja kasvattaa luottamuksen tunnetta. Ammattilaisena tulee olla uskallusta löytää uusia toimintatapoja perheiden kanssa työskentelyyn. Perheiden kanssa järjestettävässä ryhmämuotoisessa työssä tarvitaan valmiuksia toimia lasten, nuorten ja vanhempien kanssa.

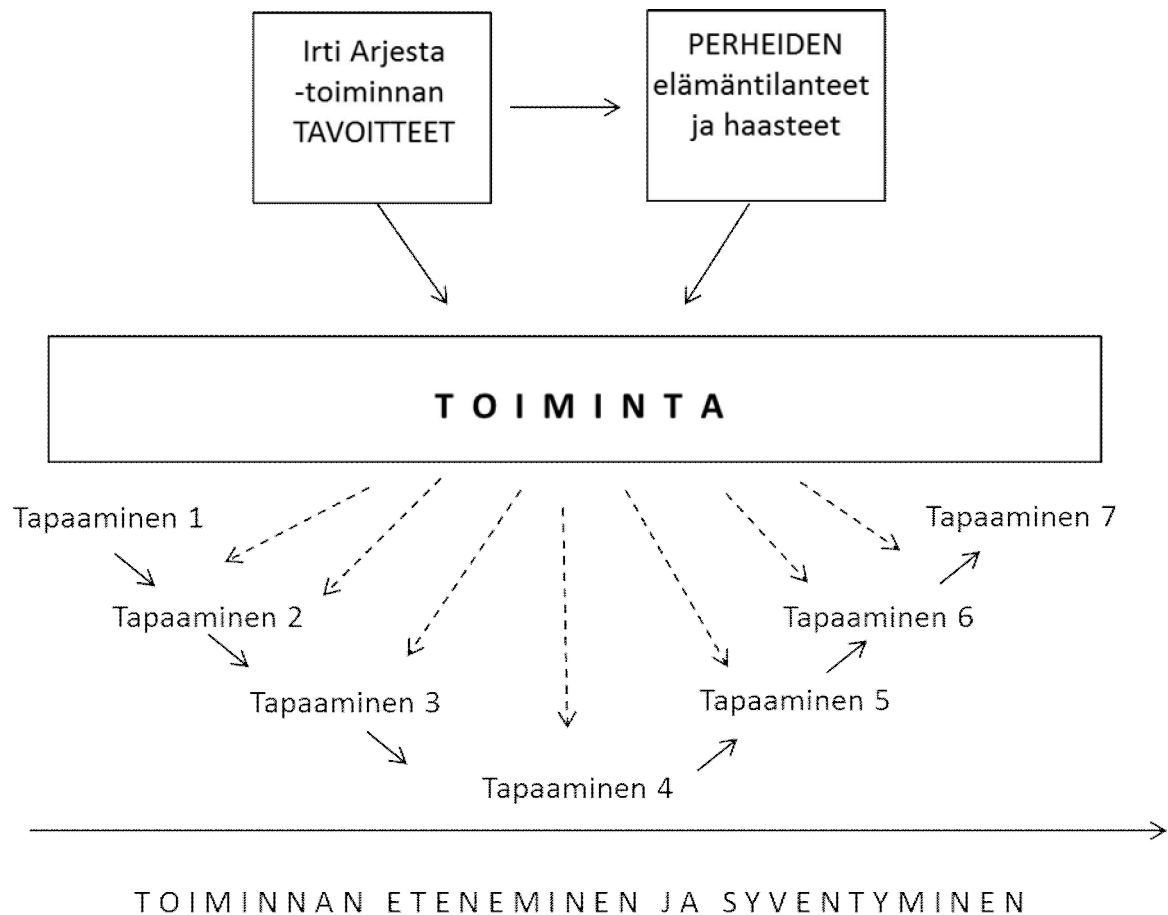
Irti Arjesta -toiminta hyödyttää perheitä monin tavoin. Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan myötä asiakkaat oppivat tuntemaan eri alojen ammattilaisia sekä pääsevät osal-

liseksi heidän osaamisestaan, kuten palvelukentän tuntemisesta ja palveluihin ohjaamisesta. Toiminta madaltaa asiakkaan ja työntekijän välillä olevia raja-aitoja ja poistaa ennakkoluuloja. Sosiaalityö ja kirkon perhe- ja diakoniatyö saavat kasvot.

Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnassa hyödynnetään paljon toimintoja ja työmuotoja, jotka voivat toimia muutenkin sosiaalityössä. Työntekijät oppivat käyttämään erilaisia menetelmiä tai välineitä asiakkaiden kanssa sekä olemaan perheiden kanssa tavoilla, jotka voivat auttaa ammatillisesti monissa tilanteissa. Sosiaalityöhön olennaisesti kuuluvan puhetyön lisäksi toiminnassa on tiiviisti mukana toiminnallisuus, kokemuksellisuus, elämyksellisyys, voimavarakeskeisyys, perhekohtaisuus ja vertaisuus. Asiakkaiden erilaiset taustat ja elämäntilanteisiin liittyvät haasteet haastavat työntekijöiden tiedollisen osaaminen ja asiakkaiden kohtaamiseen liittyvät taidot.

Irti Arjesta -toiminnan kantavana voimavarana on vertaisuus, joka ilmenee joko kapeana tai laveana vertaisuutena (ks. Hokkanen 2003). Vaikka perheet olivat kovin erilaisia taustoiltaan, löysivät he silti vertaisuutta toisistaan ja solmivat kaveruussuhteita. Kohde-ryhmän tarkempi valikointi antaisi työntekijöille mahdollisuuden suunnitella toimintaa ja hyödyntää siinä vertaisuutta tavoitteellisemmin.

Työmuodon keskeinen haaste on siinä, miten ohjelman kokonaisuus rakennetaan. Irti Arjesta -toiminnan taustalla olevat tavoitteet muodostavat perustan perheiden valinnalle (ks. kuvio 10). Ne yhdessä perheiden elämäntilanteiden, heidän kokemiensa haasteiden ja toimintaa koskevien odotusten kanssa muodostavat kokonaisuuden, jonka pohjalta toiminta tulisi rakentaa. Kun perheet on valittu keväällä toimintaan, moniammatillisella tiimillä tulisi olla selkeä suunnitelma toiminnan kokonaisuudesta ja sen osista. Tiimillä tulisi olla käsitys siitä, miten perheleirin ja vertaisryhmäkoontumisten kautta muodostuu eheä ja koko ajan syventyvä prosessi, joka tukee perheiden elämäntilannetta ja vanhempien jaksamista.

Kuvio 10. Irti Arjesta -toiminnan kokonaisuus ja sen toteutus etenevänä ja syventyvänä prosessina.

Keskeinen haaste toiminnassa on tällä hetkellä se, ettei kokonaissuunnitelmaa ole tehty ennen toiminnan käynnistymistä, vaan toimintaa suunnitellaan sen edetessä. Toiminnan keskeinen ajatus on, että vertaistukiryhmässä jatketaan leirillä käynnistynyttä työskentelyä. Toiminta ei saavuta tavoitetta parhaalla mahdollisella tavalla toiminnan osien jäädessä irrallisiksi toisistaan.

7.2 Mahdollisuudet perheiden auttamisessa ja tukemisessa?

Tutkimus käynnistyy jostakin motiivista ja rakentuu tiettyjen lähtökohtien tai oletusten varaan. Tutkimuksessamme taustalla olevana ajatuksena on ollut kysymys siitä, miten sosiaalityön asiakkaiden ja perheiden kanssa työskennellään ja miten heitä voidaan auttaa ja tukea. Kysymys kiinnittyy keskusteluihin vaikuttavasta sosiaalityöstä (esim. Kempainen ym. 2010). Tavoitteenamme on ollut tarkastella perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa sosiaalityön työmuotona ja siten perheiden auttamisessa. Kiinnostustamme ovat kehystäneet tekijät, jotka ryhmämuotoisessa asiakastyössä tukevat vaikuttavaa sosiaalityötä.

Tavoitteenamme on ollut tehdä perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaa ymmärrettäväksi sosiaalityönä. Tavoite kiinnittyy hämmästeleviin kysymyksiin ja kommentteihin, joita tutkimuksemme on saanut osakseen sen eri vaiheissa. Ryhmämuotoinen työ asiakkaiden kanssa ei kaikkien mielestä ole osa sosiaalityötä. Tulkinnan taustalla on monia kysymyksiä, joista keskeisimmät liittyvät kunnallisen sosiaalityön vahvoihin perinteisiin ja käytäntöihin sekä toisaalta sosiaalialan korkeakoulutuksen tuottaman osaamisen jännitteisiin. Sosiaalityöntekijät eivät miellä ryhmätyötä osaksi sosiaalityötä, koska he eivät tee sitä ja koska muut ammattiryhmät hallitsevat menetelmän paremmin. Tulkinta on historiallisesti katsoen kuitenkin tuore, sillä ryhmätyö on varsin perinteinen ja paljon käytetty sosiaalityön työmuoto tai -menetelmä.

Ryhmämuotoisen työn tavoitteet ja keinot käyvät hyvin yhteen sosiaalityön tavoitteiden kanssa. Ymmärrämme sosiaalityön tavoitteeksi sosiaalisen muutostyön: sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Sosiaalityö on kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Ks. Sosnet 2003.) Sosiaalityö aitona muutostyönä huomioi yksilön yhteisössään ja toimintaympäristössään (Laitinen & Pohjola 2010, 7). Siten kysymys asettuukin: Millä keinoilla sosiaalinen muutostyö mahdollistuu? Mitkä ovat ryhmämuotoisten menetelmien mahdollisuudet sosiaalisessa muutostyössä?

Lastensuojelutyön kenttä on varsin moniulotteinen ja perheille on tarjolla monenlaisia tuen, avun ja kontrollin muotoja. Rovaniemen seurakunnan ja kaupungin yhteistyössä

järjestämä perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta on poikkeuksellista, sillä kunnallisessa sosiaalityössä ei ole vahvaa perinnettä leirimuotoiseen työskentelyyn tai ryhmätyön menetelmiin. Toiminnassa yhdistyy sosiaalityön asiakkaiden kannalta kaksi kiinnostavaa ja tärkeää tekijää: moniammatillisuus ja ryhmämuotoinen työskentely. Ne yhdessä auttavat vastamaan yhteiskunnan ongelmiin sekä tukemaan perheitä asiakaslähtöisesti ja asiakkaiden osallisuutta tukien.

Tutkimuksessamme perheleiri- ja vertaisryhmätyö näyttäytyy varsin moniulotteisena työnä: se on niin arkista läsnäoloa ja huolenpityötä kuin yhdessänauramista ja vakavia keskusteluhetkiä. Muistiinpanoissamme on runsaasti merkintöjä luontevasta arkisesta yhdessäolosta ja tekemisestä perheiden kanssa. Kirsi Juhila (2006, 254) käyttää hoivan sijasta sosiaalityön yhteydessä sanaa huolenpito, jolloin hoivan antamisen rinnalla sosiaalityön tärkeäksi tehtäväksi muodostuu hoivan yhteiskunnallinen järjestäminen, hoivan tarpeeseen vastaaminen. Riitta Laakso (2009, 254) kuvaa lastenkotityötä arkiseksi huolenpityöksi, johon yhdistyy hoito- ja kasvatustyö sekä lisäksi huolehtiminen lapsesta, arjen pyörittäminen ja lasten arjen turvaaminen ja normalistaminen. Irti Arjesta -toiminnassa on nähtävissä samankaltaisia piirteitä. Ohjaajat vaihtavat vaippoja vauvoille, auttavat pieniä pukeutumisessa ja keskustelevat aroistakin asioista. Huolenpito on keskeisellä tavalla sisäänkirjoitettu sosiaalityön lähtökohtiin, teorioihin ja käytäntöihin ja se toteutuu auttamisena ja tukena sekä asioiden ajona ja heikompien puolelle asettumisena (Juhila 2006, 175–183). Varhaisen huolenpidon voi nähdä sosiaalityössä lastensuojeluasiakkuuksia tai ongelmien pahentumista ehkäisevänä työnä.

Perheille työmuoto antaa mahdollisuuden hyväksytyksi tulemiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen, jotka ovat olennaisia ihmisyyteen kuuluvia asioita. Osallisuus ryhmässä voi tuottaa toivoa ja optimismia. Edellä todetut asiat ovat sosiaalisen ryhmätyön lupaus. Loppujen lopuksi siinä onnistuminen palautuu asiakkaan arvokkaaseen kohtaamiseen.

Sosiaalityöllä on negatiivinen julkisuuskuva, sillä siihen liittyy kontrollin ja pakkotoimien uhka. Negatiivinen julkisuuskuva pätee erityisesti lastensuojeluun vaarantaen vuorovaikutuksen toimijoiden välillä. Perheille lastensuojelun työntekijän yhteydenotto luo kuvan huostaanotosta. Irti Arjesta -toiminnan myötä tällaisia mielikuvia pystytään häl-

ventämään. Perheet lähtivät lastensuojeluasiakkuudestaan huolimatta avoimin mielin toimintaan. Toiminnassa toteutuu monenlaista tukea, kuten henkistä, fyysistä, aineellista ja sosiaalista tukea. Auttamistyössä voi nähdä yhdistyvän tuen ja kontrollin, jotka avaavat mahdollisuuksia ja lisäävät hallintaa.

Vaikka mielessämme on koko ajan ollut perheleiri- ja vertaisryhmätyön tarkastelu esimerkiksi sosiaalitoimistoissa tehtävää sosiaalityötä vasten, on toimintaa loppuviimein tarkasteltava sellaisenaan ja osana perheen asiakkuutta ja palvelusuunnitelmaa (ks. myös Hurtig 1999, 33). Perheleiri- ja vertaisryhmätyötä ei voi nähdä vaihtoehtona, joka poistaisi tarpeen virastossa tehtävälle sosiaalityölle. Tavoitteenamme on ollut osoittaa ryhmämuotoisen toiminnan merkitys lastensuojelun asiakkaiden kanssa tehtävän työn kokonaisuudessa ja miten ryhmämuotoinen toiminta voi täydentää virastossa tehtävää sosiaalityötä. Olennaista sosiaalityössä on ymmärtää sosiaalisen ryhmätyön antamat mahdollisuudet. Tavoitteenamme on ollut lisäksi kuvata, mitä ryhmämuotoinen työskentely voi perheille merkitä.

Ryhmämuotoisia toimintatapoja ei voi pitää nopeina ratkaisuvaihtoehtoina, sillä perheiden arkielämän rakenteita ei neljän päivän leirin tai muutaman vertaisryhmäkokoontumisen aikana muuteta. Ajanjakso on siihen riittämätön ratkaisemaan perheiden vaikeita ja moniulotteisten ongelmien sävyttämiä elämäntilanteita. Tästä huolimatta onnistunut kokemus toiminnasta saattaa käynnistää prosessin, joka jatkuu perheen omissa verkostoissa. Tämä on keskeinen haaste, sillä liian usein toiminta jää irralliseksi osaksi, erilliseksi episodiksi perheen asiakkuussuunnitelmassa. Irti Arjesta -toiminnan ottaminen suunnitelmallisesti osaksi perheen palvelu- ja asiakkuussuunnitelma on toiminnan keskeinen haaste.

Yhteistyösopimuksessa määritellään toiminnan tavoitteet, vastualueet ja käytettävissä olevat työntekijäresurssit. Nämä ideologiset asiat tulisi saattaa käytäntöön vahvemmin, jotta toiminta olisi tarkoituksenmukaisempaa. Tavoitteet ovat kaikkien tiedossa, mutta niiden saavuttamiseksi ei käydä moniammatillista, avointa dialogia riittävästi. Vastualueet jakautuvat usein ammatin tai persoonallisten vahvuuksien mukaan, mutta toisiinsa jonkun työntekijän osaaminen jää pimentoon tai sitä ei huomata. Koordinoinnilla voitaisiin poistaa osa epäselvyyksistä nostamalla suunnittelupalavereissa nämä asiat kes-

kustelun aiheeksi. Moniammatillisen tiimin jäsenet ovat suhteessa toisiinsa epätasa-arvoisessa asemassa, koska eri organisaatioilla ja sektoreilla on erilaiset käytännöt antaa esimerkiksi aikaresursseja toiminnan suunnitteluun.

Moniammatillisuuden pohdinta on edelleen ajankohtaista ja tärkeää. Toiminnassa on onnistuttu yhdistämään kahdessa eri organisaatiossa olevia resursseja ja osaamista, ja saatu aikaan ainutlaatuinen ja asiakaslähtöinen toimintamuoto, jossa perheiden kanssa työskennellään yhdessä vanhemmuuden tukemiseksi. Suuri haaste sosiaalityölle on aikaisempaa vahvempi työskentely asiakkaiden omien verkostojen ja tukirakenteiden kanssa. Moniammatillinen asiantuntijatyö kaipaa kumppanikseen asiakkaita ja heidän arjen kumppaneita. Tämä on keskeinen haaste koko sosiaalialalle, mutta myös Irti Arjesta -toiminnalle.

7.3 Tutkimusprosessin arviointia

Käynnistäessämme tutkimustamme, toiminnassa mukana olevilla työntekijöillä oli monia praktisia toiveita tutkimuksemme tuottaman tiedon suhteen: toivottiin käsikirjaa tai mallinnusta. Toiveista huolimatta päätimme lähteä kuvaamaan toimintaa perusteellisemmin. Mitä se on tuottanut? Arviointi on loppuviimein lukijan tehtävä, mutta seuraavassa pohdimme valintojemme tuottamia tuloksia.

Tutkimuksemme alussa suhtauduimme epäilevästi mahdollisuuksiimme tehdä etnografista tutkimusta toiminnasta eräänlaisina ”sisäpuolisina”, toiminnassa mukana olevina ohjaajina. Jälkikäteen arvioiden se on mahdollistanut toiminnan kuvaamisen ja ymmärtämisen sellaisena kuin se on toteutunut, toiminnan omista ehdoista käsin. Tämä on ollut etnografiseen tutkimusmetodologiaan liittyvä tärkeä periaate. Olemme pyrkineet kriittiseen ja reflektiiviseen otteeseen, mitä on edesauttanut se, että olemme olleet mukana toiminnassa ensimmäistä kertaa ja että tutkimuksemme oli alusta alkaen suuntaamassa katsettamme. Monessa suhteessa edellytyksemme tehdä etnografista tutkimusta Irti Arjesta -toiminnasta ovat olleet hyvät. Ilman etnografista tutkimusotetta katseemme olisi ollut väistämättä kapeampi ja vailla kontekstointia.

Käytännön toimijoilla olleet tiedontarpeet ovat olleet mielessämme tutkimusprosessimme kuluessa. Tutkimuksemme on hyödyttänyt toimintaa jo ennen sen virallista valmistamista. Lukuisat kysymyksemme ja pohdintamme toimijoiden kanssa sekä haastattelut ovat virittäneet toimintaa koskevaa kehittämistä. Tuottamaamme tietoa hyödynnettiin toiminnan kehittämisessä jo vuoden 2011 toimintaa varten: perheiden ja ohjaajien haastatteluiden pohjalta tuotimme alustavia havaintojamme ja kehittämisajatuksiamme, mitkä suuntasivat toiminnan toteutusta keväällä 2011. Moniammatillinen tiimi päätti ottaa vuonna 2011 teemaksi nuoret, mikä oli toimijoilta saadun palautteen perusteella onnistunut. Toimintaa voitiin suunnitella palvelemaan nuoria ja heidän perheitään parhaalla mahdollisella tavalla. Toiminnan suunnittelukokouksissa otettiin aloitteestamme käytännöksi kiertävä puheenjohtajuus.

Tutkimusprosessi on ollut antoisa ja mielenkiintoinen, mutta toisinaan myös uuvuttava. Etnografisen tutkimusotteen mukaisesti olemme eläneet toiminnan mukana ja ymmärryksemme on kehittynyt ja syventynyt toiminnan edetessä. Osallistuminen perheleiriin ja vertaisryhmään on antanut uudenlaisia näkökulmia sosiaalityöhön, ryhmämuotoiseen asiakastyöhön, moniammatilliseen työhön ja palvelurakenteeseen.

Toiminnan havainnointi sujui helposti, vaikka toisinaan mietimme, miten pääsemme osallisiksi kaikkeen tutkimuksen kannalta tarpeelliseen. Haastatteluaineistot tuottivat meille suuren työn, mistä meitä toisinaan varoiteltiin. Meille tämä valkeni analysoinnin vaiheessa, kun selasimme satoja sivuja sisältävää aineistoamme mieltien, mitä sille teemme. Tutkimuksessa hyödynnetyt erilaiset aineistokokonaisuudet avasivat toimintaa eri tavoin ja tuottivat toiminnasta erilaista tietoa. Etnografisen tutkimusotteen mahdollistama kontekstualisointi tuntui meistä arvokkaalta. Ilman sitä tutkimuksetamme ja sen myötä myös meidän omasta oppimisprosessistamme olisi väistämättä tullut kapeampi. Tutkimuksemme tavoite ja aineistojen koko on tuottanut haastetta toiminnan haltuunottamisessa.

Tutkimuksemme parasta antia on ollut parityöskentely. Ilman tutkijaparia emme luultavasti olisi rohjenneet lähteä etnografiselle tutkimusmatkalle perheleiri- ja vertaisryhmätoimintaan. Jatkuva reflektointimme on tuottanut monia antoisia keskusteluja, jotka ovat ajan myötä muuttuneet etnografisiksi tutkimuskysymyksiksi, analyysiksi, tuloksiksi ja

lopulta tutkimusraportiksi. On vaikea paikantaa, mistä tai milloin jokin tutkimuksen kannalta keskeinen ajatus, idea tai tulos on syntynyt. Yksittäisiä tilanteita on vaikea nimetä, koska ymmärrys on syntynyt vähitellen ja vuorovaikutuksessa toimijoiden kanssa. Jälkeenpäin harmittelemme sitä, ettei meillä ollut toiminnan aikana ajallisesti mahdollisuutta syventyä kirjallisuuskatsauksen tekemiseen ryhmämuotoisuudesta. Se olisi laajentanut ja syventänyt katsettamme toimintaan.

Tutkimus on syventänyt kiinnostustamme perheiden kanssa tehtävään työhön, lastensuojelutyöhön ja sosiaalityön menetelmiin. Ei ole yhdentekevää, miten asiakkaiden kanssa työskennellään tai mitä palveluja heille tarjotaan. Kulloinkin käytössä olevien työmenetelmien valintaan tulisi kiinnittää riittävästi huomiota. Ryhmämuotoisen asiakastyön mahdollisuuksia ei tunneta sosiaalityössä tällä hetkellä vielä riittävästi. Vaikuttavien työskentelytapojen tutkiminen ja kehittäminen yhdessä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa on sosiaalityön keskeinen tulevaisuuden haaste.

8 TOIMINNAN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Haluamme tutkijoina olla vaikuttamassa merkittävänä ja arvokkaana pitämämme perheleiri- ja vertaisryhmätoiminnan kehittämiseen. Olemme laatineet tutkimuksemme tuotaman tiedon pohjalta seuraavat toiminnan kehittämisehdotukset.

1. Toimintaa koskevan yhteistyösopimuksen uudistaminen

Perheleiri- ja vertaisryhmätoiminta perustuu Rovaniemen seurakunnan ja Rovaniemen kaupungin vuonna 2006 allekirjoittamaan yhteistyösopimukseen. Sitten toiminnan toteuttamiseen on tullut mukaan tahoja, joita toiminnassa ei aiemmin ollut (esimerkiksi maahanmuuttajatoimisto ja koulutoimi) ja toisaalta osa aiemmista tahoista on käytännössä jäänyt siitä pois (esimerkiksi nuorisotoimi). Toimijoiden on syytä arvioida uudelleen mukana olevien tahojen työntekijöiden tarve suhteessa toiminnan tavoitteisiin. Sopimus sisältää vain perheleirityön, eikä siinä ole huomioitu toiminnan jatkumista vertaisryhmätoiminnan muodossa syksyn aikana.

2. Toiminnan tavoitteiden määrittely

Toimintaa koskevista tavoitteista (loma ja virkistäytyminen, vanhemmuuden tukeminen) tulee keskustella moniammatillisen tiimin kesken ja määrittellä kunkin tahon vastuut ja tehtävät toiminnassa. Toimijoiden tulisi neuvotella ja sopia, missä, missä määrin toiminnassa painotetaan lomailua ja virkistäytymistä ja kuinka vahvasti vanhemmuuden tukemisen tavoite otetaan toiminnan lähtökohdaksi. Tämä on tärkeää, koska tavoite suuntaa koko toiminnan toteuttamista.

3. Tavoitteiden aukipuhuminen toimijoiden kesken

Ennen toiminnan alkua sekä perheleirin ensimmäisinä päivinä perheiden kanssa tulee keskustella toiminnan tavoitteista ja pelisäännöistä, jotta vältyttäisiin virheellisiltä odotuksilta ja tulkintoilta. Ei ole yksiselitteistä, että mukana olevat ammattiryhmät ymmärtävät tavoitteet ja niiden toteuttamisen samalla tavalla. Perheille on hyvä kertoa jo keväällä, että toiminta jatkuu syksyllä vertaisryhmissä, jotta he osaavat ennakoida toimintaa ja sitoutua siihen tarvittavalla tavalla.

4. Kohderyhmän tarkentaminen

Toiminnassa on ollut mukana perheitä laajasti erilaisista elämäntilanteista, mikä tuottaa haasteita toiminnan suunnittelun kannalta. Tähän kytkeytyy vahvasti kysymys siitä, mitä toiminnalla halutaan tavoitella (virkistäytyminen ja lomailu vai vanhemmuuden tukeminen). On haastavaa huomioida kovin erilaiset elämäntilanteet ja taustat sekä suuri ikäjakauma lasten osalta. Kohderyhmän ja teeman valinta parantavat mahdollisuutta vertaisuuden kokemukseen, mutta sen tulisi olla kiinteä osa toiminnan kokonaisuutta leirillä ja vertaisryhmissä. Tämän vuoksi voi olla perusteltua miettiä jokaiselle vuodelle tarkempi teema tai kohderyhmä, jolloin ohjelma voidaan

laatia huomioiden nämä tarpeet. Teemana tai kohderyhmänä voi olla esimerkiksi päihteet ja mielenterveydenongelmat, nuoret perheet, yksinhuoltajaperheet tai murrosikäiset nuoret perheineen.

5. Toiminnan kokonaissuunnitelman laatiminen

Toiminnan keskeinen haaste on siinä, miten ohjelman kokonaisuus rakennetaan. Irti Arjesta -toiminnan taustalla olevat tavoitteet muodostavat perustan perheiden valinnalle. Ne yhdessä perheiden elämäntilanteiden, heidän kokemuksensa haasteiden ja toimintaa koskevien odotusten kanssa muodostavat kokonaisuuden, jonka pohjalta toiminta tulisi rakentaa. Kun perheet on valittu keväällä toimintaan, moniammatillisella tiimillä tulisi olla selkeä suunnitelma toiminnan kokonaisuudesta ja sen osista. Tiimillä tulisi olla käsitys siitä, miten perheleirin ja vertaisryhmäkokoonantumisten kautta muodostuu eheä ja koko ajan syventyvä prosessi, joka tukee perheiden elämäntilannetta ja vanhempien jaksamista. Keskeinen haaste toiminnassa on tällä hetkellä se, ettei kokonaissuunnitelmaa ole tehty ennen toiminnan käynnistymistä, vaan toimintaa suunnitellaan sen edetessä. Toiminnan keskeinen ajatus on, että vertaistukiryhmässä jatketaan leirillä käynnistynyttä työskentelyä. Vertaistukiryhmätapaamisia tulee olla vähintään neljä tai viisi kertaa syksyllä ja ensimmäinen tapaaminen tulee olla elokuun loppupuolella, jolloin työskentelyyn ei tule liian pitkää taukoa, eikä ryhmän alussa tarvitse käyttää aikaa uudelleen tutustumiseen. Toiminta ei saavuta tavoitetta parhaalla mahdollisella tavalla toiminnan osien jäädessä irrallisiksi toisistaan.

6. Toiminnan kytkeminen tavoitteelliseksi osaksi asiakkuussuunnitelmaa

Tällä hetkellä toiminta jää osittain erilliseksi osaksi mukana olevien tahojen toimintaa. Toiminta ei ole kaikkien perheiden osalta tavoitteellinen osa perheen asiakassuunnitelmaa. Se on ikään kuin erillinen palvelu, eikä siitä jää välttämättä merkintää asiakassuunnitelmaan. Jotta perheet saisivat täyden hyödyn Irti Arjesta -toiminnasta, tulisi sen kytkeytyä tavoitteelliseksi osaksi perheiden kanssa työskentelyn kokonaisuutta. Tämä tarkoittaa, että perheiden rekrytoinnissa huomioidaan vahvasti se, kenelle toiminta on tarkoitettu, mitä sillä tavoitellaan ja miten se juuri tätä perhettä hyödyttää.

7. Toiminnan markkinoinnin kehittäminen

Irti Arjesta -toiminnan markkinoinnissa tulee pohtia, miten siitä kerrotaan tai kuvailaan perheille. Tällä hetkellä toiminnasta käytetään käsitteitä perheloma ja perheleiri. Toiminnan luonne ja tavoitteet tulee selkeäsanaisesti aukipuhua vanhemmille ja jotta vanhemmat voivat realistisesti suhtautua toiminnan tavoitteisiin ja muodostaa omat odotuksensa toiminnasta. Perheloma käsitteenä saattaa viestiä osalle perheistä, että toiminnan tarkoitus on vain puhtaasti lomailu. Toisaalta kumpikaan käsitteistä ei tuo selkeästi esille toiminnan jatkumista syksyn tapaamisten osalta.

8. Perheiden valintaprosessin kehittäminen

Toiminnan kehittämiseksi ja valintaprosessin helpottamiseksi ilmoittautumista tulee kehittää siten, että työntekijä ja perhe yhdessä täyttävät ilmoittautumislomakkeen. Lomakkeen täyttäminen tapahtuu haastattelemalla ja keskustelemalla perheen kanssa. Tällöin voidaan varmistua siitä, että perhe on saanut riittävästi tietoa toiminnasta ja että toisaalta perheiden odotukset ja tarpeet välittyvät toimintaa suunnittelevan ryhmän tietoon jo varhaisessa vaiheessa. On tärkeää, että perhe ja työntekijä täyttävät lomakkeen yhdessä, jotta siinä tulee huomioitua perheen omat tavoitteet toiminnalle. Ilmoittautumislomakkeen kysymykset muokataan vuosittain sopivaksi kyseisen vuoden teemaan tai kohderyhmään.

9. Oman lähityöntekijän käyttöönotto toiminnassa

Mikäli toimintaa halutaan toteuttaa vahvasti perheitä tukevana toimintana, tulisi jokaiselle perheelle nimetä oma ohjaaja tai lähityöntekijä. Perheet voisivat ottaa omaan ohjaajaan yhteyttä toiminnan aikana ja työskennellä hänen kanssaan tavoitteellisesti osan aikaa ohjelmasta. Ohjaajat nimettäisiin perheiden tilanteiden ja omien tavoitteiden pohjalta niin, että moniammatillisen tiimin osaaminen tulisi parhaalla mahdollisella tavalla käyttöön.

10. Henkilöstön työskentelyedellytysten turvaaminen

Moniammatillisen tiimin jokaisella jäsenellä tulee olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja sitä koskeviin kokouksiin työajan puitteissa. Toiminnasta vastaavien esimiesten tulee huolehtia työntekijöidensä mahdollisuudesta osallistua toiminnan suunnitteluun. Tämä edellyttää myös sitä, että tahot nimeävät edustajansa kunakin vuonna riittävän ajoissa. Työntekijöiden vaihtuvuus tulee suunnitella huolella esimerkiksi vuorovuosille.

11. Koulutuksen järjestäminen moniammatilliselle tiimille

Moniammatillinen tiimi tarvitsee koulutusta ryhmätyöstä ja perheiden elämäntilanteista (erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmat). Koulutusta tarvitaan, jotta eri ammatti- ja koulutustaustalta työskentelevillä henkilöillä olisi edellytyksiä vastata perheiden tarpeisiin riittävästi. Yhteinen koulutus voi tärkeällä tavalla ryhmäyttää tiimiä paremmin yhteen.

12. Avustajien ja opiskelijoiden roolin selkiyttäminen

Leiriavustajien ja opiskelijoiden roolia ja tehtäviä toiminnassa tulisi selkiyttää. Ohjaajista jonkun tulisi ottaa vastuulleen ohjata avustajien toimintaa. Avustajien työpanostaan voi keskittää eniten tukea tarvitseviin perheisiin ja maahanmuuttajaperheisiin. Myös esimerkiksi sosionomi (AMK) -koulutuksen ja sosiaalityön koulutuksen opiskelijoiden kytkemistä toimintaan suunnitelmallisesti kannattaa harkita. Opiskelijat voivat toimia ohjaajina sekä toisaalta olla esimerkiksi opinnäytetöiden ja muiden opintoihin sisältyvien tehtävien myötä kehittämässä toimintaa.

LÄHTEET

- Aho, Päivi 1999:** Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. WSOY. Porvoo.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Moallin, Mohamed & Novitsky, Anita 2005:** Välittävä perhetyö - kokemuksia ja ajatuksia Väestöliiton Kotipuu -projektista. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.): Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Helsinki, 84–95.
- Amit, Vered 2000:** Introduction. Constructing the Field. Teoksessa Amit, Vered (toim.): Constructing the Field. Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World. European Association of Social Anthropologists. Routledge. London, 1–18.
- Arki, arvot, elämä ja etiikka 2005:** Sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia, Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert 2000:** Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes. Raportteja 253. Jyväskylä.
- Atkinson, Paul 1992:** Understanding Ethnographic Texts. Qualitative Research Methods Volume 25. Sage. London.
- Banks, Sarah 2004:** Ethics, Accountability and the Social Professions. Palgrave Macmillan. Hampshire.
- Bardy, Marjatta 2009:** Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 17–46.
- Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna 2001:** Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Yhteiskuntapolitiikka 66 (3), 199–210.
- Boyle, Joyceen S. 1994:** Styles of Ethnography. Teoksessa Morse, Janice M. (toim.): Critical Issues in Qualitative Research Methods. Sage Publications. London, 159–185.
- Brown, Allan 1994:** Groupwork. Ashgate. Aldershot.
- Chand, Ashok 2005:** Do You Speak English? Language Barriers in Child Protection Social Work with Minority Ethnic Families. British Journal of Social Work 35, 807–821.
- Coffey, Amanda 1999:** The Ethnographic Self. Fieldwork and the Representation of Identity. Sage. London.
- Compton, Beulah & Galaway, Burt & Cournoyer, Barry 2005:** Social Work Process. Thomson Brooks/Cole. Belmont.
- Davies, Charlotte Aull 1999:** Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others. Routledge. London.
- Easen, Patrick & Atkins, Madeleine & Dyson, Alan 2000:** Inter-professional Collaboration and Conceptualisations of Practice. Children & Society 14, 355–367.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005:** Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 60. Helsinki.
- Eräsaari, Leena 1995:** Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Gaudeamus. Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998:** Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

- Fetterman, David M. 1998:** Ethnography. Step by Step. Applied Social Research Methods Series. Volume 17. SAGE Publications. London.
- Filppa, Virpi 2002:** Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:9. Helsinki.
- Floersch, Jerry 2009:** Ethnography. Teoksessa Gray, Mel & Webb, Stephen A. (toim.): Social Work, Theories and Methods. Sage. London, 152–160.
- Forsberg, Hannele 1998:** Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Forssén, Katja 2006:** Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.): Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 32. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu, 101–116.
- Frost, Nick & Robinson, Mark & Anning, Angela 2005:** Social workers in multidisciplinary teams: issues and dilemmas for professional practice. Child and Family Social Work (10), 187–196.
- Garvin, Charles 1987:** Contemporary Groupwork. Englewood Cliffs. New Jersey.
- Geertz, Clifford 1973:** The Interpretation of Culture. Hutchinson. London.
- Grönfors, Matti 1982:** Kvalitatiiviset kenttätymetodit. WSOY. Helsinki.
- Hammersley, Martyn 1990:** The Dilemma of Qualitative Method. Herbert Blumer and the Chicago Tradition. Routledge. London.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul 1995:** Ethnography. Principles in Practice. Routledge. London.
- Hautajärvi, Sanne 2003:** Päre-koulutus ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen välineenä. Teoksessa Hurtig, Johanna & Hautajärvi, Sanne & Rantalaiho, Ulla-Maija (toim.): Lastensuojelua kehittämässä – Arvioivia näkökulmia Nuorten Ystävien Lapsi Lapissa -projektiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 46. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 101–189.
- Heap, Ken 1979:** Process and Action in Work with Groups. The Preconditions for Treatment and Growth. Pergamon Press. Oxford.
- Heikkinen, Alpo 2002:** Pikkupojat metsässä – Tunnekokemuksia toiminnallisissa pienryhmissä. Yhteiskuntapolitiikka 67 (6), 584–590.
- Heikkinen, Alpo 2005:** Telakalta metsään – Lastensuojelun ryhmätoiminta. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.): Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki, 322–340.
- Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili 2007:** Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti. Helsinki.
- Heikkinen, Hannu L.T 2007:** Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Roivio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.): Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura. Helsinki, 16–38.
- Heino, Tarja 1999:** Lastensuojelun trendit. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.): Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä. Helsinki, 9–32.
- Heino, Tarja 2007:** Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Stakes. Helsinki.

- Heino, Tarja 2008:** Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö. Kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Stakesin työpapereita 9/2008. Stakes. Helsinki.
- Heino, Tarja 2009:** Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 52–75.
- Heino, Tarja & Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna 2000:** Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes Aiheita 14. Stakes. Helsinki.
- Hietalahti, Liisa 1976:** Ryhmätyön historiikki. Tampere.
- Hiitola-Moilanen, Marja 2005:** Perhetyön mahdollisuudet päivähoitossa -hanke. Teoksessa Hiitola-Moilanen, Marja (toim.): Kehittämisen polkuja perhetyössä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja 19. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu, 4–22.
- Hokkanen, Liisa 2003:** Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola Anneli (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 254–274.
- Hokkanen, Liisa 2009:** Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 315–337.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009:** Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa, Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 117–132.
- Hurtig, Johanna 1999:** Huvitusta, hyvitystä vai hyödyllistä? Lastensuojelullisen perhekuntoutuksen arviointia. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 30. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Hurtig, Johanna 2003:** Lasta suojelemissa – Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Huttunen, Laura 2010:** Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Ruusuvaara, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 39–59.
- Hämäläinen, Juha & Widgren, Erja 1999/2000:** Social Work in a Multi-Professional Environment. Journal of Social Work Theory and Practice. Issue 2, 70–75.
- IFSW 2000:** Sosiaalityön määrittely (Finnish version). <http://www.ifsw.org/p38000408.html>. Viitattu 27.4.2011.
- Ikäläinen, Sinikka & Martiskainen, Taina & Törrönen, Maritta 2003:** Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Isoherranen, Kaarina 2005:** Moniammatillinen yhteistyö. WSOY. Helsinki.
- James, Allison 2001:** Ethnography in the Study of Children and Childhood. Teoksessa Atkinson, Paul & Coffey, Amanda & Delamont, S. & Lofland, J. & Lofland, L. (toim.) Handbook of Ethnography. Sage Publications. London, 246–257.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta 1994:** Ryhmäilmiö. WSOY. Porvoo.
- Jokela, Ulla 2011:** Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Diakoniammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 34. Diakoniammattikorkeakoulu. Helsinki.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja 1999:** Introduction: Constructionist Perspectives on Social Work Practices. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi &

Pösö, Tarja (toim.): *Constructing Social Work Practices*. Aldershot. Ashgate, 3–24.

- Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja 2000:** Sosiaalityön toimintakulttuurit: Etnografista ymmärrystä ja diskurssianalyttistä tarkastelua yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksistä. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): *Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia*. SoPhi 48. Jyväskylän yliopisto, 171–206.
- Juhila, Kirsi 2006:** Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, Kirsi 2008:** Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.): *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Tampere, 14–47.
- Kallunki, Riitta 2006:** ”Irti Arjesta” -perheloma. Perheloman ja muiden vanhemmuutta tukevien palveluiden merkitys perhelomalle osallistuneille vanhemmille. Julkaisematon opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Rovaniemen ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, Aulikki & Pentinmäki, Anni 1977:** Yksilökohtainen sosiaalityö. Teoria ja käytäntö. WSOY. Porvoo.
- Kananoja, Aulikki 1997:** Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:8. Stakes raportteja 211. Stakes. Helsinki.
- Kananoja, Aulikki 2007:** Esipuhe. Teoksessa Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maarit & Savolainen, Aili: *Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmästä*. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11, 2007. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti, 3–4.
- Karinsalo, Ritva 1996:** Yhteisvastuu lapsistamme. Tutkimus Yhteisvastuu lapsistamme -projektista vanhemmuuden tukemiseksi kuudessa lastensuojelulaitoksessa ja kymmenessä seurakunnassa. Julkaisuja 6/1996. Sosiaalikehitys Oy. Hämeenlinna.
- Karisto, Antti 2008:** Satumaa. Suomalaiseläkeläiset Espanjan aurinkorannikolla. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo 2005:** Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Karjalainen, Vappu 1996:** Verkoston lupaus. Tutkimus aikuisasiakkaiden palveluverkoston rakentumisesta. Stakesin tutkimuksia 68. Stakes. Helsinki.
- Kehus, Jenni & Lähteinen, Sanna 2009:** Ryhmämuotoisuus sosiaalialan työssä. Selvitys Rovaniemen kaupungin aikuissosiaalityön, Työvoiman palvelukeskuksen, perhepalvelukeskuksen ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksista ja kehittämistarpeista ryhmämuotoisesta sosiaalialan asiakastyöstä. http://www.sosiaalikallega.fi/kaste/lappi/yhteisolliset-tyomenetelmat-1/Ryhmamuuotoisuus_sosiaalialan_tyossa_Roi_Kehus-Lahteinen_helmi2011.pdf. Viitattu 27.4.2011.
- Kempainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti 1998:** Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Kempainen, Tarja & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Niskala, Asta & Ojaniemi, Pekka & Vesterinen, Kerttu 2010:** Sosiaalityön vaikuttavuuden ensiaskeleet Lapiasta. Tutkimus sosiaalitoimistojen työn vaikuttavuudesta. Lapin kehittämissyysikkö.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 32. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Rovaniemi.

- Korkiakangas, Mirja 2005:** Perheen voimavaroja etsimässä. Tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Nuorten ystävät, raportteja 6/2005. Rovaniemi.
- Korpinen, Johanna 2008:** Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Acta Universitatis Tamperensis 1322. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Koskinen, Anna-Kaisa 2007:** Vaihtoehtoinen tarina – Mitä on sosiaalinen muutostyö? SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja Nro 14. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti. Helsinki.
- Koskinen, Simo 1997:** Kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta 1960-luvulta. Teoksessa Saarenmaa, Pekka (toim.) ym.: ”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995. Sosiaalihuoltajat ry. 1944–1996. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia C9. Tampereen yliopisto. Tampere, 31–54.
- Kriz, Katrin & Marit Skivenes 2010:** Lost in Translation: How Child Welfare Workers in Norway and England Experience Language Difficulties when Working with Minority Ethnic Families. *British Journal of Social Work* 40, 1353–1367.
- Kääriäinen, Aino 2003:** Lastensuojelun sosiaalityön asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Laakso, Riitta 2009:** Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Acta Universitatis Tamperensis 1444. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja 2010:** Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli: Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 138–177.
- Laitinen, Merja & Ojaniemi, Pekka & Tallavaara, Sisko 2007:** Nyt kuullaan meitä asiakkaita. Tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 53. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2010:** Asiakkuus – sosiaalityön ydinteema. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 7–15.
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna 2011:** Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Jyväskylä, 163–187.
- Lappalainen, Sirpa 2007:** Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Lappalainen, Sirpa & Hynninen, Pirkko & Kankkunen, Tarja & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.): Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Vastapaino. Tampere, 9–14.
- Lastensuojelulaki 2007/417.**
- Laukkanen, Marjo 2007:** Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa. Acta Universitatis Lapponiensis 114. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Leppiman, Anu 2010:** Arjen elämyksiä. Leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Acta Universitatis Lapponiensis 182. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

- Leppiman, Anu & Puustinen-Niemelä, Sirkka 2006:** Moniammatillisen perhetyön oppiminen ja opettaminen. Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 4. Savonia-ammattikorkeakoulu. Kuopio.
- Levamo, Pauliina 2007:** Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili 2007: Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti. Helsinki, 69–157.
- Lindsay, Trevor & Orton, Sue 2008:** Groupwork Practice in Social Work. Transforming Social Work Practice. Learning Matters LTD. Exeter.
- Maanittu, Maisa 1997:** Paikkaansa etsivä sosiaalityö: voiko sosiaalityö tehdä itsensä tarpeettomaksi? Teoksessa Viialainen, Riitta & Maanittu, Maisa (toim.): ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes raportteja 213. Stakes. Helsinki, 21–26.
- Marttaliitto-konsernin vuosikertomus 2010:** http://martat-fibin.directo.fi/@Bin/2dd4ef82b9cd34f38971b46009bc1822/1316849235/application/pdf/188869423/vuosikertomus2010_marttaliitto.pdf. Viitattu 24.9.2011.
- Mattila, Marjo 2000:** ”Ei se ollut huuhaata” Vanhempien kokemuksia lastensuojelun perheleiriltä. Julkaisematon ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpää. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2000/MattilaMarjo2000.pdf. Viitattu 27.4.2011.
- Metteri, Anna (toim.) 1996:** Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityöntekijäin liitto. Helsinki.
- Metteri, Anna 1996:** Johdanto. Teoksessa Anna Metteri (toim.): Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityöntekijäin liitto. Helsinki, 9–14.
- Metteri, Anna 2004:** Hyvinvointivaltion lupauksista kohtuuttomiin tapauksiin. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2000:** Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Methelp. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2006:** Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Muuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp. Helsinki, 81–150.
- Määttä, Ilkka & Partanen, Päivi 1999:** Taustatietoja Löytöretkestä sekä projektin ja työtavan kuvaus. Teoksessa Mäkelä-Näkki, Katri (toim.): Perhetyön uudet muodot: kokemuksia Parasta Lapsille ry:n Löytöretki -projektista vuosilta 1994–1998. 37. Stakes. Helsinki, 11–30.
- Määttä, Mirja 2006:** Poikkihallinnolliset ryhmät ja perheiden ongelmiin puuttuminen. Yhteiskuntapolitiikka 71 (6), 569–582.
- Nikander, Pirjo 2002:** Moniammatillinen viestintä: Yhteistyö ja päätöksenteko sosiaali- ja terveydenhuollossa. Teoksessa Torkkola, Sinikka (toim.): Terveystiestintä. Tammi. Helsinki, 55–70.
- Northen, Helen 1969:** Social Work with Groups. Columbia University Press. New York.
- Nylund, Marianne 2005:** Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere, 195–213.

- Ojaniemi, Pekka & Rantajärvi, Kaisa-Maria 2010:** Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 219–244.
- Okely, Judith 1992:** Anthropology and Autobiography. Participatory Experience and Embodied Knowledge. Teoksessa Okely, Judith & Callaway, Helen (toim.): Anthropology and autobiography. Routledge. London, 1–28.
- Opetusministeriö 2007:** Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 43. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki.
- O'Reilly, Karen 2009:** Key Concepts in Ethnography. SAGE Publications Ltd. London.
- Paasivirta, Annukka & Vuori, Anne & Kröger, Anne 2008:** Ryhmämuotoinen asiakastyö lastensuojelussa. Lastensuojelun hyvät käytännöt Vantaalla. Vantaan kaupunki.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003:** Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivalta. WSOY. Porvoo, 45–56.
- Palmu, Tarja 2007:** Kenttä, kirjoittaminen, analyysi – yhteenkietoutumia. Teoksessa Lappalainen, Sirpa & Hynninen, Pirkko & Kankkunen, Tarja & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja ym. Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Vastapaino. Tampere, 137–150.
- Payne, Malcolm 2000:** Teamwork in multiprofessional care. Palgrave. Basingtoke.
- Payne, Malcolm 2002:** Coordination and Teamwork. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (toim.): Critical Practice in Social Work. Palgrave. Basingstoke, 252–260.
- Payne, Malcolm 2006:** What is Professional Social Work? Toinen, uudistettu painos. The Policy Press. Bristol.
- Pekkarinen, Elina 2004:** Tyttöryhmän dialoginen prosessi. Fenomenologinen lähestymistapa. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Pekkarinen, Elina 2006:** Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-Kustannus. Jyväskylä, 99–127.
- Pietilä, Minna 2006:** Vertaistuki ja ryhmätoiminta. Teoksessa Saarenheimo, Marja & Pietilä, Minna: Yhteinen tehtävä. Ryhmästä oivalluksia omaishoittoon. Geriatriksen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 13. Vanhustyön keskusliitto. Helsinki, 29–38.
- Pink, Sarah 2000:** 'Informants' who come 'home'. Teoksessa Amit, Vered (toim.): Constructing the Field. Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World. European Association of Social Anthropologists. Routledge. London, 96–119.
- Pohjola, Anneli 1999:** Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.): Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä. Helsinki, 110–128.
- Pohjola, Anneli 2010:** Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 19–74.
- Poikela, Ritva 2010:** Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa. Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 5. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Poske 2009:** Pohjois-Suomen monialaiset sosiaali- ja terveystalvet -hankkeen hanke-suunnitelma. Painamaton julkaisu. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

http://www.sosiaalikallega.fi/lappi/kaste/Yhteinen%20hankesuunnitelma_16122008.pdf. Viitattu 7.2.2010.

- Pyhäjoki, Jukka 2005:** Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, Mikko (toim.): Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS-kustannus. Jyväskylä, 71–91.
- Pösö, Tarja 1993:** Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Pösö, Tarja 1997:** Lastensuojelu – uudet teemat, vanhat kysymykset. Teoksessa Viialainen, Riitta & Maanittu, Maisa (toim.): ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes raportteja 213. Stakes. Helsinki, 145–160.
- Rahko, Elina 2011:** Samassa veneessä sosiaalialalla. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. SOSNET julkaisuja 3. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Rovaniemi.
- Rantalaiho, Ulla-Maija 2006:** Kun en tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.): Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 32. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu, 46–77.
- Rantalaiho, Ulla-Maija 2011:** Ryhmytyön merkitys sosiaalityössä tänään. Luento aikuissosiaalityön päivillä 19.1.2011. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Ranta-Tyrkkö, Satu 2010:** At the Intersection of Theatre and Social Work in Orissa, India: Natya Chetana and Its Theatre. Acta Universitatis Tamperensis 1503. Tampere University Press. Tampere.
- Raunio, Kyösti 2009:** Olennainen sosiaalityössä. Toinen, uudistettu laitos. Gaudeamus. Helsinki.
- Rissanen, Reino 1969:** Sosiaalisen ryhmytyön menetelmä. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 16. WSOY. Porvoo.
- Roivainen, Irene 2011:** Köyhyys kuntalaisen kokemuksena. Yksinhuoltajat. Teoksessa Roivainen, Irene & Heinonen, Jari & Ylinen, Satu: Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 64. Kunnallisan kehittämissäätiö. Helsinki, 15–36.
- Roivainen, Irene & Heinonen, Jari & Ylinen, Satu 2011:** Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 64. Kunnallisan kehittämissäätiö. Helsinki.
- Rose, Stephen 2003:** Sosiaalityön missio. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 193–205.
- Rönn, Hanna 2000:** Perhepaikka Merikehto. Vuosaaren lastensuojeluprojekti vanhempien kokemana. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja A; 3/2000. Helsingin kaupunki. Helsinki.
- Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari 2007:** Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Rainen (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 184–195.
- Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta 2010:** Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.): Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 236–264.

- Salmivalli, Cristina 2008:** Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus. Juva.
- Salo, Reino 1981:** Sosiaalihuolto. WSOY. Juva.
- Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aki (toim.) 2007:** Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007: 14. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Satka, Mirja 1997:** Sosiaalityö ajassa – ydinkysymysten äärellä. Teoksessa Viialainen, Riitta & Maanittu, Maisa (toim.): ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes raportteja 213. Stakes. Helsinki, 27–38
- Sauvola, Maritta 2005:** Perheen rinnalla – kohti laaja-alaista tukea oikeaan aikaan. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Lassila, Marika & Saarinen, Arttu (toim.): Yhdessä uusiin aloituksiin. Katsauksia Ankkuri-perheprojektiin. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja 16. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu, 5–32.
- Savolainen, Aili 2007:** Draama puree, purkaa ja parantaa. Teoksessa Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili: Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti. Helsinki, 159–188.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009:** Dialoginen verkostotyö. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Sipilä, Jorma 1989:** Sosiaalityön jäljillä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Skaffari, Pia 2010:** Rajat ylittävä prostituutio. Tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostituutiossa. Acta Universitatis Lapponiensis 185. Lapin yliopistokustannus. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Sosiaalihuoltoasetus 1983/607.**
- Sosiaalihuoltolaki 1982/710.**
- Sosnet 2003:** Sosiaalityön määrittelmä.
http://www.sosnet.fi/Peruskoulutus/Sosiaalityon_maarittely.iw3. Viitattu 27.4.2011.
- Stake, Robert E. 2005:** Qualitative Case Studies. Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (toim.): Qualitative Research. Third Edition. Sage Publications. Thousand Oaks (Calif.), 443–466.
- Suojanen, Päivikki 1997:** Työkaluna tutkijan persoona. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.): Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätutuksesta. Suomen antropologinen seura. Helsinki, 149–157.
- Talvinen, Päivi & Nylund, Marianne 2008:** Kotouttavan yhteisösosiaalityön yhteistoiminnallisuus. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Jyväskylä, 111–125.
- Thompson, Neil 2000:** Understanding social work. Preparing for Practice. Macmillan Press Ltd. London.
- Toikko, Timo 1997:** Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino. Tampere.
- TOPSS 2004:** National Occupational Standards for Social Work. TOPSS England.
- Törrönen, Hannele 2001:** Kurssinrakentajan ABC. Mitä on opittu kurssien ohjelman rakentamisesta. Teoksessa Törrönen, Hannele (toim.): Matkalla muutokseen. Kokemuksia perhekuntoutuskursseista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 26. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 39–48.

- Törrönen, Maritta 1999:** Lasten arki laitoksessa – Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki University Press. Helsinki.
- Uusikylä, Petri 1999:** Verkosto valintana. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.): Verkostoituvaa asiakastyötä. Kirjayhtymä. Helsinki, 47–70.
- Uusimäki, Mervi 2005:** Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.
- Uusi Rovaniemi 2011:** Työaikakiista vähentää lasten kesäleirejä. Uutinen 4.3.2011.
- Vanhanen, Emma 2011:** Vertaistuki verkkokeskusteluissa – neuvottelevaa tukea ja autoritääristä auttamista. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, Janus 19 (1), 36–51.
- Viinamäki, Leena 2007:** Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi. Helsinki, 173–196.
- Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (toim.) 2006:** Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Wallenius, Tuula 1996:** ”Yhteisvastuu lapsistamme”. Yhteisvastuuprojekti 1994–1996. Helsingin diakonissalaitos. Helsinki.
- Ward, Dave 2002:** Groupwork. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (toim.): Social work: Themes, Issues and Critical Debates. Palgrave MacMillan. Houndmills, 149–157.
- Whitaker, Dorothy Stock 2001:** Using Groups to Help People. <http://site.ebrary.com/login.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland/docDetail.action?docID=10097423&p00=using%20groups%20help%20people>. Viitattu 26.7.2011.
- Wilska-Seemer, Kati 2005:** Voimaantumisen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere, 255–273.
- Witkin, Stanley L. 1998:** Human Rights and Social Work. Social Work 43 (3), 197–201.
- Witkin, Stanley 2003:** Päämääränä hyvän tekeminen. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 237–253.
- Yin, Robert K. 1994:** Case Study Research. Design and Methods. Sage Publications. California.

LIITTEET

Liite 1.

TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT HAASTATTELURUNGOT

NUORTEN RYHMÄHAASTATTELU

Ennen leiriä:

- Kuka teille kertoi leiristä?
- Mitä kautta saitte tietää?
- Miksi kinnostuit lähtemään leirille?
- Mitä odotit saavasi leiriltä?

Leiri kokemuksena:

- Oliko leirille helppo tulla?
- Mikä päällimmäisenä leiriltä jäi mieleen?
- Minkälainen leiri oli kokemuksena?
- Vastasiko se odotuksiin?
- Mikä leirillä oli kivointa?
- Tutustuitko muihin nuoriin, saitko kavereita?

Vertaisryhmät kokemuksena:

- Minkälaista vertaisryhmiin oli tulla?
- Mikä päällimmäisenä vertaisryhmistä jäi mieleen?
- Minkälainen ne on olleet kokemuksena?
- Vastasiko odotuksiin?
- Mikä ryhmissä oli kivointa?
- Mitä olisi toivonut lisää? Tai vähemmän?
- Onko ollut muissa ryhmissä?

Toiminta kokonaisuutena (leiri + ryhmät):

- Mikä toiminnassa on onnistunut?
- Miten haluaisit kehittää toimintaa?

HAASTATTELURUNKO PERHEILLE

Elämäntilanne:

- Kerro perheen elämäntilanteesta ennen leiriä ja nyt

Ennen leiriä:

- Mitä kautta sai tietää toiminnasta?
- Kuka lähetti toimintaan?
- Miten toiminnasta kerrottiin / miten toimintaa kuvattiin?
- Kerrottiinko leiri+rymätöiminnan jatkumosta?
- Miksi kinnostuit lähtemään leirille? Mitä odotit saavasi leiriltä?

Leiri kokemuksena:

- Oliko leirille helppo tulla?
- Mikä päällimmäisenä leiriltä jäi mieleen?
- Minkälainen leiri oli kokemuksena?
- Vastasiko se odotuksiin?
- Mikä leirillä oli kivointa?
- Tutustuitko muihin vanhempiin, saivatko kavereita tai saivatko lapset kavereita?
- Mitä lapset tykkäsivät?

Vertaisryhmät kokemuksena:

- Onko ollut Marttojen kokkikurssilla, millaista siellä on ollut?
- Minkälaista vertaisryhmiin oli tulla?
- Mikä päällimmäisenä vertaisryhmistä jäi mieleen?
- Minkälaisia ne ovat olleet kokemuksena?
- Vastasiko odotuksiin?
- Mikä ryhmässä oli kivointa?
- Mitä olisi toivonut lisää? Tai vähemmän?
- Onko ollut muissa ryhmässä?

Toiminta kokonaisuutena (leiri + ryhmät):

- Mitä toiminta on? Mitä toiminnalla tavoitellaan? Miten näkee toiminnan?
- (Leiri vs. ryhmät ja sitten leiri + ryhmät)
- Mikä toiminnassa on keskeistä tai välttämätöntä? Mitä toiminta mahdollistaa?
- Mitä toiminta tuottaa? Mikä vaikutus toiminnalla on?
- Mitä toiminta on suhteessa muuhun apuun / muihin palveluihin, joissa olet ollut mukana / joita sinulle on tarjottu?
- Mikä toiminnassa on onnistunutta?
- Miten haluaisit kehittää toimintaa?

HAASTATTELURUNKO OHJAAJILLE

1) OMA HISTORIA TOIMINNASSA

- Milloin osallistunut ensimmäisen kerran?

2) TOIMINNAN RAKENTUMINEN

- Mitä toiminta on?
 - Mitä toiminnalla tavoitellaan?
 - Miten näkee toiminnan?
 - Leiri vs. ryhmät ja sitten leiri + ryhmät
 - Mikä toiminnassa on keskeistä tai välttämätöntä?
 - Mitä toiminta mahdollistaa?
 - Mitä toiminta tuottaa?
 - Miten auttaa perheitä?
 - Minkälaisille perheille se sopii?
 - Miksi toimintaa järjestetään?
-
- Mitä tämä työ on suhteessa muuhun työhön mitä teet?
 - Miten eroaa muusta työstä?

3) OMA PAIKKA TOIMINNASSA

- Miten on tullut mukaan toimintaan?
 - Miksi on mukana toiminnassa?
-
- Miten näkee eri työntekijöiden roolin toiminnassa?
 - Mikä tehtävä eri rooleilla on?
 - Miten näkee oman roolin? Mikä se oma rooli on? Miksi se on sellainen kuin on? Voisiko se olla toisenlainen?

4) TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

- Mikä toiminnassa on onnistunut?
- Miten haluaisit kehittää toimintaa?

LIITE 2.**Rovaniemi**

Sosiaaliturvan palvelukeskus
 Palvelupäällikkö
 Eliisa Lintula

Viranhaltijapäätös

4.8.2010/41 §

Dno PALVELU: 272 /2010

Tutkimuslupa/Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen**Asia**

Lapin yliopiston sosiaalityön opiskelijat Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen osallistuvat käytännön opiskelijoina Rovaniemen seurakunnan ja Rovaniemen kaupungin yhteistyössä järjestämään Irti Arjesta -perhelomaan ja vertaisryhmätöimintaan vuoden 2010 aikana.

Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen anovat lupaa Irti Arjesta -perheloman ja vertaisryhmätöiminnan etnografiseen tutkimukseen ja toiminnasta tuotettujen aineistojen käyttöön tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Opiskelijat tekevät Integraatioseminaarityön ja Pro gradu-tutkielman saadusta aineistosta. Integraatioseminaarityössä tavoitteena on kuvata ja mallintaa toimintaa moniammatillisena yhteistyöhankkeena.

Liitteenä tutkimuslupahakemus.

Tutkimuksen ohjaajina toimivat Lapin yliopiston sosiaalityön lehtorit Liisa Hokkanen ja Ulla-Maija Rantalaiho.

Rovaniemen kaupungin yhteyshenkilönä toimii lastensuojelun sosiaalityöntekijä Anja Ukkonen.

Päätös

Jenni Kehukselle ja Sanna Lähteiselle myönnetään lupa em. tutkimukseen ja aineiston keruuseen. Tutkimuksessa on noudatettava henkilörekisterilain ja asiakirjojen julkisuuslain säännöksiä. Tutkijalla on salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Haastateltavien anonymiteetti ja yksityisyys on säilytettävä. Tutkimuksen toteuttamisesta on vielä erikseen sovittava lasten ja perheiden palvelujen johtava sosiaalityöntekijä Kaisa-Maria Rantajärven kanssa.

Tutkimuksesta tulee toimittaa yksi kappale Rovaniemen kaupungin sosiaalipalvelukeskuksen käyttöön ja se on lähetettävä sosiaalipalvelukeskukseen, palvelupäällikkö Eliisa Lintula, PL 8216, 96101 Rovaniemi.

Allekirjoitus

Eliisa Lintula
 Palvelupäällikkö

Toimeenpano

Jenni Kehus, Sanna Lähteinen, Liisa Hokkanen, Ulla-Maija Rantalaiho, Anja Ukkonen, Kaisa-Maria Rantajärvi

Muutoksenhakuosoitus

LIITE 3.

Tutkimuslupa Irti Arjesta -perheloman ja vertaisryhmien etnografiseen tutkimukseen

Lapin yliopiston sosiaalityön opiskelijat Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen osallistuvat käytännön opiskelijoina Rovaniemen seurakunnan ja kaupungin yhteistyössä järjestämään Irti Arjesta -perheloman ja vertaisryhmätoimintaan vuoden 2010 aikana.

Opiskelijoina tavoitteenamme on kerätä leirin ja vertaisryhmien aikana etnografista aineistoa ja muuta materiaalia opintojaan varten. Tarkoituksenamme on tehdä sosiaalityön syventäviin opintoihin kuuluvat Integraatioseminaarityö sekä Pro gradu -tutkielma. Integraatioseminaarityössä (6 op) tavoitteenamme on kuvata ja mallintaa toimintaa moniammatillisena yhteistyöhankkeena.

Pro gradu -tutkielmassa on kyseessä etnografinen tutkimus, jossa tavoitteena on erilaisten aineistojen (erityisesti havainnointi, keskustelu ja haastattelu) kautta tarkastella ja arvioida perheloman ja vertaisryhmätoiminnan merkitystä. Hankkeen edetessä aineistonkeruu laajentuu mahdollisesti leiriläisiin ja moniammatillisen verkoston jäsenten haastatteluihin ja muuhun tiedonkeruuseen.

Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksella pro gradu -tutkimusta ohjaavat sosiaalityön lehtorit Liisa Hokkanen ja Ulla-Maija Rantalaiho.

Käsitlemme kaikkea tutkimuksen aikana kerättyä aineistoa ehdottoman luottamuksellisesti ja tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen. Tutkimusraportin tuotamme muodossa, jossa leiriläisten, henkilökunnan tai verkoston jäsenten henkilöllisyys ei paljastu

Pyydämme tutkimuslupaa Irti Arjesta -perheloman ja vertaisryhmätoiminnan etnografiseen tutkimukseen ja toiminnasta tuotettujen aineistojen käyttöön tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Tämän tutkimusluvun ohella tutkimukseen osallistuville tahoille kerrotaan tutkimuksesta ja heiltä pyydetään suostumus tutkimuksen tekemiseen.

Rovaniemellä 7.6.2010

Jenni Kehus

Sanna Lähteinen

8/6-10

johd. diah.

7/7-10

v.s. p. alueluokan alku

LIITE 4.

Infokirje Irti arjesta -perheloman ja vertaisryhmien tutkimuksesta
leiriläisille ja leirin työntekijöille

Lapin yliopiston sosiaalityön opiskelijat Jenni Kehus ja Sanna Lähteinen osallistuvat käytännön opiskelijoina Rovaniemen seurakunnan ja Rovaniemen kaupungin yhteistyössä järjestämään Irti Arjesta -perheloman ja vertaisryhmätoimintaan vuoden 2010 aikana.

Opiskelijoina tavoitteenamme on kerätä etnografista (mm. havainnointi ja palautemateriaali) aineistoa leirin ja vertaisryhmien aikana opintojamme ja opinnäytetyötämme varten. Tavoitteenamme on kuvata ja mallintaa toimintaa moniammatillisena yhteistyöhankkeena sekä työmuotona. Olemme siis kiinnostuneita leiri- ja vertaisryhmätoiminnasta ja sen kehittämisestä. Mahdolliseen haastatteluun pyydetään aina erillinen suostumus asianosaiselta.

Käsitlemme kaikkea tutkimuksen aikana kerättyä aineistoa ehdottoman luottamuksellisesti ja tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen. Tutkimusraportin tuotamme muodossa, jossa leiriläisten, henkilökunnan tai verkoston jäsenten henkilöllisyys ei paljastu. Tutkimukseen on Rovaniemen seurakunnan ja kaupungin antama tutkimuslupa. Haluessanne lisätietoa tutkimuksesta, ottakaa meihin yhteyttä joko leirin aikana tai sen jälkeen.

Jenni Kehus & Sanna Lähteinen

jkehus@ulapland.fi slahtein@ulapland.fi